

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. MÁRCIUS I.

9. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Sz. 266 — 1888.

Püspöki előterjesztés

az egyházi építkezések ügyében.

(Tárgyalta s egész terjedelmében magáévá tette az Igazgató-Tanács február 19-én, és 20-án tartott nagy gyűlésében.)

Méltóságos Igazgató Tanács!

Egyházkerületünk különböző vidékein, felekezeti s faji érdekeink védelme és biztosítása végett, múlhatatlanul szükséges építkezések függő kérdéseinek hosszú sorozata vár megoldásra. És pedig oly építkezéseknek, melyeket az első sorban közvetlenül érdekelt hivek önerejükön végrehajtani, képtelenek, s így módját kell találni annak, hogy feléjük segítő jobbot nyujthassunk. E cél lebegett lelkem előtt, midőn egy központi építkezési alappénztár létrehozását iniciáltam és pedig oly központi segélyforrások kombinatív felhasználása útján, melyek a szerzett jogoknak sérelme s más kielégítendő szükségek megrövidítése nélkül, e célra értékesíthetők az érdekelt hivekre nézve oly méltányos módozatok mellett, melyek azoknak aránylag nagyon csekély megterheltségével, még nagyobb szabásu építkezéseknek is azonnal fogamatba vételét lehetővé teszik.

Javaslatom megtétele alkalmával, azonban, már tisztában voltam két dologgal. Egyfelől azzal, hogy a központi építkezési pénztár, mely a tett javaslat folytán, ker. közgyűlésünk által 67,081 frt. 9 kr. részint papírjáradék, részint készpénz tőkével lett megállapítva, a szükséges építkezések keresztül vitelére nem fog elég fedezetül szolgálni, főleg azon okból, hogy a körlelkészségek szervezése folytán, kerületünknek eddig a lelki gondozás tekintetében elhanyagolt pontjain, telekvásárlásoknak s nagy mérvű beruházásoknak szüksége fog fölmerülni, a mi tényleg részben már be is következett, s részben további fedezetre vár. Tisztában voltam, továbbá, azzal is, hogy ha nem akarjuk az építkezési pénztárnak, a tömeges kiuta-

lasok folytán, rövid idő alatti kimerülése miatt, a fenmaradó építkezési szükségletek fedezhetőségének fennakadását: provideálnunk kell annak évről-évre való gyarapításáról s így állandó segélyezéséről. Alább, kötelességemnek tartandom, a kérdés e két ágára nézve is adatokkal s javaslatokkal szolgálmi.

Mielőtt, azonban, ezekre áttérnék, előre kell bocsátanom még a következőket.

Célba vettem vala az egyházi építkezésekre s különösen a nagyobb szabásu templom-építésekre s a nemzetiségi szempontból veszélyes pontokon szervezett körlelkészségek területén szükséges beruházásokra állandó segélyezést eszközölni ki az ENKE-től. Miután, azonban, az egylet elvi szempontokra hivatkozva, kimondotta, hogy ez idő szerint, templom-építéseket nem segélyez s a körlelkészségek területén szükséges beruházásokra sem szavazott meg semmit, még azon esetre is, ha az egylet és kerületünk közt, az általa megállapított keretben létre jöhet az egyezés-kötés, prescindálnunk kell a segély reményétől, különösen a templom-építések tekintetében.

Egyetemes egyházunkkal szemben helyzetünk kedvezőbb. Ha, ugyanis, közelebről tartott konventünken tett s általa elvileg helyeselt indítványom a testvér-egyházkerületekben is vizsgálgra talál s a domestikai segélyezéseknek abban kontemplált módozata életbe lépik, kilátásunk lehet arra, hogy indokolt fölterjesztésünk alapján, kieszközölhetjük építkezési pénztárunknak méltányosan megállapítandó évi általánynyal állandó segélyezését. Ez előterjesztésem rendjén jelezni is fogom azon összeget, melynek kamat-járulék címen, az országos segély-alap terhére való fölvétele tárgyában, felirat lesz az egyetemes konventhez intézendő.

Mielőtt a fedezet módozataira nézve konkrét javaslataimat megtenném, kötelességemnek tartom,

fölmutatni az építkezési szükségletek képét, megjegyezve e tekintetben azt, hogy a /. alatt mellékelt ügyiratok tanúsítása szerint, a szükséges építkezések jelentékeny részének terve s költségvetése immár központi szakbírálat tárgyát képezte s így érdemleges tárgyalás alá vehető. Javaslatoikat teszek, azonban, oly építkezésekre vonatkozólag is, melyekre nézve a szükséges előmunkálatok végrehajtva még nincsenek de, a melyeknek eszközölését, felsorolandó indokaim alapján, műlhatatlanul szükségesnek tartom. Ezekre nézve a szükségletet csak hozzávetőleg tüntethetem föl s így ezek, ez idő szerint, csak elvi megállapodások tárgyát képezhetik. Jelzem, végül, még azt is, hogy a központi kezelés alatt levő tőkék járadék-kötvényekben levén nagyobb részt elhelyezve, az egyes építkezési szükségletek, illetőleg, az előlegezendő tőkék összegét sem készpénzben, hanem a névérték szerint számítva, járadék-kötvényekben mutatom ki, hozzá számítva a készpénz-szükséglethez 20 %-ot, mert a járadék-kötvények, a mostani börzei árfolyam szerint, kerek számban 80 % készpénz értéket képviselnek. Önkint értetik, hogy a törlesztési hányadok s a kamat-összegek az előlegezendő járadék-kötvények névértéke után lesznek fizetendőek, mert a központi alapnak tényleges jövedelmei nem rövidíthetők meg.

Ezeknek előre bocsátása után, jelzem a szükséges építkezéseket. Ilyenek a következők.

I. Templomok és imaházak.

1. A brassói templom-építés. Felesleges volna, tüzetesebben indokolnom, hogy 2,500 lelket számláló ottani egyházközségünknek, mind felekezeti, mind faji érdekek szempontjából, magas rendű küldetése van, melyet, önerejére hagyotán, betölteni, nem képes. Azon egyházközségünknek érdemekben megöszült lelkipásztora közelebbről megírta s közrebocsátotta az egyházközség történetét, mely egyfelől fölemelő képét tünteti föl az egymás nyomába lépett ref. hitvallásu nemzedékek valóságos és hazafias buzgalmanak, míg másfelől szomorú bizonyítéka annak, hogy azon egyházközségünk legjobb erőinek megfeszítése mellett sem volt mind ez ideig képes, küldetésével arányban teljességgel nem álló, mert a többi egyházakkal s nemzetiséggel szemben egészen alárendelt helyzetéből kiemelkedni. Míg a többi felekezetek díszes templomokkal dicsekedhetnek, addig a mi hiveink, a városnak közforgalmától egészen félre eső zugutájába gyülekeznek össze, nem templomba, hanem egy hosszas vajudások árán szerzett szűk helyiségbe, melytől nagy távolságra van építve és pedig a temetőben egy ég felé emelkedő torony, bizonyítékaul annak, hogy a brassói reformátusoknak van egy régi, rozszant tornyuk, de templomuk nincs. E század elején, Abacs püspök idejében, a templom-építés javára országos gyűjtés indított folyamatba s össze is gyűlt, készpénzben s ajánlatokban, 7,000 frtnál több. Az akkori mélt. főkonzistorium is e célra 1807, júl. 14-én tartott ülésében, a konzistorialis kassából 6,000 m. frtot szavazott meg. A nem sokára bekövetkezett devalváció folytán az egész

építési alap alig másfél ezer m. frtra apadott le. A mostani félre eső épületet, hol a hivek az istentiszteletet tartják, 1821-ben vásárolta az egyházközség. Az óta ismételt ízben tett kísérletet a várostól templom-építésre telket kapni, de mind e napig siker nélkül. A vizsgáló bizottsági jegyzőkönyv szerint, a templom-építési alap, ez idő szerint, kerek számban 7,000 frt, a mely összeg, hozzávetőleg, kevéssel több, mint a mennyibe alkalmas központi helyen egy telek vásárlása kerül. A mélt. Igazg. Tanács jóváhagyása reményében, a telek-szerzésre nézve én már tettem lépéseket ezeknek eredményéről megteendém köteles jelentésemet. A templom-építés, tekintve a lélekszám nagyságát s azt hogy városi építkezésről van szó, belekerül 20—25,000 frtba. E nagy összegről való providealást csak oly módon tartom lehetőnek, ha e célra az egyházközség, a kerület és az egyetemes egyház ereje egyesítettik olyképpen, hogy az egyházkerület által kölcsön adandó építési összegnek $1\frac{1}{2}\%$ -át hordozza az egyházközség, a befektetett tőke 5 %-át fedezzék azon időre közös erővel az egyetemes egyház s a kerület központi segélyforrásai. Az eljárás e módját különben én nem csak a brassói templom-építésnél, hanem még feles számuaknál is célra vezetőnek tartom, a mint ezt az előterjesztésem végén tüzetesebben is indokolni fogom. E helyen, további indokolás nélkül, tekintettel arra, hogy a mostani imaház eladható lesz s a mostani templomalap fedezi a telek-vásárlás összegét, számításba veszek 24,000 frtot.

2. A segesvári templom-építés. Ott egy anyae gyház szervezése érdekében kerületünk még 1885-ben s így a központi építkezési pénztár megalapítása előtti időben már, ugy felekezeti, mint nemzetiségi fontos érdekek által indítatva, tetemes áldozatokat hozott, megvásárlásával egy alkalmas emeletű köépületnek papi lakásul, kapcsolatban egy oly telekkel, mely a tervbe vett templom-építésre kiválóan alkalmas. A telek és paplak vásárlására kiutalt összegnek kamatjáról s lassankinti törlesztéséről, részint az általam életfogytiglan fizetni kötelezett 100 frtnak, részint az államsegélynek terhére immár provideálva van. Miután, azonban, Segesvár körlelkészi székhelylyé lett s oda a fehéregyházi pap körlelkészi minőségben áthelyeztetett, ugy ennek, mint az ottani fadótt helyzetnek mulhatatlan követelménye egy új templomnak építése. Erre vonatkozólag, három terv és költségvetés lett fölterjesztve, melyek közül a műszaki vélemény szerint, a Kovács Gábor terve fogadandó el, mint némi módosításokkal a célnak megfelelő s legolcsóbb: 12,920 frt. 55 kr. Megjegyzem, hogy még egy terv készítésére is tettem lépést. Az egyházközségnek közadakozás útján e célra, kerek számban, 3,000 frtja van rendelkezés alatt s így nem is véve számításba a költségvetésben nem jelzett orgona s két harang beállításának költségeit, fedezetre vár, központi segély útján, 12,000 frt.

3. A sz.-régeni templom-építés. Az ottani szomorú helyzetre s azon egyházközségnek a m.-rége-

nivel társsegyházi viszonyban egyesítése tárgyában, volt szerencsém, külön előterjesztést tenni. Ez úttal, csupán a templom-építés mulhatatlan szükségét hangsúlyozom. Azon egyházközségnek, mondhatnám, egész kerületünknek szégyenfoltja az, hogy egy olyan, mind felekezeti, mind nemzetiségi szempontból, exponált helyen nincs templomunk, mert a város végén isteniszteletre használt rozszant és ronda szoba, ennek nem nevezhető. A mélt. Igazg. Tanács az által, hogy a 2,248—1887 sz. a. kelt végzésében, a város főutcájában, e célra alkalmas telket vásárolt, az első lépést a nyomorult helyzet megszüntetésére megtette s így a továbbiaknak azt mulhatatlanul követniök kell. Fölkéréssem folytán, Müller J. ottani építő-mester készített is egy tervet és költségvetést, mely szerint az építés 16,000 frtba kerülne. Szak-referensünk véleménye szerint, azonban, az a célnak nem megfelelő, mert a templom belkerülete, a két karzatával együtt, csak 220 □ m. s így, nem hogy az egyesült két egyházközség 878 lélekszámával nincs arányban, de Szász-Régen 518 lelke számára sem elég nagy. Részemről hozzá teszem, hogy szükös anyagi erőnkhez mérten, a költséget is sokalлом. Föl is kértem Alpár Ignác, budapesti műépítész urat, kivel általában véve templom-építkezéseinkre nézve érintkezésbe léptem, egy egyszerűbb s olcsóbb terv készítésére.

Az egyházközségnek, templom-építésre van, kerek számban, 5,000 frtja s így az építkezési alaptól pótolni kell azt 12,000 frttal, 1½%-os visszatérítés mellett. Br. Kemény Kálmán, főgondnok ő méltósága kegyes vala kilátásba helyezni, hogy az építéshez szükséges fa-anyagot adományozza s az építés fővédnökségét, nemes szívű hitvesével együtt, magára vállalja. Ezeknél fogva, kimondandónak tartom, hogy a templom-építést a mélt. Igazg. Tanács mulhatatlanul szükségesnek tartja e címen az egyházközség anyagi erőtlenségéhez mért méltányos föltételek alatt, központi segély címén, rendelkezésre bocsát 12,000 frtot.

4. A zila hi templom restaurálása. A mélt. Igazg. Tanács előtt ismeretesek e kérdés előzményei s így most csak annak jelzésére szoritkozom, hogy a fölterjesztett terv és költségvetés központi felülvizsgálata s annak tisztázása végett, ha vajjon az egyházközség által kért nagy összegű kölcsön megszavazása esetében elérhető lesz-e a restaurálás kérdésének végleges megoldása, a mélt. Igazg. Tanácsnak 2,036—1887 sz. a. kelt végzése folytán, tek. Bucsai József, főmérnök urat felkértem helyszíni szemle felvételére. A főmérnök ur szakvéleményével elkészült s a mi annak pénzügyi oldalát illeti, oda nyilatkozik, hogy a restauráció költsége, a terv szerint praeliminált 17,000 frtot, néhány ezerrel túl fogja haladni s esetleg 25,000-re is fölmegey

Az egyházközség 166—1887 sz. a. kelt fölterjesztésében, a restauráció egész költségét a kerülettől kéri kölcsön és pedig 5,000 frtot az építkezési alaptól kéri kamattal nélkül. 1½%-os visszahelyezés föltétele alatt; a többi 5%-ra, és pedig oly módon, hogy a kölcsön-összegnek évenként 1,400 frttal törlesztését csak néhány

év mulva kezdi meg, mikor a papok fizetését a papbér váltásági alap fogja hordozni; de a hivek azon túl is fizetik mostani járulékaikat, míg a kölcsön törlesztve lesz. E szerint, én itt a központi építési alap terhére nem veszek számításba többet, mint 6,000 frtot.

5. A ludasi új templom építése. Ludas egyike azon egyházközségeknek s a konventi legújabb végzés szerint, most már körlelkészi székhelyeknek, melyek felekezeti s nemzetiségi szempontból egyiránt támogatásra annyival is inkább méltók, mert az áldozatkész buzgóságban tündöklő példát adnak. A község központján gróf Andrászi Gyuláné által kegyesen adományozott tágas telek, mind a templom, mind a paplak elhelyezésére teljesen alkalmas. A paplak építéséről, alább szólok. A fölterjesztett terv és költségvetés szerint, a templom 7,200 frtba kerül s ez összeg fedezésére, adakozás alapján, rendelkezésre áll 3,200 frt.

Az egyházközség 1½%-os visszahelyezés föltétele alatt 3,000 frt. kamattal nélküli kölcsönt kér. A műszaki vélemény szerint, azonban, a terv arányai a szükségletnek nem megfelelők, mert a templom területe, a karzattal együtt, 120 □ m.-re van tervezve s így az 555 lelket számláló egyházközség hiveinek 1/3-dát is alig fogadhatja magába. A templom belső magassága is igen csekély, 6 méter, 60 cm. Utasítandó ennél fogva az egyházközség, hogy a műszaki vélemény szerint, nagyobbítsa az arányokat. Hozzávetőleg, ennél fogva, szükséges központi segély nem három, hanem 4,000 frt, vagyis járadék-kötvényben 4,800 frt.

6. A medgyesi templom restaurálása s torony-építés. A bejárat ehhez a templomhoz is, ez idő szerint, egy félre eső szük sikátoron vezet s tornya nincs. A mélt. Igazg. Tanács 2273—1887 sz. a. kelt végzéséből a templomhoz rugó két telket vásárolt meg, melyeken át a város egyik főutcájával jött a templom egybeköttetésbe. A két telk ára 1,400 frttal ki is fizettetett. Célba vétetett az ugyancsak félre eső papi lakás eladása s a vásárolt telkeken, főutca sorban, ujnak építése. Ettől most eltekintve, első sorban, szükséges a templom renoválása, a toronynak a főutca néző végén fölépítése s a bejáratnak oda áthelyezése. Ez építkezések címén, miután a torony-építéshez szükséges kőanyagot megszerzi az egyházközség, számításba veendő központi segély 3,600 frt.

7. A mocsai templom-építés. Közelebről tartott konventünkhez intézett javaslatom folytán, Mocs körlelkészi székhelyül van megállapítva s egyfelől ezért s másfelől, és főként tekintettel azon községnek a Mezőségen egyik központi helyzetére, mulhatatlanul szükséges ott egy bár kisebb szabásu templom építése. A róm. katolikusoknak és oláhoknak diszes templomaik vannak, míg a mi torony nélküli s egészen félre eső, szük es rozszant imaházunk tengődő életének végnapjait éli. Mélt. Tolnai Regináld, földbirtokos ur megígérte, hogy a község központi helyén templom-építésre telket ad. A mostani imaház kőanyagának felhasználása mellett is,

tekintve az ottani felette drága építkezési viszonyokat, számításba veszek 6,000 frtot.

8. A t.-szent-lászlói új templom építése. A műszakilag felülvizsgált terv és költségvetés szerint, belekerül kerek számban 10,000 frtba, melyből az egyházközség önerején 8,000 frtot fedezni képes; a többit, a törlesztési hányaddal együtt, $6\frac{1}{2}\%$ -ra kölcsön kéri. Az Igazg. Tanács 1185—1887 sz. a. kelt végzésével, a kölcsön kiadását elvileg már el is határozta. Az egyházközség, azonban, f. hó 9-ről kelt újabb fölterjesztésében kimutatja azt, hogy részint készpénzben, részint 8% -os kamattal elhelyezve, van összesen 9,000 frtja, de ez összegnek fele részét óhajtaná alaptókéül továbbra is megtartani s kamatoztatni. E szerint, 4,500 frtot kér törlesztési kölcsönül és pedig 3,000-et 7% -ra s 1,500 frtot az építkezési alapból kamat nélkül, $1\frac{1}{2}\%$ -os törlesztés mellett. E törlesztési kölcsön biztosításként felajánlja megmaradó tőkepénzének 8% -os kamatját s az egyház földjeinek haszonbérét, mely két összeg együtt 475 frtot tesz. A 10,000 frtig még hiányzó egy ezer frtot, erdeje jövedelméből, önkintes adományokból s más segélyekből reményli fedezhetni. Részemről, méltányolva a hívek ritka buzgalmát, a törlesztési kölcsön kiutatását javaslom, s miután a 3,000 frt. 7% -ra bármely központi alapból kiadható, itt nem veszek számításba többet, mint az építkezési alap terhére, $1\frac{1}{2}\%$ -os törlesztés mellett, kamat nélkül, kiutalandó 1,800 frtot.

9. Az abrudbányai templom-építés. A műszakilag felülvizsgált s helybehagyott terv és költségvetés szerint, a templomnak s körülete tervezett bolt-helyiségeknek kiépítése 17,000 frtba kerül, mely összegből az egyházközség önerején képes fedezni 10,000 frtot, a többit kéri $1\frac{1}{2}\%$ -os visszahelyezés mellett, központi segélyből. A mélt. Igazg. Tanács 1587—1887 sz. a. kilátásba is helyezvén már a hiány pótlását, utasítandó az egyházközség, hogy az építéshez a f. évben fogjon hozzá, mert a központból kiutaltatik a hiányzó összeg 8,400 frt.

10. A kis-barcsai templom-építés. A mélt. Igazg. Tanács bölcsen tudja, hogy ott az eloláhosodott reformátusok közül már eddigelé feles számmal visszatértek egyházunkba, kik jelenleg az alpestesi pap lelki gondozására vannak bizva. Egy kisdud templom építése mulhatatlanul szükséges ott. Az EMKE-hez intézett átiratomban fölvettem ezt is a segélyezendő sorába, de „elvi” szempontból el lettünk utasítva. Mélt. Barcsai Kálmán, alispán ur elnöklete alatt tényleg szervezve is lett egy templom-építő bizottság, mely az építési anyagok nagy részét, adakozás útján, egybe gyűjti s megígérte, hogy a tervet s költségvetést rövid idő alatt elkészíti. Az egyházmegyei hatóság fölterjesztése szerint, hogy testté vállhassék az ige, értesítendő az építendő bizottság, hogy $1\frac{1}{2}\%$ -os visszahelyezés mellett, e célra rendelkezés alatti központi segély 2,400 frt.

11. A petrozsényi új templom befejezése. Annak költségvetése eredetileg csak 1,800 frtban volt megállapítva, de a fölterjesztett számadás szerint,

kiadatott e célra már 3,489 frt. miután az eredeti terv szerint, a templom igen kicsiny lett volna. A segélyforrások teljes kimerülése miatt, az építés most szünetel. A teljes befejezéshez szükséges még 1,000 frt. Ennyit kér, $1\frac{1}{2}\%$ -os visszahelyezés mellett, maga az egyházközség. Kiutalandónak tartom, oly hozzáadással, hogy ez összeg az esperes kezéhez fizetendő s a befejezés az ő közvetlen ellenőrzésére bízandó. E szerint, e címen lesz kiadás 1,200 frt.

12. Az ördögkúti templom-építés. Miután mind az érdekelt hívek áldozatkész buzgalommal, mind a kerület s az egyetemes egyház jelentékeny áldozattal közreműködtek a körlelkészség szervezése s a papilak megszerzése érdekében, a nemes munkát egy egyszerű kis templom-építéssel meg kell koronázni. A kerület részéről aránylag csekély áldozat kell ehhez. Ugyanis, Szilágymegye érdemes alispánja kieszközölte azt, hogy a körlelkészséghez tartozó községek útmunka ereje az építésre fordítottassék s a huzgó hívek, elűken t. Lázár Ferenc földbirtokos ural s a körlelkész atyafival, az építési anyag jelentékeny részét előállítják. Ily körülmények közt, az építkezési segély-alapból nem kell több, mint 1,800 frt.

13. A fehéregyházi templom restaurálása. Költségvetése 1,765 frt. melyre van fedezet 365 frt. A helyszínén személyesen is megjelenvén, részemről is igazolom, hogy ez egyik legrégebb templomunk, ha legrövidebb idő alatt nem restauráltatik, menthetetlenül végenyészetre jut. Tettünk lépést a végett, hogy a bazilika-sorsjegy-alapból nyerhessünk segélyt, de ennek sikerére kilátás nincs. Az egyházközség, az $1\frac{1}{2}\%$ -os törlesztésére kötelezi magát. Kiutalandó e szerint 1,680 frt.

14. A gyergyó-szent-miklósi imaház építése. E község természetes központja a Gyergyóban szétszórtan élő ref. híveknek, kiknek száma csak a gy.-szent-miklósi járás területén meghaladja a százat. A csik-megyei körlelkészség kötelékébe tartozván, a körlelkész, utasítása értelmében, meghatározott időben köteles ott istentisztelet tartására megjelenni, s így egy kis imaház építése mulhatatlanul szükséges. Kilátás van arra, hogy kapunk erre telket ingyen, vagy nagyon mérsékelt árban. Az építési anyag előállításában buzgolkodnak a hívek. Központból folyósítandó e célra 1,200 frt.

15. Az egeresi templom restaurálása. Ez is egyike legrégebb templomunknak; ott nyugszik Bocskay Gábor, kinek egyenes utóda volt Bocskay fejedelem. A nagy mérvben romladoxott templom renoválása 1,800 frtba kerül s a teljes romba dőlést megakadályozandó, sürgősen szükséges. Kértünk e célra is a bazilika-sorsjegyalaptól, de nincs kilátás, hogy kaphassunk. Az egyházközség oly szegény, hogy még az $1\frac{1}{2}\%$ -os törlesztést is alig fedezheti. Kiutalandó 2,160 frt.

16. Az erzsébetvárosi templom-építés. Ez idő szerint, ott is csak egy kicsinyke és sem a hívek lélekszámának, sem az egyházközség városi helyzetének nem megfelelő imaházunk van, a mely helyett egy új

templom építése kívánatos A hivek kötelezték magukat 20,000 téгла előállítására s kilátás van arra, hogy adakozás útján még a város más felekezetű, de az egyházközség iránt jó indulattal viseltető lakosaitól begyűl néhány száz forint adomány. Tekintettel a fölterjesztett terv és költségvetés adataira s arra, hogy a lélekszám alig haladja meg a 300-at, az építés címén számításba veendő 4,800 frt.

17. A dicső-szent-mártoni templom építése. Azon község Kis-Küküllőmegye közigazgatási székhelye, s mint ilyen, azon vidék értelmiségének is természetes központja lévén, felekezeti s faji érdekek szempontjából egyiránt arra vagyunk utalva, hogy ott tekintélyes állást foglaljunk el s azon községet az egyházmegyei közigazgatásnak is gócpontjává emeljük. E cél szem előtt tartásával történtek meg a szükséges előkészületek arra, hogy ottani filiánk az anyaegyházak sorába emelkedjék s a mélt. Igazg. Tanács helybehagyásával, a szervezkedés e tekintetben a befejezés stadiumáig jutott el, a melynek folytán a megállapított díjlevél alapján, az ottani eddigi filia az első rangu anyaegyházak sorába lépendő. A papi laknak s azzal kapcsolatban az egyházmegyei közigazgatás számára szükséges helyiségeknek építése kérdésében. az egyházi főhatóság helybehagyó szavát már hallatta s mélt. Szilvássy Sándor főgondnok urnak ismert buzgalma, társulva az egyházmegyei hatóság törekvéseivel, a kivitel sikerének biztosítékát nyújtja még a közel jövőben. A központi szervezkedés szükséges kiegészítő részét képezi, azonban, a mostani kisdéd s félre eső imaház helyett, központi helyen egy új templom építése. Az előkészítő lépések erre nézve folyamatba indítottak. Tekintetbe véve azt, hogy a mostani imaház anyaga is e célra felhasználható s másnemű segélyforrások is értékesíthetők, adataim szerint, az építésre számításba veendő 3,600 frt.

18. A kis-eskülli templom renoválása. Az 50-es években égés pusztította el s ma csak a falak meredeznek az ég felé. A restaurálás, a fölterjesztés szerint, hozzávetőleg 3,000 frtba kerül. E célra Zsombori Sarolta ő nagysága felajánlott 1,000 frtot. A hivek kamatfizetésre képtelenek, de van az egyházközségnek központi kezelés alatt, kerek számban, 1,000 frtja, mely 3% fedezetűl szolgálhat. Gróf Kun Károly ő méltósága, kinek buzgalma folytán ott az iskola építése már befejezés alatt áll, a templom restaurálását is segíyezni fogja. Kiutalandó 2,400 frt.

19. Az s-ujfalusi templom-építés. Azon egyházközségünk Fogarasmegyében, az alsó-árpási járás területén fekszik, csak 135 lelket számláló kicsiny oázisa a magyar elemnek. Az egész járás területén több, mint 20,000 gör. kath. és gör. keleti közt, csak 224 ref. lélek él szétszórtan. Javaslatom folytán, közelebről tartott konventünk az ottani papi állomást is fölvette a körlelkészségek sorába s az állomás a mélt. Igazg. Tanács által 2245—887. sz. a. immár be is van töltve. A buzgó hivek, ez idő szerint, a papilak egyik szobájában

tartják istentiszteletüket. Múlhatatlanul szükséges ott egy kisdedszerű templom építése, s erre nézve az előkészületek folyamatban is vannak. A fölterjesztett adatok szerint, központi segély címén, kiutalandó 1,800 frt.

20. A szelecskei imaház építése. E kisdéd filiánk, 70 lélekszámmal, szemben 387 oláhval, a kackói körlelkészség kötelekébe tartozik. A kisdéd imaház építése úgy van tervezve, hogy az egyszersmind iskola helyiségül is szolgáljon s azzal egy fedél alatt legyen a tanítói lakás is. Ez idő szerint, a tanítás bérbe vett helyiségben foly, melynek hasznobéri 30 frt. összege az államsegély állandó terhét képezi. A költségvetés 939 frtot tüntet föl, melyre van az egyházközségnek 439 frt. fedezete, leszámítva a mélt. Simó Lajos, gondnok ur által felajánlott 150 véka mész és épületfak értékét is. A hiányzó összeget kiutaltatni kéri az egyházközség olyképpen, hogy az 1½%-os törlesztést fizetik rovatal útján a hivek s a kölcsön-összeg kamatját fedezze az államsegély terhére fölvelt hasznobér. Az építés címén e szerint kiutalandó 600 frt.

21. A szent-egyedi templom restaurálása. Egészen romba dőlt. Az esperes utasítandó részletes terv s költségvetés készítésére. A hivek csak az 1½%-ot tudják hordozni. Restauráció címén számításba veendő 3,600 frt.

22. A m.-macskási templom renoválása. Az előirányzat szerint, 500 frtba kerül, melynek törlesztésére hajlandók a hivek. Az esperes utasítandó részletes terv s költségvetés készítésére. Számításba veszek 600 frtot.

23. A mihályfalvi templom restaurálása. Mihályfalva a bolyavölgyi körlelkészség székhelye. Erőtlen egyházközség úgy, hogy az 1½%-os törlesztésre sem képes. Mint szemmel látó, győződtem meg arról, hogy a templom renoválására, a nagyobb romlás megelőzése végett, sürgős szükség van. A fölterjesztés szerint, kiutalandó 480 frt.

24. A girolti templom-építés. A kisdéd egyházközség imaházat akar építeni, mely a csatolt terv s költségvetés szerint, 1,288 frtba kerül. Készlete van e célra 600 frt. s miután a hivek a szükséges kőanyagot előállítják s részben már össze is hordották, szüksége van még, 1½%-os törlesztés mellett, 400 frtra. Számításba veendő e szerint 480 frt.

25. A bürgezdi templom restaurálása. A költségvetés szerint, 1,600 frtba kerül, melynek fele részét a magtár jövedelméből s adakozásból fedezi a többi 1½%-os törlesztésre a közalaphól kéri. Megjegyzem, hogy a jelzett összeggel nem csak templomát restaurálja, hanem többi egyházi épületeit is renoválja. A kérés kellően indokolva lévén, számításba veszek 960 frtot.

26. A szarvas-kendi imaház építése. E kicsiny egyházközség az esztényi körlelkészséghez tartozik; 190 román s 52 katolikus közt van 85 ref. lélek. A költségvetés szerint, az imaház építése 1,200 frtba kerül; a buzgó hivek az összeg fele részének előállítá-

sára vállalkoznak s $1\frac{1}{2}\%$ -os törlesztésre kérik a többit. Kiutalandó e szerint 720 frt.

27. A kecseti templom renoválása. Ez is az esztényi körlelkétség területéhez tartozik. Régen anyaegyház volt, de ma erőtlen filia; 581 oláh között teng 64 ref. lélek. Kis temploma csaknem teljesen romba van dőlve úgy, hogy az istentisztelet magánházban tartatik. A restaurálásra és fölszerelésre kiutalandó 600 frt.

28. A lozsádi templom restaurálása. A fölterjesztett, de hiányossága miatt, kiegészítésre utalt terv és költségvetés szerint, a restauráció 1,200 frtba kerül. Az egyházközség, ezen kívül, új iskolát is akar építeni, a kettő címén a szükséglet 3,700 frt. melyre van fedezete készpénzben s munkaerőben s remélhető további segély útján, összesen 2,200 frtja, s így fedezetlen hiány 1,500 frt. Az iskola-építés más rovatba tartozván, e helyen csupán a templom restaurálása címén számításba veendő 1,440 frt.

29. A marosi egyházmegyében feles számú templom vár részint restaurálásra, részint újra építésre. Ilyenek: a kebele-szt.-iványi, a mosoni, a kebelelei, a demeterfalvi, a böői, a vadasdi, a m.-keresztúri, a szent-iványi, a bere-keresztúri és iklandi templomok. Részletes fölterjesztések s költségvetések ezekre nézve még nincsenek. Az esperes jelentése szerint, van ezekre már több-kevesebb alap gyűjtve s az egyházközségek nagyobb része az $1\frac{1}{2}\%$ -os törlesztésen felül, fizethet több-kevesebb kamatot is. Hozzávetőleges számítása szerint az esperesnek, a szükséglet fedezésére, megállapítandó föltételek alatt, kiutalandó 12,000 frt. Az egyházmegyei hatóságot utasítandónak tartom, hogy haladéktalanul készíttesse el a részletes fölterjesztéseket, értesítve az egyházközségeket, hogy ha önerejük is kellően mérlegbe vetik, a segélyre kilátásuk lehet. Átlag összegül itt számításba veszek járadék-kötvényben 14,400 frtot.

30. A feketei imaház építése. A mélt. Igazg. Tanács tudja, hogy a m.-madarasi anyaegyházból az u. n. feketei telepre, kerek számban, 400 lélek rajzott ki, mely imaház s iskola nélkül szükölködik, holott 60 a tankötelesek száma. A tervbe vett imaház, mely egyszerismind iskolául is szolgáland, 4,000 frtba kerül. Ez összeg felét hordozzák a telep lakói s az anyaegyház; másik felét, $1\frac{1}{2}\%$ -os visszahelyezés mellett, kiutaltatni kérik. Számításba veendő hát, e sürgős építési szükség címén, 2,400 frt.

31. A piskii imaház és papilak. Nem csak helyi, hanem az ottani körlelkétség területébe beosztott egész vidékre kiható érdekek sürgetik ott a gyors szervezkedést s e végett a szükséges beruházásokat, hogy a körlelkézési állomás mihamarább betölthető legyen. A fölterjesztett terv és költségvetés szerint, a felette költséges építkezési viszonyok miatt, a papilak építése 3,000 frtba kerül. Arra, hogy ezen kívül még külön templomot is építsünk, nincs erőnk. Nézetem, ennélfogva az, hogy a papilakkal egy fedél alatt, tágasb imaterem építendő s

utasítandó az egyházközség, hogy a tervet e szerint haladéktalanul készíttesse el. Értesítendő arról, hogy e kettős célra kiutaltatik központi segélyül 6,000 frt.

Mélt. Igazgató-Tanács!

Az elősorolt 31 pont alatt, voltam szerencsés, jelezni egyházkerületünk területén a templom-építési, illetőleg, restaurálási szükségletek mérvét s ennek keretében az egyházkerület részéről befektetendő tőkék arányait. Ezeknek együttes összege 133,920 frt. Kétségen kívül, igen jelentékeny összeg, de ha tekintetbe vesszük, hogy a jelzett szükséglet fedezése esetében a függőben levő összes templom-építések, illetőleg, restaurálások túlnyomó többségének nagy fontosságú kérdése, legalább is néhány emberöltő élettartamáig, megoldásra jut, s így évek hosszú során át az ilyenmü szükségletek csak szórványosan fognak jelentkezni: ez összeg még sem mondható túlságosnak, ha arányosítjuk azt azon nem csak vallásos, de egyszerismind hazafias és kulturális magas rendű érdekekkel is, melyeknek a templomok első rangú tényezői. Mert, részemről, bár teljességgel nem kicsinylem az iskolák fontosságát, azt vallom, hogy templomok nélkül nem állhat fenn élő egyház, kihal a lelkekből a vallásos hit s azzal együtt, elhanyaglik az erkölcsös élet és hazaszeretet. Az eddigi eljárás az volt, hogy az egyes egyházközségek évek, nem ritkán évtizedek hosszú során át, gyűjtögették össze lassankint a templom-építési alapokat s nem is említve azt, hogy a fillérenként gyűlt alapok, idők folytán, nem egyszer elkallódtak, legtöbbször az történt, hogy míg egy-egy templom restaurálására gyűjtögették fillérenként az alapot, az idő romboló keze mind nagyobb súlylyal nehezült az épületre, s a mi néhány évvel az előtt csekély összeget vett volna igénybe, évek múltán sokszorozott összeggel sem vala fedezhető. Istennek hála, elérkezett lehetősége annak, hogy az egyházkerületben s az egygyé vált egyetemes egyházban rejlő erő, a megnyílt segélyforrások kombinatív felhasználása által, az eddiginél nagyobb mértékben értékesíthető, s így a gyorsított előrehaladás érdekei biztosíthatók. A feltüntetett szükséglet fedezetének módozataira vonatkozó javaslatomat, ez előterjesztésem végére hagyva, feltüntettem, másod sorban, az imminens iskola-építéseket, és pedig ott, hol ezekkel kapcsolatban papi, vagy tanítói lakok építésének szüksége is forog fen, tekintettel lesznek ezekre is.

II. Iskolák, papi s tanítói lakok építése, illetőleg, átalakítása.

Mielőtt az iskolai építkezések imminens szükségleteit feltüntetném, kötelességemnek tartom, konstatálni azt, hogy az állam pénzügyi helyzete miatt, nincs kilátás sok ideig arra, hogy az állami iskolák egyházunk által örömmel üdvözölt intézményének elejtett fonala fölvetessék. A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a tanfelügyelőségekhez még a mult évben kibocsátott leiratában kijelentette azt, hogy új iskolák felállítását nem helyezi kilátásba, sőt azoknak szervezését is sistaalta, a melyeknek ügye már előkészítve s felállítása elvileg elha-

tározva volt Az állam pénzügyi helyzetével szemben, az egyházaknak s azok sorában a miénknek is, az eddiginél még fokozottabb mérvben lép előtérbe azon kötelességük, hogy a népoktatás ügyét a lehető legnagyobb erőfeszítéssel előmozdítsák s törekedjenek arra, hogy egyfelől javítsák a tanítók helyzetét s másfelől új iskolák építése s a kívánalmaknak meg nem felelőknek átalakítása által emeljék az elemi népoktatás színvonalát. Ez úttal, én a kérdésnek csak utóbbi ágára terjeszkedem ki s tekintettel az anyagi erő szűkös voltára, a rendelkezésemre álló adatok alapján, csak azon iskolai építkezéseket tüntetem föl, melyek első sorban várnak megoldásra s az alább előterjesztendő pénzügyi mivelet keretében mulhatatlanul számításba veendő.

1. A lozsádi iskola-építés. Fönnebb, a templom-építés rovatában, 28 tétel alatt jeleztem, hogy Lozsádon nem csak a templom-restaurálásnak, de egyszerűen új iskola-építésnek szükség is fenforog. Jeleztem azt is, hogy az összes építkezésekre fedezetlen hiány 1,500 frt. s miután a templom restaurációja címén számításba vettem már 1,200 frtot, az iskola-építés címén, ha a szakvélemény utasítása szerint jár el az egyházközség, folyósítandó még 360 frt.

2. A mihályfalvi iskola-építés. Azon egyházközségünk bolyavölgyi körlelkészségünk székhelye s a kinevezett körlelkész egyszerűen pap-tanító. Iskolahelyiség azonban nincs, holott a nagyon közel fekvő községekből is átjárhatnának a tankötelesek. A papilakkal egy fedél alatt építendő az iskola; e címen a szükséglet 600 frt.

3. A bolyvai iskola-építés. Ugyancsak a bolyavölgyi körlelkészség területén. Bolya hajdan anyaegyház volt s megvan most is a papi telek s fennáll a laknak is egy része, mely restaurálható oly formán, hogy abban a szervezendő lévitai állomás lakhelyiségével egy fedél alatt legyen az iskolaszoba. A megfogyatkozott lelkek száma, ez idő szerint, 75. Nem csak faji, de felekezeti érdekeink is megkövetelik ott a védelmet, mert a katolikus propaganda nagy erőt fejt ki és féltő, hogy az új generációt egyházunk egészen elveszti. Az egyházközség folyó jövedelmeiből fizetheti a törlesztést és a kamatot. Az átalakításra szükséges 600 frt.

4. A bacai iskola-építés Szólnok-Dobokában a deézi járás területén. Az oláh és ref. lelkek száma csaknem egyforma; az utóbbiaké 327 s tanköteles van 35. Az iskola épülete merőben használhatatlan s egészen újat kell építeni. Képes fizetni törlesztést s mérsékelt kamatot. Az építési szükséglet 840 frt.

5. A p-kamarási iskola s papilak építése. Kolozsmegyében, a moci járás területén. A szabadságharc előtt még viruló anyaegyház volt ott. A lelkek száma, az egyházi „Névtár“ szerint, 281; az országos népszámlálás szerint, csak 150. Az utóbbi adat közelebb jár a szomorú valósághoz; a tanköteleseké 23. Gróf Rhédey Druziánna által a múlt században épített, de teljesen romba dőlt díszes temploma, br. Kemény

Gyula buzgalma s kerületünk segélye útján, ma már stylszertien restaurálva van. Mulhatatlanul szükséges ott a létező telken egy fedél alatt iskola és papilak építése. Építési anyag hiányában, aránylag sokba kerül. A nemes báró a tervet s költségvetést elkészíttette és segédelmét e tekintetben is felajánlotta. Az egyházközség mérsékelt törlesztésre képes. A részletes föltételek megállapítandók lesznek. Számításba veszek 2,400 frtot.

6. A kis-iklói iskola-építés. Szólnok-Dobokamegyében, a sz.-ujvári járás területén. A lelkek száma 608 gör. kath. között 91 s a tanköteleseké 15. Tanítói állomásunk van, de az iskola mulhatatlanul újból építendő A hívek oly szegények, hogy törlesztésre nem képesek. Részletes terv és költségvetés még nincs, de az esperesi jelentés szerint, a szükséglet 720 frt.

7. A sz.-kenyerü-szt.-mártoni iskola kibővítése. Szólnok-Dobokamegyében, a kékesi járás területén. A gör. kath. lelkek száma 259; a miénk 416, 76 tankötelessel, kiknek harmadát sem képes magába fogadni a mostani iskola. Az egyházközség törlesztésre s kamatfizetésre is képes. A kibővítés költsége 360 frt.

8. A sz.-zsombori iskola-építés. Szólnok-Dobokamegyében, a kékesi járás területén. A 417 román ajuval szemben az egész magyarság létszáma csak 167 s ebből 125 ref. hitvallású, 31 tankötelessel. Mulhatatlanul szükséges az új iskola-építés. Az egyházközség törlesztést s mérsékelt kamatot is fizethet. A szükséglet 720 frt.

9. A pulyoni iskola s tanítói lak építése. Szólnok-Dobokában, a kékesi járás területén. Legerőtelenebb egyházközségeink egyike; az oláh és magyar lakosság száma csaknem egyforma; a miénk 150, 20 tankötelessel. Az egyházközség még törlesztésre sem képes. Részletes terv és költségvetés még nincs. Esperesi jelentés szerint, a szükséglet 840 frt.

10. A bonchidai iskola és papilak építése. Kolozsmegyében, a kolozsvári járás területén. A gör. keletiek száma 257, a róm. katolikusoké 218, a miénk 534, az egyházi „Névtár“ szerint, 615. 72 tankötelessel. A mostani iskolában, a mint személyesen meggyőződtem, ebből 20 alig fér el. A papilak is szűk és szegényes. Az ottan szükséges építkezésekre nézve, szerencsés vagyok jelentetni, hogy gróf Bánffy György ő méltósága kész az egyházközség örök használatába, egy darab arannyal tulajdonjog fentartás címén való fizetése mellett, 4 holdnyi belső, gyönyörű fekvésű, parkszerű telkét a br. Bánffy László-féle udvarház romjaival adományozni. Ezen felül, az átalakításra 1,000 frtot és az építési anyagoknak is jelentékeny részét ajándékozni. A boltives, kő-pincékkel ellátott udvarház fundamentuma szilárd, de a falak s tetőzet rom. Egyesíthető ott a papi s tanítói lak és iskolahelyiség. Az átalakításra két tervet készíttettem, azokat % alatt csatolom. Az egyik a Horváth Lajos, építő-mesteré, a másik széki építőké. A költségvetés összegében kevés a különbség, kerek számban, mindkettő 4,000 frtot tüntet föl. Az utóbbi, azonban,

nagyon kezdetleges, míg a Horváthé a kiválósnak teljesen megfelelő s így a szerződés vele kötendő meg. A fedezetre nézve javaslatom a következő: A mostani iskola s papi két telek, a br. Bánffy Ádám-örökösök udvarházának kiegészítő része lévén, ők hajlandók, azokat megvásárolni s a vásár-összeg az építési szükségletnek több, mint fele részét fedezni fogja. Ehhez hozzá számitatván a nemes gróf által kegyesen felajánlott 1,000 frt. s az építési anyag értéke: központi segély aránylag kevés kell, az egyházközség ennek is törlesztésére képes. E címen előirányzok itt 1,200 frtot.

11. A bádogi iskola-építés. Kolozs megyében, a kolozsvári járás területén. A gör. kath. lelkek száma 341, a miénk 165; 28 tankötelessel. Az oltani pap-tanító buzgón végzi a tanítás tisztét is, mely egy szük s rozzant bérházban foly. Terv és költségvetés föl van terjesztve. Az egyházközség erdeje jövedelméből kész fedezni a törlesztést s fizetni 2%-ot. Kiutalandó 600 frt.

12. A szinyei iskola- s papilak-építés. Szólnok-Dobokában, a deézi járás területén. Ott és a közel vidéken szórványosan élő lelkek gondozása végett, Szinye a konvent által körlelkészség székhelyül lett megállapítva s 400 frt. állandó segély folyosított. A szervezés folyamatban van, de hogy az állomás betölthető legyen, egy fedél alatt iskola s papilak építendő a mostani rom helyén. Az 52 lelket számláló s helytt lakó hivek, szegénységük miatt, még törlesztésre sem képesek. Kettős építési szükséglet 1,800 frt.

13. A m.-n.-zsombori iskola s papilak-építés. Kolozs megye, almási járás területén. Felekezetí s faji szempontból a legelhagyatottabb vidékek egyike. Zsomborhoz vannak affiliálva a kendermáli, zutori és pusztasz.-mihályi filiák. E területen a lelkek száma meghaladja a 200-at. Iskola egy sincs. A zsombori pap, hajlott koránál fogva, szolgálatra alig képes. Zsomboron pap-tanítói állomás lesz szervezendő. A papilak rom. Egy fedél alatt iskolát s papi lakot kell építeni. Körlelkészség szervezésére külön előterjesztést fogok tenni. Az egyházi építkezésekre e helyen előirányzok 1,200 frtot.

14. Az alsó-tőöki iskola-építés. Szólnok-Dobokamegye, sz.-ujvári járásának területén. Alsó- és Felső-Tőök társ-egyházak. A pap lakhelye az utóbbi, hol egyszersmid állami iskola is van. Alsó-Tőökön a tankötelességek száma 25. Kántor-tanító a tanítást egy szalmás viskóban végzi. Múlhatatlanul szükséges új iskola-építés s azzal együtt tanítói lakás. A hivek törlesztésre is alig képesek. Részletes terv s költségvetés készitendő. Előirányzok e célra 720 frtot.

15. A válaszüti iskola kibővítése. Kolozs megyében, a kolozsvári járás területén. Felekezeti arány nem veszélyes. Kerek számban, 600 gör. kath. mellett van 425 ref. lélek, 60 tankötelessel. Az iskola-épület szük és rozzant s múlhatatlanul nagyobbitandó. Részletes terv és költségvetés készitendő. Előirányzok 360 frtot.

16. A sófalvi iskola-építés. Beszterce-Naszód-

megyében, a besenyői járás területén. A nemzetiségi arány, első tekintetre, nem látszik kedvezőtlennek, mert a gör. katolikusok s reformátusok lélekszáma csaknem egyenlő: kerek számban, 300. Vegyes-házasságok, azonban, napi renden lévén, a magyar elem folyton apadó. A tankötelességek száma meghaladja az 50-et. A mostani szük és rozzant iskola helyett újat kell építeni. Az egyház mérsékelt törlesztésre képes. Építési szükséglet 720 forint.

17. A csekelaki iskola kibővítése. Alsó-Fehérmegyében, az ujbári járás területén. A lakosság többnyire református; lélekszám 429, 45 tankötelessel, kiknek a mostani szük iskola felét is alig képes befogadni. Közelebről az egyház új papilakot építvén, ereje kimerült. Törlesztésre s kamat-fizetésre, azonban, képes. A kibővítésre s felszerelésre szükséges 360 frt.

18. A gombási iskola-építés. Alsó-Fehérmegyében, a n.-enyedi járás területén. Lélekszám 201, 40 tankötelessel. Tanít a lelkész, egy alkalmatlan bérházban. Múlhatatlanul szükséges az iskola-építés. Az egyház mérsékelt kamatfizetésre képes. Részletes költségvetés nincs, de az esperesi jelentés szerint, az építési szükséglet 480 frt.

19. A hadrévi iskola-építés. Torda-Aranyos-megye m.-ludasi járasa területén. Hadrév Gezsének társ-egyháza, s az utóbbiban közelebről lett szervezve a tanítói állomás. Az előbbiben 526 gör. kath.-sal szemben, 125 ref. lélek van, 24 tankötelessel. A tanítást ez idő szerint az agg lelkipásztor végzi, saját rozzant lakásán. Ez egyházközség a ludasi körlelkészség kötelékébe lett beosztva, de a népoktatás érdeke, ha nem is lesz helytt lakó pap, biztosítandó, s e végett iskolát kell építeni. Előirányzok 600 frtot.

20. Az ózdi iskola-építés. Alsó-Fehérmegyében, az ujbári járás területén. Legnépesebb falusi egyházközségeink egyike; 87 gör. keletivel szemben 879 ref. lélekkel, s ezek közt 180 tankötelessel. Iskolája szük, s a szükségletnek teljességgel nem megfelelő. Az új iskola-építésre az előkészületek folyamatban vannak. A tankötelességek nagy számára tekintettel, múlhatatlanul szükséges ott egy második tanítói állomás szervezése, s erre az egyházközség felhivandó. Az új iskolát erre tekintettel kell építeni. Előirányzok központi segélyül, mérsékelt kamatfizetés mellett, melyre az egyházközség képes, 1,200 frtot.

21. Az ardói iskola kibővítése. Szilágymegyében, a sz.-csehi járás területén. A község többsége felekezetünkhez tartozó, 405 lélekkel s 49 tankötelessel. A tanhelyiség nagyon kicsiny, s nincs kellőleg felszerelve. E kettős célra az egyházközség az $1\frac{1}{2}\%$ -on felül 2% -os kamatot is fizet. Szükséglet 360 frt.

22. A horzási telek-vásárlás és iskola-építés. Szilágymegyében, a sz.-somlyói járás területén. Kicsiny község, de mi vagyunk többségben, 330 lélekkel s 52 tankötelessel. Van ott paptanítói állomásunk, de a

Folytatás az egy ívnyl mellékleten.

tanítás, betegség okán. ez idő szerint szünetel. A tanítás eddig bérlettel helyiségben folyt. Az egyházközség telket akar vásárolni, s arra új iskolát építeni. Van e célra tak. pénztárilag kezelt 700 frtja. A telek-vásárlás, iskolaépítés belekerül 1500 frtba, részletes terv- és költségvetésre utasítandó. Fedezetlen szükséglet címén, a törlesztési hányadon felül, 2°/_o-os kamatra. Számításba veszek 960 frtot.

23. A csaholyi iskola-építés. Szilágymegyében, a tasnádi járás területén. Elég erős magyar község, 681 lélekkel s 85 tankötelessel. A papi telekkel szemben alkalmas telket vásárolt a mostani hasznavehetetlen helyett, ott akar új iskolát építeni. A törlesztési hányadon kívül, kész fizetni 2°/_o-os kamatot. A szükséglet 600 frt.

24. A m-goroszlói iskola-építés. Szilágymegyében, a zilahi járás területén. Egyházközségünk népessége két annyi, mint a gör. katolikusoké, 428 lélekkel s 59 tankötelessel. Mostani iskola helyisége szalmával fedett, szűk s rozzant patics-épület. Népe nagyon szegény, s a törlesztésen felül, kamatot nem fizethet, de kész segédkezni az anyag összehordásnál s építésnél. Részletes terv s költségvetésre utasítandó. Számításba veszek 720 frtot.

25. Az ilosvai iskola-építés. Szilágymegyében, a sz.-somlyói járás területén. Lelkek száma 321, a tanköteleseké 47. Ürességben van mind a papi, mind a tanítói állomás. Ezeknek újjá szervezése folyamatban van. A róm. kath. s gör. kath. egyházközségek ellenhatása veszélyt rejtő. Iskola helyisége összeomlott, s egészen újat kell építeni. Népe nagyon szegény sorsu. A törlesztésen felül, kamatot nem tud fizetni. Részletes tervet s költségvetést kell készíttetni. A tankötelesek számára tekintettel, előirányzok 960 frtot.

26. A lecsméri iskola kibővítése. Szilágymegyében, a sz.-somlyói járás területén. A megye nyugati határszélén, tulnyomó román ajku községek közé ékelt, buzgó kis egyházközség, 208 lélekkel, s 26 tankötelessel. Közelebről új papi lakot épített s renoválta templomát. Iskolája rozzant és szűk. A törlesztésen kívül, kész fizetni 2°/_o-ot. A kibővítési szükséglet 360 frt.

27. A mindszei iskola kibővítése. Szilágymegyében, a zilahi járás területén. Az erős gör. és róm. kath. egyházakkal szemben, csak 192 lélekkel s 17 tankötelessel. Tanterme szűk és sötét. A hivek törlesztési hányaddal fizethetnek 3°/_o-ot. A kibővítési s felszerelési szükséglet 360 frt.

28. A monói iskola építése. Szilágymegyében, a sz.-csehi járás területén. A görög kath. s ref. egyházközség lélek száma csaknem egyforma, a miénk 408, 45 tankötelessel. Iskola épülete merőben használhatatlan, s újnak építése multhatatlanul szükséges. A hivek a törlesztési hányaddal együtt 4°/_o-ot fizethetnek. Szükséglet, felszereléssel együtt, 960 frt.

29.) A peéri iskola kibővítése Szilágymegyében,

a tasnádi járás területén. Lélekszáma ugyan 1064, de az phylloxera az élet fentartás fő forrását tönkre tette. A tankötelesek száma 123. Van fiú s leány-tanítója, de az utóbbinak tanhelyisége a szükségletnek nem megfelelő. A törlesztési hányaddal együtt, fizethet 4°/_o-ot. A kibővítési s felszerelési szükséglet: 360 frt.

30.) A zálnoki iskola s tanítóilak restaurálása. Szilágymegyében, a tasnádi járás területén. A kémeri egyháznak 65 lelket számláló kis filiája, 13 tankötelessel. Erős gör. kath. egyházközség van ott 630 lélekkel, s önerején fennállani, képtelen. Mostani iskolája szalma fedelű patics-kunyhó. A felülvizsgált terv- és költségvetés szerint az iskola s tanítói lak építése 580 frtba kerül s erre az egyházközség fedezete csak 80 frt. Csak törlesztést fizethet, de kamatot nem. Kiutalandó: 600 frt.

31.) A kajántói iskola s tanítóilak-építés. Kolozsmegyében, a kolozsvári járás területén. A lélekszám arány a következő: róm. kath. 109; gör. kath. 416. ref. 269, 51 tankötelessel. A helyszínén személyesen is jártam s igazolom az új építkezés feltétlen szükségét. A felterjesztett s felülvizsgált költségvetés szerint, a szükséglet 1900 frt volna, de miután a hivek szolgáltatják az igás és a tenyeres napszámot s összehordanak minden anyagot, az építés 800 frttal eszközölhető leend. Ennyit kérnek kamat nélküli 1¹/₂^o/_o-os törlesztésre. Megjegyzem, hogy ezen felül fizethetnek még 2°/_o-ot. Ily feltétel mellett s azon hozzáadással, hogy a műszaki vélemény észrevételei figyelmébe veendő, kiutalandó 960 frt.

32.) A kolozs-kalotai egyházmegyében, a kajántóin kívül, nem említve a magyaró-kereket, hol a legújabbban kinevezett paptanító s az iskola számára főtiszt. Szász Domokosné alkalmas helyiséget bocsátott rendelkezésre, új iskolák építése multhatatlanul szükséges: Egeresen, Körösfőn, Patában és Sztánán. Ezekre nézve, azonban, részletes költségvetések hiányzanak, valamint az illető egyházközségek nyilatkozata a törlesztés feltételeire. Erre az illetők utasítandók, oly kijelentéssel, hogy méltányos feltételek alatt kilátásba helyeztetik mindenik számára 600 frt központi segély. Számításba veendő e szerint a négy iskola építése s felszerelése címén: 2,880 frt.

33.) Az udvarfalvi iskola befejezése s a tanítóilak restaurálása. A mélt. Ig. Tanács előtt ismeretesek ez ügy előzményei. Azon egyházközség több ízben kapott már segélyt, s iskoláját fel is építette, de nincs még egészen bevégezve s felszerelve. A tankötelesek száma 76. Tanítói lakás is használhatatlan állapotban van. Részletes terv- és költségvetés készítésre utasítandó. Képes 4°/_o-os törlesztésre. A két építkezés címén előirányzok: 960 frtot.

34.) A várhegyi iskola befejezése. Az udvarfalvi anyaegyház kicsiny és szegény filiája, 75 lélekkel, s 18 tankötelessel. Konventi s államsegélyvel iskoláját részben felépítette, de erőtlensége miatt, befejezni képtelen s törlesztést sem tud fizetni. E tekintetben alább megteendém javaslatomat. Kiutalandó: 360 frt.

35.) A marosi egyházmegyében, az előzőken kívül, még mulhatatlanul új iskolák építendők: Nyárád-tón, Kendőben, Bergenyén, Cserefalván, Csókában, Nagy-Ernyében, Gegesen, Haraszt-Kereken, Mező-Kölpényben, Mező-Kövesden, Székesen, Káposztás-Szt.-Miklós-Csibán, Csitt Szt.-Iványon és Boósban. Ezekre nézve, azonban, részletes tervek s költségvetések nem állanak rendelkezésemre s így részletes javaslatokat nem terhetek. Az esperesi jelentés szerint, a jelzett egyházközségek nagyobb részt a törlesztési hányadon kívül mérsékelt kamat-fizetésre is kész s képes. Utasítandók a részletes felterjesztések megtételére s az egyházmegyei tanács értesítendő, hogy a jelzett iskolák felépítésére, a részletesen megállapítandó feltételek alatt, központi előlegezés címén rendelkezése alatt áll: 12,000 frt.

36.) A nagy-búni iskola-építés. Az udvarhelyi egyházmegyében. Lélek szám 493 s tanköteles 54. A mélt. Ig. Tanács 1447--887. sz. alatt az új iskola építésre 300 frt kiutalását kilátásba helyezte és pedig, kamat nélkül $1\frac{1}{2}\%$ -os törlesztésre. A hivek, értetlenség miatt, a felajánlást visszautasították, de ujabban az esperesnek 49—1888. sz. a. kelt jelentése szerint, kéri a kiutalást, miután br. Szentkereszty Pál úr, bár nem is egyházunk hive, kegyes vala, kötelezni magát arra, hogy fizeti a törlesztési hányadot, azonkívül még $1\frac{1}{2}\%$ -os kamatot. A nemes bárónak ezért köszönet nyilvánítandó s új iskola építésére kiutalandó azonnal: 360 frt.

37.) A detreheimi iskola építése, paptanító-lakkal együtt. Torda-Aranyosmegyében, a tordai járás területén. Alsó- és Felső-Detreheim egymás közvetlen közelében fekvő két filia. Több mint másfél ezer román ajku között, alig 200 ref. hitűvel, s husz tankötelessel. A konventi végzés értelmében, Detreheim körlelkészi székhelyül van megállapítva s az új templom fel is van építve Körlelkészség, illetőleg, pap-tanítói állomás szervezése azért késett eddig, mert a konvent által a körlelkészségek dotaciojára megszavazott általány-összegeből nem tudtunk erre is juttatni. A fenforgó felekezeti s nemzetiségi veszélyek miatt, azonban, a szervezés mulhatatlanul keresztül viendő, s teendek is erre nézve külön előterjesztést. E helyen, a paptanítói lakás s iskola építését hangsúlyozom. Ennek terve fel is van terjesztve s a konvent által e célra ötszáz frt folyosított is. T. Bornemissza gondnok úr kijelentette, hogy ha az összeg még egy annyival pótoltatik, a terv szerinti építés keresztül vitelét magára vállalja. Kamat-fizetésre a hivek egyelőre nem hajlandók. Előirányzok a konventi segélyen kívül még 600 frtot.

38.) A szamosfalvi iskola s pap-tanítói lak restaurálása. Ambár Kolozsvár közvetlen közelében fekszik Szamosfalva, egyházközségünk ottani állapota az elhanyaglás sötét képét tünteti fel, s a fenforgó felekezeti s nemzetiségi veszély gyökeres ellenszerre vár. A róm. kath. lélekszáma 49; a gör. kath. 166; a gör. keletieké 561; a reformatusoké az 1880-iki népszámlálás adatai szerint 170, de a legújabb egyházi „Névtár“

már csak 141-et jelez, 27 tankötelessel. Hiveink jelentékeny része anyanyelvét már nem érti s nem használja. A hatvanas években anyaegyházunk volt ott, most csak gyengén javadalmazott tanítói állomásunk van. Az imaház, tanítói lak s az ugy nevezett iskola egy fedél alatt vannak, de az egész inkább romnak, mint épületnek nevezhető. Miután az állam e községtől alig 10 percnyi távolságban „Javitó intézetet“ épített s tart fen, melyben a felekezetiinkhez tartozó növendékek rendszeres vallás-erkölcsi oktatásáról gondoskodni kell, célba vettem Szamosfalván szervezését egy pap-tanítói állomásnak, melynek feladata körébe tartozzék e kötelesség is.

Tett lépéseim folytán, az állam költségvetésében a javító-intézeti vallásos oktatás címén immár fel is van véve évi 300 frt állandó dotacio, s ez összeg fogja képezni a szamosfalvi pap-tanító javadalmának jelentékeny részét, melyhez járulni fog a mostani tanítónak onnan más helyre dislokálása folytán a rendelkezés alá jövő s 200 frtra tehető tanítói fizetés is. Mulhatatlanul szükséges, azonban, mindenek előtt a rozszant épületek restaurálása. E tekintetben még a mult év július havában 903 sz. alatt fölkértem volt nt. Szász Gerő esperes társamat a szükséges előmunkálatok megkészítésére. Az általa megbízott építőmester a terv- és költségvetéssel még máig sem készült el. Mihelyt kezemhez kapom, részletes előterjesztést is teendek. Szerzett tájékozó adataim szerint, restaurációra és pedig az adott helyzetre tekintettel, kamat nélküli segély címén, kiutalandó lesz 2400 frt.

39.) A sz.-új-ősi iskola-építés. Szolnok-Dobokamegye kékesi járasa területén. A gör. kath. lelkek száma 590; a reformatusoké 272. Legnagyobb mérvben elhanyaglott egyházközségeink egyike. Szolgálatra képtelenné lett s állomásától felfüggesztett papjának nyugalmaztatása ügyében a mélt. Ig. Tanács 338—1888. sz. a. kelt végzésével határozott, s egyszersmind helybehagyta azon egyházközségnek a fűzkútival társ-egyházi viszonyba lépését s együttes paptartást. Az egyházközségnek temploma is romba van dölve s restaurálása mulhatatlanul szükséges, de ez iránt fönnebb nem tehettem javaslatot, mert adatok nem állanak rendelkezésemre. Utasítandó az egyházmegyei hatóság, hogy készíttessen tervet és költségvetést. Ezuttal csak azt jelzem, hogy mulhatatlanul szükséges ott egy iskola építése is. Az egyházközség e tekintetben indokolt felterjesztést tett s kér $1\frac{1}{2}\%$ -os törlesztésre 450 frt kölcsönt. A tankötelessék száma 32. A kérést teljesen indokoltnak tartván, kiutalandó 540 frt.

40.) A m.-ludasi papilak-építés. A papilak terv s költségvetése még elkészítve ugyan nincs, de miután Ludas körlelkészi székhelyül lett megállapítva s az állomás ez év folytán betöltendő lesz, ennek kiéptése is sürgős. Utasítandó az egyházközség, hogy ezt is haladéktalanul készítse el s terjessze fel. E címen szükséges lesz központi segély: 1200 frt.

41.) A m.-ilyei papilak építése. Miután ott körlelkészi székhely állapított meg, a jó karban levő templom mellett, mulhatatlanul szükséges annak kiépítése.

A mélt. Ig. Tanács ezt már el is határozta, s utasította az esperest, hogy addig is bérlet útján gondoskodjék körlelkési lakásról. A kinevezett körlelkész visszalépvén, az állomás betöltése iránt legközelebbiről javaslatot teendek s tekintettel arra, hogy a helyszínén az építés vezetésére alkalmas egyén nincs, előzetesen is kimondandónak tartom, hogy az lesz megbízandó az építés vezetésével. Az egyházmegyei fölterjesztés szerint, e célra szükséges volna 3000 frt., de szűkös anyagi erőnkhez mérten, e célra kiutaltatik $1\frac{1}{3}\%$ -os visszahelyezés mellett: 2400 frt.

A fönnebbiekben elősorolt 41. pont alatt összesen 58 iskola, illetőleg, papi s tanítói lak építése, avagy átalakítása szükségletét mutattam fel, jelezve, hogy ezeknek címén kiutalandó lesz: 47,580 frt.

Ha ez összeget hozzáadjuk az I. szám alatt elősorolt templom s imaházak építése, illetőleg, restaurálása költségei fedezéséhez szükséges központi segély összeghez, 133,920 frt-hoz, lesz az összes fedezendő szükséglet, járadék kötvényben, 181,500 frt.

És most lép előtérbe az a kérdés: lehet-e, a központi kezelés alatt álló alapok megrövidítése nélkül, gonposzkodni e tekintélyes összeg fedezéséről? Hogy e kérdésre kellő alaposítással válaszolhassak, szükségesnek tartom, mindenenk előtt jelezni azon különböző segélyforrásokat, melyek e pénzügyi miveletnél számításba vehetők s a kockázat nélküli fedezet alapjául, illetőleg, biztosítékul szolgálhatnak.

E segély források következők.

I.) Az államsegély. E címen kapott egyházkerületünk eddig évenként 14,000 frtot, de a törvényhozásnak legújabb intézkedése folytán, ez összeget egy ideig 5% vagyis, 700 frt. levonásával fogjuk kapni, s e szerint 13.300 frtot.

Ez összeg meg van terhelve, közgyűlési végzések folytán, a következő állandó kiadásokkal:

a) Központi közigazgatási költségek címén 2,000 frttal.

b) Személyi járandóságok és egyes egyházközségi tartozások kamatja címén 6990 frttal.

Ez állandó terhek összege: 8,990 frt.

E szerint, rendelkezés alatt áll: 4,310 frt.

A b.) pontra nézve meg kell jegyezmem, hogy az egyetemes konventnek fönnebb jelzett azon elvi döntvénye folytán, mely szerint a papi állomások javára alaptőkék képzésének előmozdítása végett, kész a domestika évi jövedelmének egy részét kamat-járadék címén az egyes állomások javára 32 évi időtartamra lekötöni: kilátásunk lehet arra, hogy az államsegélyt fölmenthetjük jelentékeny részétől azon személyi járandóságoknak, melyek annak ez idő szerint állandó terhét képezik. És pedig oly képpen, hogy az illető papi állomások nagy része fel fog vétetni az állaptőke-képzés miveletének keretébe és a kerület által e végett előlegezendő alaptőkék kamatjával, az $1\frac{1}{3}\%$ -os tőke-képzés időtartamára, az országos segély-

alap költségvetése fog megterhelteni s ennek folytán az államsegély mostani terhe megkönnyebbül. A kérdés ez ága külön előterjesztésem tárgyát fogja képezni, melynek előkészítésére a mélt. Ig. Tanácshoz 82—1888. sz. alatt intézett s a konventen tett indítványokra vonatkozó beadványom által már megtettem a szükséges lépéseket.

Előzetes számításom szerint, az államsegélynek mostani 6990 frtnyi terhe legalább 3000 frttal apadni fog, s így a következő éven kezdve, több mint 7000 frt. fog rendelkezésre jutni.

II. A házi pénztár alapja.

Ez alap tőkéje volt a múlt év végén: 95,314 frt. Melynek 5% -os kamatja 4,765 frt. 70 kr.

E kamatösszeg, ez idő szerint, 3,600 frt. állandó segélylyel van megterhelve s e szerint, rendelkezésre áll 1,165 frt. 70 kr. A házipénztárra nehezülő állandó segélyekre nézve megjegyzem, hogy azoknak is jelentékeny része, az I-ső pont a. jelzett eljárással, át lesz helyezhető az országos segélyalap terhére. A tanítók segélyösszegei nem, mert az országos domestika jótéteményéből, fájdalom, ki vannak zárva. De a papok segélyösszegeinek nagy része igen. Csak például említem föl a kackói, csikfalvi, m.-illyei, mihályfalvi, erzsébetvárosi, detreheremi, bacai, torockó-szentgyörgyi, brassói, stb. személyi járandóságokat, melyeknek összege meghaladja a 2,000 frtot.

E szerint, a jövő évben rendelkezés alá jó a házipénztár jövedelméből is több, mint 3,000 frt.

III. Az országos segélyalap.

Egyházi építkezések címén, nem számítva a misiók építkezési segélyösszegeit, a kiosztás három első évében kapott egyházkerületünk 30,700 frtot. A három évi átlagos számítás szerint tehát, kilátásunk lehet továbbra is évenként kerek számban 10,000 frtra.

Többször említett indítványom, nemcsak a személyi járandóságok, hanem az egyházi építkezések javára is kontemplálván a kerület részéről a tőke előlegezést oly módon, hogy annak kamatja a visszatérülésig biztosítva legyen, kilátásunk lehet arra, hogy a fönnebbiekben felsorolt építkezések keresztülviteléhez a kamatjáradék egy részének biztosítása által az egyetemes egyház is hozzájárul.

Ezeknek előrebocsátása után, jelzem még azt is, hogy központi építkezési alap-pénztárunkban rendelkezés alatt van, ez idő szerint még, nem számítva a Baldácsy-alaphól tőkésítésre rendelt összeget, s a takarékpénztárilag kezelt pár száz forint készpénzt, járadék-kötvényben, kerek számban 44,000 frt.

Az I. és II. számok alatti egybefoglalt építési szükséglet 181,500 frtot tevén, ugyancsak járadék-kötvényben, szüksége forog fenn annak, hogy ez összeg fedezhetővé végett, az építkezési alap részéről s javára törlesztési kölcsön címén, járadék-kötvényben 137,500 frt felvétessék.

E törlesztési kölcsön-miveletre legalkalmasabb alapul kínálkozik a konversio folytán létrejött tőketöbblet-

nek s a házi pénztárnak (ez idő szerint kerekszámban 40 ezer frtnyi) járadék-kötvény készlete.

E pénzügyi adatok az adott helyzetet s a számításba vehető kilátásokat kellően megvilágosítván, az egész kérdés finánciális oldalára s a kivitel módozataira nézve, van szerencsém, konkrét javaslataimat megtenni a következőkben.

Mondja ki a mélt. Igazgató Tanács, hogy:

1. Ez előterjesztésben felsorolt s indokolt egyházi építkezések keresztlüvelét szükségeseznek itéli s igazoltnak tartja azt, hogy azoknak érdekében, első sorban az illető egyházközségeknek, másod sorban az egyházkerületnek, s harmad sorban az egyetemes egyháznak anyagi ereje, illetőleg, segélye, a nevezett három tényező egyetértésével, értékesíttessék.

2. A kerületi közgyűlés jóváhagyásának fentartásával, beleegyezik abba, hogy a központi építkezési pénztár a konversio tőke-többletéből s a házi pénztárból vegyen fel 137,500 frt járadék-kötvényt kölcsönül és pedig 5⁰/₀-os kamatra s 1¹/₂⁰/₀-os 32 évi törlesztésre. Az 1¹/₂⁰/₀-os törlesztéssel s a mennyiben az építkező egyházak ereje engedi, a mérsékelt, legfőlebb 3⁰/₀-os kamattal fizetéssel megterheli első sorban az egyházközségeket, másod sorban az állam-segélyt és házi pénztárt, és harmad sorban indokolt kérvényt intéz az egyetemes konventhez, hogy osztozzék a kerület által előlegezendő tőkeösszegek kamattérülékének terhében az egyetemes egyház is, és pedig az általam elősorolt építkezésekről készített % alatt csatolt táblás kimutatásban tételről-tételre feltüntetett arányban. Ez arány szerint törlesztés, illetőleg, kamattérítés címén terhelni fogja:

a) az egyházközségeket összesen	3,335 frt. 70 kr.
b) az egyházkerületet	3,252 frt. — kr.
c) az egyetemes egyházat	5,209 frt. 80 kr.
Összesen	11,797 frt. 50 kr.

3. Felhatalmazza a püspököt arra, hogy azon egyházi építkezéseknél, melyeknek ügye kellőleg elő van készítve és az Igazgató Tanács által már tárgyalatott, tényleges keresztlüvelére, az egyházmegyei hatóságok közbejöttével, a szükséges lépéseket megtehesse, az előző pontokban felsorolt segélyösszegeket elnöki uton kiutalassa.

4. Utasítja az illető egyházmegyei hatóságokat, hogy a még kellőleg elő nem készített, de e javaslat rendjén

szükségeseknek itéli építkezésekre vonatkozólag, haladéktalanul készíttessenek terveket s költségvetéseket, s állítassák ki egyszersmind az illető egyházközségek által a törlesztési kölcsönre vonatkozó, s kellően felszerelt fölterjesztéseket. Utasítatnak továbbá az egyházmegyei hatóságok, hogy minden építkező egyház részére alakítsanak építkező bizottságot, melyben képviselve legyen az egyházmegyei hatóság, szakértő által, az építkezések kellő ellenőrzése végett. A központi segélyösszegek, az illető esperes, vagy más megbízott kezére utalandók ki, a ki azoknak felhasználásáról felelősséggel, s az egyházi főhatóságnak részletes jelentéssel tartozik.

5. Püspök aa. felhatalmaztatik, hogy belátása szerint, egyes nagyobb építkezések folyamatát s felülvizsgálatát általa megbízandó szakférfiak útján ellenőrizze, s eszközölje, utalványozván részökre a mérsékelt kiszállási díjat.

Méltóságos Igazgató Tanács!

A fönnebbieken valék szerencsés a függőben levő egyházi építkezések nagy fontosságú ügyében részletes előterjesztésemet, konkrét javaslataimat megtenni. Készen vagyok azon ellenvetésre, hogy tett javaslataim, s azoknak alapjául szolgáló számításaim, nem egy szempontból, kifogás és bírálat tárgyát képezhetik; de bevallom, folyton zaklat engem a korona-s próféta buzdító szava: „Építsétek meg a Siont, hogy megláttassék abban az Ur dicsősége.” (Zsolt. 102, 17.).

És a mi egyházkerületünkben, fájdalom, nagyon sok helyett hallatszok a romok felett az a sirás, melyről Jeremiás próféta szól (Jer. 9, 19.) Tisztában vagyok azal is, hogy nagyobb szabású eredményeket csak nagyobb szabású s első tekintetre merészeknek látszó eszközökkel lehet elérni; de bizom abban, hogy a mélt. Igazgató Tanács, bár felelősségének teljes tudatával bír, nem riad vissza ilyenektől sem, abban a bizonyos meggyőződésben, hogy ezeknek alkalmazásával felekezettünknek s fajunknak, sőt egyetemes egyházunknak, s ennek útján szerett hazánkunk oly szolgálatot tesz, melynek áldásos hatása nemzedékről nemzedékre nyilvánvaló lesz.

A hozzám áttett összes ügyiratokat vissza zárva, s tett javaslataim elfogadását kérve, kiváló nagyrabecsüléssel maradtam, mélt. Igazgató Tanács, Kolozsvártt, 1888. febr. 16. Atyafi szolgálója

Szász Domokos,
ref. püspök.

T A R C A.

Történeti hibás adatok kijavitása.

(Ajánlva Tóth Sámuelnek, az egyetemes „Névtár“ szerkesztőjének.)

A magyarországi ev. ref. egyház 1886-ra kiadott egyetemes Névtárában egy pár erdélyi püspök halálidejét és maroszéki némely egyházközségeink keletkezési idejét illetőleg tapasztalt némi hiányok, tévedések kijavitása és pótlása.

I. Veresmarti Gáspár halála ideje 1668. év eleje.

Tiszabecsi Nagy Gáspár, a Nagy nevet csak N-nel írta ki.

Tofeus Mihály meghalt 1684. október 23-án.

Bodola János 1836. január 25-én temettetett el.

Antal János meghalt 1854. Aug. 12.

II. A harasztkercki egyház keletkezésének éve nem 1692. 1614-ben már volt ott eklézsia, egy akkori esketés szerint

Kakasd és Medgyesfalva között, a generalis synodus deliberatioja szerint, szerződés kötött az egyesség megmaradására 1673. jun. 29-én; keletkezése ideje tehát előbb esik 1700-nál.

Maros-Szent-Királyon 1609 január 27-én vizitáció volt: 1786 tehát téves.

Mező-Bergenyében 1613-ban már eklézsia volt, egy akkori esketés szerint.

Mező-Fele, ennek filiája Ménesfalva és itt 1620 november 3-án vizitáció volt; ennél fogva, az anya-egyháznak is állani kellett 1620-ban.

Mező-Kölpényben 1648-ban az egyházi javakat összeírják: tehát 1770 keletkezési évszám hibás.

Mező-Panitban vizitáció volt 1633-ban.

Nyárád-Karácsonyfalván összeírják az eklézsia javait 1602-ben. 1677 hibás.

Nyárád-Szent-Benedek. Püspök uram parancsolatjából 1619. július 18. szent-benedeki uraim adtanak ki hit szerint az ákosfalvi határban az Előhegyben egy darab földet templom számára, melyre szőlőt csináltak.

Nyárád-Szereda. 1606. június 7-én vizitáció volt. Székes. 1643 január 29. vizitáció.

Szövérd. 1609. június 9. összeírás.

Tompa. 1632 aprilis 25 vizitáció.

Ezek szerint, addig is, míg az egyes egyházközségek leveles ládáikból bizonyosabb és hitelesebb adatok kerülnének elő, a hiányok potlandók és a téves adatok kijavitandók.

Harasztkerék	egyház keletkezése	1692 helyett,	1614.
Kakasd		1700	1673.
Maros-Szt.-Király		1786	1609.
Mező-Bergenyé		—	1613.
Mező-Fele	”	1680	1620.
Mező-Kölpény		1770	1648.
Mező-Panit		—	1633.
Mező-Sámsond		1710	1618.
Ny.-Karácsonfalva		1677	1602.
Ny.-Sz.-Benedek		—	1619.
Ny -Szereda		1610	1606.
Székes		1652	1643,
Szövérd		1687	1609.
Tompa		1650	1632.
Nagy-Ernye	”	1667	1639.

Az udvarhelyszéki egyházmegyében :

Bethfalva	egyház keletkezése	— helyett	1607.
Bözöd		1670	1630.
Kis-Solymos		1696	1630.
Muzsna		1690	1640.
Nagy-Solymos		1692	1630.
Csekefalva	”	1776	1640.

A külkülli egyházmegyében.

Gogán-Váralya	egyház keletkezése	1781 helyett	1729.
Kis-Kend		1761	1680.
Szőkefalva		—	1670.

Gyula-Fehérvári egyházmegyében.

Abrudbánya	egyház keletkezése	— helyett	1672.
Benedek		—	1702.
Magyar-Sárd		1871	1752.

Közli Konc József.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Ugy hisszük, olvasóink méltányolni fogják amaz eljárásunkat, hogy minden más cikkeinket mellőzve, e számunkat egy egész ivvel megtoldva, főtiszt. püspök aa. nagy fontosságú előterjesztésének szenteltük. Nem hívjuk fel rá a figyelmet; a sok munkával és fáradsággal összeállított jelentés századokra kiható alkotás erejével és jelentőségével bir és a ki egyházát szereti és nemzetünkért buzog, az nem csak el fogja olvasni. de büszke lesz rá, hogy erdélyi ev. ref. egyházkerületünk ügyei oly férfi kezében vannak, mint Szász Domokos.

= Köztudomásu dolog, hogy Maros-Ludason, ez exponált és központi helyen fekvő községben, főtiszt. püspök aa, kezdeményezése folytán, ev. ref. egyház alakult, melynek élén főgondnok t. Keresztes Áron aa. buzgalkodik áldozatkészséggel és minden tekintetben teljes odaadással. Az előzményeket nem ismételve, csak jelezzük, hogy az építendő templom költségeinek fedezésére febr. 21-én sikerült táncmulatság rendeztetett, melynek 203 frt 10 kr. tiszta jöve-

delme volt. Biztosan reméljük, sőt tudjuk, hogy a folyó esztendőben, a m.-ludasi ev. ref. egyház új temploma fel fog szenteltetni és átadatik a közhasználat által az erkölcsi világrendnek, isten dicsőségének.

= Kérelem hazánk íróihoz. „A magyar könyvkereskedők országos egyesülete“ 1886. évi március hó 6-án tartott választmányi ülésében, a kiadásában nem régen megjelent, Petrik G. „Magyar könyvészet“ 1860 — 1875. folytatásának, vagyis a „Magyar könyvészet“-nek 1877 — 1885. kiadását határozta el, melynek szerkesztésével engem bizott meg. Most, midőn a munka szerkesztésével teljesen elkészültem, bibliographiánk minél teljesebbé és megbízhatóbbá tétele céljából, tisztelettel felkérem mindazon t. hazai írókat, kik az 1876 — 1885. évek alatt írt, fordított, vagy szerkesztett műveiket maguk adták ki, hogy e becses műveikből egy-egy példányt hozzám beküldeni, vagy a mű teljes címét velem közölni, sziveskedjenek. Esztergom, (Viziváros) 1888. február havában. Kiszlingstein Sándor, könyvkereskedő.

= Lőrincrévei pap, Pap Elek, életének 74-ik évé-

ben, még folyó hó 3-án, jobb hazába költözött. Harmincöt évig volt egyházának buzgó lelkipásztora, és egyházmegyéjének huszonöt évig közigazgatási jegyzője. Bánatos özvegyén, és szép számu családján kívül az egész vidék őszinte részvéte kísérte sirjába a hű szolgát. Koporsója felett Rákosi Lajos esperes, és Muzsnai Pál mondtak imát és beszédet. Hogy minő szeretetben és becsülésben élt és halt meg, mutatja, hogy paptársai közül tizen jelentek meg a végtisztességen és tizenkét énekvezér kísérte ki a nyugalom helyére. Nyugodjék csendesen. Emléke legyen áldott!

= Ezt olvassátok, kálvinista papok! Egy, az adókönyvek alapján készült kimutatás szerint, a szorosán vett magyarországi kath. püspökök jövedelme a következő csinos adatokat szolgáltatja. Az esztergomi hercegprimás évi jövedelme 355,931 frt; a kalocsai érseké 320,380; a nagyváradai püspöké 294,903; a veszprémié 171,716; a győrié 113,453; a csanádié 109,448; az egri érseké 108,443; a vácié 108,630; a nyitraié 106,378; a pécsié 101,540; a szepesié 61,630; a beszercebányaié 57,760; a szathmárié 52,868; a szombathelyié 48,090; a rosznyóié 35,458; a kassaié 28,884 a székesfehérvárié 24,490 frt; összesen 2.100,008; olvasd: kétmillió száz ezer nyolc frt. Ez a summácska tizenhét kath. püspöknek egy évi jövedelme, az adókönyvek szerint, mert a valóságban még egy annyit kitesz, kétségen kívül. A püspökségek vagyona, egy számvéveségi kimutatás szerint, ide számítva az apátságok, a prépostságok és káptalanok birtokát, körül-belül 25.000.000; olvasd: huszonöt millió frt. értéket képvisel. Ha minden erdélyi kálvinista pap fizetése, átlag véve, csak 800 frt. lenne, akkor 530 pap kapna évenként 424,000 forintot; így sem lenne valami briliáns állapot, de legalább fenttarthatná családját, növelhetné gyermekeit tisztességesen és gond nélkül élhetne hivatásának és teljesíthetné magyar hazája érdekében nemzeti misszióját. Ez volna „Kultur-Egylet!“. Annak a tizenhét embernek még mindig maradna másfél millió évi jövedelme Orsolya-szűzek-, angol-kisasszonyok- és apáca-kolostorokra. S ez elég is volna, ha meggondoljuk, hogy a minisztereknek 12,000; az államtitkároknak csak 6,000 frt. fizetésük van és egy ország dolgait igazítják. A „Közmuvelődés“ azt fogja mondani hogy mi irigyeljük ama javadalmakat, hogy lázítunk és forradalmi térre állva, konfiskálni akarjuk azokat. Nem lesz igaza. Sem nem irigyeljük; sem bolondokat nem beszélünk. Tudjuk, hogyan keletkeztek. Azt is tudjuk, hogy az akkori cél más volt, mint a manapsági. De, hogy alapító királyaink nem gondoltak Orsolyaszűzekre, ez meggyőződésünk. Ám, mi meg tudunk nyugodni azon alapon, mit még ez idő szerint a közjog parancsol. Magunkról egyáltalában nem szolva, csak eszünkbe jut, hogy a kath. alsó papság sorsa sem jobb a mienknél, leszámítva, hogy nincs családjuk. Csak eszünkbe jut a Megváltó panasa: a rókáknak van barlangjuk, az ember fiának nincs, hová fejét lehajtani! Csak eszünkbe jutnak Krisztus tanítványai az apostolok! Szegény magyar kath. püspökök! Mért nem rendeznek jubileumokat? Lám, pápa ő szentségének a jubileum jövedelmezett vagy hatvan százmilliót!

= Kézzel-lábbal dolgozik a „Közmuvelődés.“ Rektifikál, szidalmaz, gyanusít, kisebbit és néhol adja a jó tanácsot „honi protestáns atyánkfainak“ és mindenek felett nekünk, „az erdélyi protestantismus hivatalos képviselőjének,“ kik nem vagyunk „méltó“ ellenfél, mert „a Vatikán fenséges foglyával (!)“, „a szentséges (!)“ atyával szemben „pietástalan“ megjegyzéseket engedünk meg magunknak; hogy mi „legelfogultabb gyűlölettel, ferdítéssel és gyalázkodó rágalommal telt támadást“ intézünk ellenük. Oh, Jézus, Mária, Szent József! De ki tudná előszámlálni azt a sok bűnt, vételt, melyben mi lélegzelünk. De ők nem piszkolodnak. Legközelebről is, arról a Kultur-egyleti segélyről szólva, azt mondja, hogy az Emke az „erdélyi protestánsokat, mint betolakodó kufárokat, kiutasította.“ Ez nem piszkolódás; nem hazugság.

De ha mi pápa ő szentségét nem tartjuk csalhatatlan istennek, hanem egy olyan embernek, a minők milliók vannak még, de a kit a századok történet-folyása, és a keresztyénség téves fejlődése milliók felibe emelt; ha mi nem vesszük figyelembe sem a „New-York Independent“, sem a „Daily Telegraph“ cikkeit, melyek erős politikai háttérrel bírnak, hanem a vallást a hit, a sziv, és a lelkiismeret dolgának valljuk; ha mi a pápa ő szentsége áldását annyiba vesszük, mint ha egy idegen ember „Jó napot!“ kíván; ha mi nem hiszünk a kath. clerus bűnbocsátó hatalmában, sem a „könyvező“ szűzben, sem a „legszentebb rózsaszűz királynéjában“; ha bebonyonyítjuk, hogy a „Közmuvelődés“ embereit rágalmazásban és hazugságon kaptuk: akkor mi nem vagyunk „méltó és tisztességes ellenfél“; akkor mi piszkolódunk és gyűlölködünk. Bizonyítsák be rágalmukat és mi bűnbánattal elviseljük e címeteket, és beváltjuk fogadásunkat; vagy önök fizessék meg a 100 forintot a „Kultur-Egyletnek“ és legalább váltsák meg magukat a „hazug“ címért, mely rosszul veszi ki magát a papi reverendáun. Ez a fő dolog. Ettől nem tágitunk. A míg önök ezt meg nem teszik: olvassuk önök lapját, mint a Borszem Jankót, vagy a Bolond Istókot; szóval, mint egy humorisztikus újságot, a melyekről tudjuk, hogy a valóságtól eltérve, mindig a visszáját veszik a dolognak és az arányok megfordítása által derűtséget okoznak. Mindenki mulat rajtuk, de komolyan senki nem veszi.

Hivatalos rész.

Sz. 195 1888.

KÖRLEVÉL.

A kézdii ev. ref. egyházmegye t. lelkészeihez.

Szükségesnek vélem, a míg a tavasz közeledésével rendszerint előforduló akadályok megnehezítenék a közlekedést, megtartani a „Papi Értekezlet“-et. Felkérem azért atyafiságos szeretettel t. paptársaimat, hogy ezennel az általam márc. 10-ére kitűzött „Értekezlet“-en megjelenni, szíveskedjenek. Tiszt. Bodor Géza, al-csernátoni lelkész afia papi lakása leendő az „Értekezlet“ helye. Kezdeté délelőtti 10 óra.

Tárgyai: 1. Az e. községek illeték-egyenérték adóbevallásának felülvizsgálása; mi végett, a tiszteletes urak hozzával magukkal a bevallási ivateket.

2. Az „Értekezlet“ tisztviselői karának restaurációja: elnök-, jegyző- és pénztárnok-választás.

3. Számonvétele az „Értekezlet“ vagyonának, s ezzel kapcsolatosan a „Papi Könyvtár“ felállításáról intézkedés.

4. Tiszt. Bodor Géza, lelkész afia, értekezése. Értekezletünk célja levén első sorban az önmívelődés és a gyakorlati lelkészet terén sokszor felmerülő nehéz kérdésekre s fontos teendőkre nézve helyes tájékozás, utasítás nyeresése és adása: remélem, hogy már csak erre való tekintetből is, tiszteletes paptársaim, a kitűzött „Értekezlet“-en mindnyájan megjelennek. Lécfalván, febr. 25-én, 1888.

Zoltáni Elek,
kézdii ref. esperes.

Sz. 310—1888.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az orbai egyházmegyébe kebelezett zabolai egyházközség első osztályu papi állomására ezenel pályázat hirdettetik.

Évi javadalma: 1. Tisztességes lakás, gazdasági épületekkel, az egyház által fentartva. 2. 850 frt. készpénz, az egyházközség kepeváltsági pénztárából. 3. 9 hold, 543 □ öl szántó és 1424 □ öl kaszáló haszonélvezete, adóját az egyházközség fizeti. Ezen kívül, a stóla.

Pályázati határnap f. évi március hó 25. Folyamodványok ut Péter Károly, esperes aához, Szörcsére (u. p. Kovászna), küldendők

Kolozsvárt, 1888. febr. 27. zász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. MÁRCIUS 8.

10. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Méltóságos és Főtiszteletű Püspök és Elnök Ur!

Hő hálával vettem Méltóságodnak, az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsa nevében, a magyar főrendiház elnökévé lett kineveztetésem alkalmából nyilvánított részvétét s üdvökívánatait; de lehetetlen volt, hogy ezen előttem kiválóan becses okmány, meg ne ujjtsa emlékemben azon tiszta hazafi-örömet, melyet akkor érzék, midőn legelőször mondám ki elnöki székeimből, már akkor közös konventünken, a két hazának vallásfelekezeti tekintetben is lett testvéri egyesülését, mignem az, idő jártával, felséges urunk királyunk által szentesített zsinati törvényeink alapján még szilárdabbá vált; lehetetlen, azonban, hogy kegyelettel ne emlékezzem meg ez alkalommal azon idő közben elhunyt ritka jeles férfuról is, méltóságos és főtiszteletű Nagy Péter, püspök ur, mint zsinati elnök-társamról, kinek e téren való áldásos sikerhez lett juthatásunkban érdemeit fentartani, hálám érzete parancsolja.

Kiváló tiszteletem nyilvánítása s szivem mélyéből fakadó köszönetem megújítása mellett, öröklök Méltóságodnak, Budapest, 1888, február 18

Br. Vay Miklós. s. k.

Tagosítás.

Korunkban minden eszme, kérdés szakavatott mivelőkre talál, ha bir azokkal a kellékekkel, melyek a figyelem lekötésére alkalmasak. Maga az egyház, érdekeinek hű szolgái által, minden egyes eszmét, melytől szellemi, anyagi nagyságát remélhette, pro et contra, megvitatott, céljai valóítására fölhasználta, sőt mondjuk, sokszor az unalomig elcsépelet. Egyedül a címül kitett kérdés felől hallgatnak nagy idő óta lapjaink.

Mondják sokan, nem is egyházi kérdés ez; mi közünk hozzá. Rideg számokkal foglalkozó szoba-tudósoknak való az. Ki isteni dolgokkal foglalkozik, hagyjon békét a földieknek. Aztán, népszerűtlen is, nem érdemli meg a róla való gondolkozást.

Igaz, népszerűtlen; de egészen korszerű, s ha célunkhoz képest, az egyetemes egyház jövő felvirágzását melegen ohajtjuk, úgy, akarva nem akarva, e kérdés is egyházi kérdéssé devalválódik.

Napjainkban egyre hangzik a panasz, hogy tagosítások alkalmával, egyházaink itt is, ott is érzékenyen megkárosítottak. Mondjuk ki őszintén, nem minden ok nélkül. Kit hibáztassunk ezért: az egyházak lelkiismeretlen, vagy ahhoz nem értő képviselőit; a tagosítást végző mérnököket, vagy éppen a törvényt, mely hivatva van úgy az egyesek, mint a testületek érdekeit egyformán védeni?

A tagosító mérnökök szigorú törvények alatt állanak; nem is tesszük föl a többségről, hogy éppen az erkölcsi világrend őreinek ellenségei lennének. A törvényt pedig okolni, éppen nem lehet, mert az a tényleges birtok jogállapot épességben tartása mellett, bizonyos előnyöket is nyújt az egyházi testületeknek. Leghelyesebb lenne, ha jövőre a tagosításoknál, az egyházak képviseltetését ahhoz értő, ismert, lelkiismeretes emberekre bizná az egyházkerület. Így, remélhetőleg, megszűnnék a panasz.

A kormány jóakarólag látszik gondoskodni az egyházakról; a lelkészek és tanítók erdő- és legelőbeli illetményét törvény által írja körül. Az

1871-ik évi 53-ik törvénycikk, mely az 1848-ik évi törvények által megszüntetett urbéri kapcsolatból fenmaradt jog- és birtokviszonyok rendezéséről szól, 31. §-ában ez áll: „A hol az erdő-illetmények kihasítása megtörténik, vallás-különbség nélkül, a lelkészek számára egy egész telki, a tanítók számára egy féltelki erdő-illetmény hasítandó ki, a mennyiben vagy gyakorlatnál vagy egyességnél, vagy elvégre külső birtokuknak egy, s illetőleg, féltelki állományt meghaiadó terjedelménél fogva, nagyobb illetményre nem jogosítvák.” Ugyan csak az idézett törvénycikk 75. §-a pedig, azt mondja: „A lelkészek számára a legelő-illetmény hasonlóképp birtokuk arányához képest szabandó ki, csak hogy ezen résznek, habár aránylag csekélyebb, vagy éppen semmi birtokkal nem bírnak is: mindenik egyházközségben, vallás-különbség nélkül, azon helyen, hol az templommal, vagy paplakkal el van látva, mindig annyinak kell lennie, a mennyit azon közép mérték tesz, mely ugyanazon határban egy külső birtokkal ellátott volt jobbágy számára rendeltetik. Az iskola-tanító számára minden esetben hasonló illetmény hasítandó ki.

Az idézett törvénycikk említett §§-aiból ki látszik a jóakarát az egyházi tisztviselők iránt, ámde, nem elég körültekintő, sőt álláspontunkról ítélve, nem is elég hazafias. Megtart a tényleges vagyoni állapotban; nem csak, de ott, a hol a felekezeteknek temploma, vagy paplaka van, vagyon nem-léte esetében is, vallás-különbség nélkül, egy volt urbérest megillető szeszszíó közép mértékét adja a közhelyekből. Segélyt látszik nyújtani ott, hol a közhelyekből a birtokarány szerint való részesedés nagyobb előnyt ad a legtöbb esetben, mint a mennyit birtok nem-létekor egy közép nagyságu szeszszíó teszen. Arról, azonban, hol égető a szükség, hol a valóság mellett, a nemzet valódi érdeke is követelőleg lép föl, megfeledekzik.

Minden vallásfelekezet jól felfogott érdeke kívánja az egyház testén levő sebek gyógyítását és ha e sebek gyógyítása, első helyen, a magyar nemzetnek teszen hasznos szolgálatot, a magyar állam kormánya kell hogy a felekezeteknek segélyt nyújtson a sikeres műtéthez.

Erdélyi ref. egyházkerületünk testén is sok ilyen fájó seb van. Az egyházkerület köztözegeti,

gyógyitgatja is azokat minden tőle kitelhető módon; de hát, igazságos dolog-e az, hogy e kegyeletes munkálkodásában a tagosítási törvények félszeg intézkedése is akadály legyen? Ott vannak azok a sok elerőllenedett egyházak, melyekben hajdan, a földes-urak buzgósága mellett, virágzott az egyház, benne fennállott templom, iskola; míg újabb időben, talán a volt földesurak kihalása, vagy az egyháztól való elhidegülésük, talán a sok ellenséges külbenyomás, erőszak miatt, romba dőltek. Elpusztult a templom, iskola, szolgálói kihaltak, vagy más felé mentek, megkeresni a mindennapi kenyeret; ámde, hivek vannak még mi legyen azokkal? Részben hűek ma is vallásukhoz, büszkén vallják magyaroknak magukat, úgy de, a nyelv elszokott a szép kifejtésű magyar szótól. Szabad-e azt engedni, hogy azok a magyar nemzetre nézve elveszzenek örökre, hogy beleolvadjanak oly nemzetiségbe, melynek tagjai csak kényszerűségből hajolnak meg a magyar kormány jogára előtt?

Nem kötelessége-e a kormánynak, hogy a megengedhetőség korlátai között, ragadjon meg minden eszközt, hogy hű fiait megtarthassa igaz magyaroknak?

Elismerjük, sokat tett a kormány a magyar állameszme megizmosodása érdekében; de sok a tenni való még.

Szép dolog a vallásfelekezetek egyenjogúsága, áldásos következményeit látjuk, tapasztaljuk. Nem is célunk a felekezeti érdekek legyezgetése. Az érintett ügyben egy általános, minden felekezet szolgálóira egyformán kiható intézkedést kívánunk, oly formán, hogy a legkisebb rész is érezze a törvény üdvös hatását. Nem az erősnek, a gyengének van szüksége a segítségre.

Nem igazságos az idézett 53-ik törvénycikk 75 §-a, első helyen azért, mert a községekben létező felekezeteket, ha nincs templomuk, vagy paplakuk helyben, kizárja a legelői kedvezményből, holott azoknak van beszolgáló papjuk, kik a lehető-éig teljesítik a hivek lelki gondozását. (ldjuk föl a papságot a megélhetés anyagi gondjai alól s bizonyára úgy vallási, mint nemzeti-ségi tekintetben, hivatása magaslatára fog emelkedni. E cél felé, a törvény egyoldalúságának megszüntetésével, a magyar kormány teheti az első lépést.

De, nem lehet igazságos azért sem, mert ha figyelembe vesszük, hogy éppen Erdélynek azon részeiben, hol a magyar elem erősen megfogyatkozott, de töredékeiben templom, iskola és pap nélkül ma is feunáll, a magyar nagybirtokosság kezeiben van most is a földbirtok nagyobb része. Nős, az idézett törvény rendeleténél fogva, például, Hunyad, Szólnok-Doboka. Kis- és Nagy-Küküllő, Torda-Aranyos, Kolozs, stb. megyék magyar birtokossága, akarva, nem akarva, idegen érdekeket szolgál. Mig saját felekezete papjának, tanítójának, törvény szerint, semmit sem adhat, adnia kell a görög egyesült és görög nemegyesült felekezetek papjainak, tanítóinak.

Csoda-e, ha aztán az a kevés magyarság, mely még a földes-urak mellett megőrizte valahogy vallását, nemzetiségét, egy ember-öltő alatt teljesen elveszti mind a kettőt.

A Bethlenek, Bánffyok, Kunok, Telekiek, Kemények, stb. száma napról-napra fogy. Ritkúlnak a sorok. Kevesbül azok száma, kik ambióiót csináltak abból, hogy az idegen elem között megmaradt csekély számú magyarság megmaradjon valóságban is magyarnak.

Ki mentse meg azokat? Az a szegény pap, ki az anyaegyházból kapott silány fizetésért, sokszor 6-8 fiok-egyházba beszolgál ingyen, vagy a legjobb esetben, csekély stolaris jövedelemért? A birtokosság-e, melynek vallásossága, nemzeti-ségi érzülete anyagias korunkban nagyon is próbára van téve? Az egyes felekezetek-e, vagy maga a társadalom?

A társadalom. erejéhez képest, teljesíti kötelességét; de ki merné kétségbe vonni, hogy becsületes munkáját, a felsorolt elemek közreműködésével oldhatja meg csupán. Ugy de, ki ne látná, hogy azok együtt munkálása is kevés a honmentő munkálatokra.

Tudnak-e a felekezetek, mint önálló testületek, a felekezetileg és nemzetiségileg veszélyezett pontokon elég védbástyát emelni? Képes-e a társadalom s ennek buzgósága folytán, az újabb időben létre jött Erdélyi Magyar Közmívelődési Egyesület kultur-vonalaival bekötözni minden sebet, mig nem késő?

Az állam sokat tett, iskoláinak szaporításával, a magyar nemzet érdekében, de saját jól felfogott érdeke követeli, hogy a kérdéses tör-

vény jelzett alakban való kiegészítésével, megváltoztatásával, segítségére menjen az egyháznak. Ha azok a szegény papok és tanítók, a helyi viszonyok szerint fölmerült tagosításoknál, kapnak egy-egy darab kenyeret a fiok-egyházakból is, jobb kedvvel, nagyobb buzgósággal állanak helytt az őrállomásokon.

A törvény ily alakban való üdvös módosítása, még azon esetben is üdvös marad, ha sokkallanák némelyek azon előnyt, mely az idegen nemzetiségűeknek is, mint egyházi testületnek, ez után részébe jutand. Hol a magyar egyházak erősek, ott elveszti jelentőségét, ama kevés kámpandó földbirtokkal, a más nemzetiségű vallásfelekezet; de nekünk alap lesz az a kevés vagyon, melyre állva, az idegen nemzetiségek között megmenthetjük egyházunk, nemzetünk számára, a mi még megmenthető.

Nemes Árpád,
ref. pap.

Tájékoztatás

az illeték-egyenérték bevallására nézve.

A mélt. Igazgató-Tanács idei 63 sz. a. kelt és a „Prot. Közl.” 5-ik számában közzé tett utasítással meghagyta az egyházközségek és kollegiumok képviselőinek, hogy az illeték-egyenérték alá tartozó ingatlanok jövedelmeinek és ingók becsértékének kimutatását mielőbb készítsék el; felhiva az egyházmegyék espereseit, hogy az elkészítendő bevallási íveket vagy személyesen, vagy kiküldöttek által megvizsgáltatva s szükség esetén, kijavítva, a kimutatásokat ez év március végéig, az illetékes m. kir. illetékkiszabási hivatalhoz mulhatatlanul nyújtásák be.

A kibocsátott utasításban a bevallási ívek szabatos elkészítésére nézve, tájékozás szerzés végett, kötelességévé tétetett a nt. esperes uraknak és a kollegiumok m. t. t. előjárásainak, főt. Oltványi Pál, prepost és pápai kamarás által Szegeden kiadott „Tájékoztató Utmutatás” megszerzése, melyben az egyház szolgálai és alapítványi pénztárak által fizetendő állami községi adókra és illeték-egyenértékre vonatkozó törvények rendszeresen egybe vannak gyűjtve, magyarázatokkal kísérve, közölve egyes esetekben a pénzügyhatóságok által hozott határozatokat.

Bár érdekében álló minden vagyonosabb egyházközségünk képviselőinek az ajánlott könyv megvétele, egyfelől azért, hogy az illeték-egyenérték bevallási ívének, az abban foglalt tájékoztatás szem előtt tartása mellett, készítették el, mert az esperesnek, vagy megbizottjának, a bevallási ív felülvizsgálása alkalmával, könnyen elfuthatja figyelmét egyes hibás bejegyzés és a hiba kiigazításának elmulasztása éveken át súlyos terhet róhat

az egyházközségre; másfelől, mert nem csak az egyenértéki illetékre, hanem minden az egyházak és egyházi személyek által fizetendő adóra nézve oly részletes tájékoztatást nyújt, melynek ismerete mellett, könnyen megítélhető az, hogy törvényesen, avagy törvényellenesen rovatott-e ki az adó és az utóbbi esetben tudni fogja azt, hogy minő lépések teendők a jogtalanul követelt adóösszeg leiratása végett.

Azonban, többfelől hallottam azon óhajlás kifejezését, hogy nem szerezhethetvén meg minden egyház a könyvet, melyben különben sem érintetnek az ev. ref. egyházak sajátos vagyoni viszonyai, az illeték-egyenérték bevallási ivatek elkészítésére nézve egyházközségeink vagyoni viszonyairól s tőkék különböző jogi természetéről tudomással bíró egyén részéről nyújtassék tájékoztatás: egyházaink képviseleteinek, azt hiszem, némi szolgálatot tesznek, ha közlöm véleményemet a bevallási iv betöltésére s annak elbírálására vonatkozólag, hogy az elkészítendő bevallás ellátása után kirovandó illeték-egyenérték törvény szerűen állapított-e meg?

Mindenek előtt, felemlitem azt, hogy az illeték-egyenérték bevallásának módjára nézve az újabb törvény által semmi nemű változtatás nem történt; ebből folyólag, ajánlom az egyházközségek képviseleteinek, hogy keressék elő az 1881 évi XXXIV törvény rendelkezése folytán kiállított illeték-egyenérték bevallási ivet, mely ha az illető pap hibája miatt, nem volna meg az egyházközség levéltárában, megtekinthető és erről jegyzés vehető az illető pénzügyigazgatóság számosztályában, hol arról is tudomás szerezhető, hogy a bevallásban feltüntetett összegek mennyiben és hogyan változtattak, vagy a mint a kirovást teljesítő képelete szerint igazítottak ki.

A mint az előző időben kiállított bevallás adatai tudva lesznek, annak tételei veendő bírálat alá és az előző bevallás idejétől az új bevallás elkészítése idejéig, a vagyon-értékekben fölmerült változások figyelembe vételével, állítandók ki.

Igy, például, ha idő közben az egyházközség ingatlant vásárolt, annak kataszteri tiszta jövedelme hozzá adandó a régebbi bevallásban feltüntetett kataszteri tiszta jövedelemhez és az együttes összeg irandó be a bevallás 8-ik pontja alatt; ha pedig az óta valamely fekvő eladtott, akkor a régi bevallásba beirt kataszteri tiszta jövedelem az eladott fekvő kat. tiszta jövedelmének levonásával vezetendő be. Ily eljárás követendő a jogok, valamint az ingók, például, tőkepenzsek szerzése, vagy eladása, avagy elköltése eseteiben is.

Az ingatlanok kataszteri tiszta jövedelmének, a házosztály-adónak, valamint a birtokkal egybekapcsolt királyi kisebb haszonvételeknek, u. m. kocsoma-jognak, vám, halászati-, vadászati-, hid-, vásárvám-jognak a múlt évben adó alapjául vett tiszta jövedelme mennyiségét köteles minden egyházközség az 1881 évi XXXIV t. c. 8-ik pontjában megállapított módon kiállítandó bizonyítvánnyal igazolni. Ezen bizonyítvánnyal kis és nagyközsé-

gekben a bíró és jegyző, rendezett tanácsú városokban a polgármester és tanácsnokok egyike, törvényhatósági joggal felruházott városokban az adótelekkönyv kezelésével megbízott hivatal főnöke köteles kiállítani.

Mielőtt bármely egyházközség képviselete a bevallási iv kiállításához kezdene, szerezze meg az illeték-egyenérték tárgyat képező házakkal, külsőkkel s a birtokkal egybekötött jogok tiszta jövedelmét feltüntető fentjelzett bizonyítvánnyal s bírálja meg az adókönyvi tételek alapján azt, hogy az abban kitett összegek helyesen tüntetettek-e föl s ha a tiszta jövedelem nem iratott magasabbnak, mint a mennyi az tényleg, úgy írja azon összegeket be a bevallásba; ha pedig helytelenül magasabb összegben lenne kimutatva a tiszta jövedelem, akkor a rendelkezésére álló igazolványok csatolása mellett, a tényleges tiszta jövedelmet írja be a bevallásba.

Az ingóságok becsértéke a községi előjáróság által kiállítandó bizonyítvánnyal igazolandók.

Ezen általános megjegyzéseim előre bocsátása után, áttérek a bevallási ivatek betöltésének részleteire vonatkozó véleményem közlésére s mivel külön bevallás teendő az ingatlanokról és külön az ingokról: mindkettőről külön közlöm nézetemet.

Az ingatlanok tiszta jövedelmének bevallását tárgyzó iv 1, 2 és 7 rovatának miképpen való betöltésére minden magyarázat szükség feletti; 12, 13, 14 és 15-ik rovat az illetékkiszabási hivatal által töltetik be s azok betöltetlenül hagyandók a bevallás elkészítésekor.

A 3-ik rovatba „Birtok tárgya”, a telekjegyzőkönyv számanak idézésével, külön irandók be az egyházközség épületei, külső fekvői s a birtokkal egybekötött kisebb királyi haszonélvezetek, papi kanonika porciók, az után külön az iskolai épületek és külsőségek; például A. Egyházközségi s az 1 folyó számmal egy vonalba beirandó a templom, 2 folyó számmal egy vonalba a paplak, 3. bérházak, vagy taksás telkek, az után az ingatlanok és pedig minden helyrajzi számmal jegyzett ingatlan külön. Az egyházközségi épületek, külsők és a birtokkal egybekötött kisebb királyi haszonvételek után, az iskolaiak vezetendők be.

A 4-ik rovatba beirandó, hogy a bevallás illetéki tétele alatt jelzett ingatlan az egyházközségnek tulajdona-e, vagy haszonélvezeti, vagy örökhaszonbéri joggal bírja? Az 5-ik rovatba beirandó a kérdéselt fekvő helyrajzi száma.

A 6-ik rovatba nem hektárba, hanem 1600 □ öles holdakba és □ ölekbe kifejezve, beirandó az ingatlan területi nagysága.

A 8, 9, 10 és 11-ik rovatba a múlt évi adó alapjául vett tiszta jövedelem irandó be.

Itt megjegyzem, hogy a házbéradó megállapításánál a bérlő által tényleg fizetett házbérnek 30%-a leütetik fentartási, stb. költségek címén és csak 70 %-a képezi a tiszta jövedelmet.

Az 1881 XXVI. t. c. 24 §. értelmében, illeték-egyenérték-mentesek minden ingatlanok, melyek a föld-

és házadónak alávetve nincsenek. Ilyenek, gazdaságilag nem művelhető és nem használható terméketlen területek, háztelkek, udvarok és szertüs kertek, temetkezési helyek és közhasznú és jótékony intézetek céljaira szolgáló kertek. Az 1868 évi XXII. t. c. 2 §. értelmében, az isteniszületre szánt épületek, nyilvános tanintézetek, iskolák, lelkeszi és tanítói lakások, gazdasági épületek és halottas házak.

Az ily ingatlanokra nézve az „Észrevételek“ sorába beirandó ez illeték-egyenértéki adó alól való mentesség.

Végül, fölemlitem azt, hogy az 1868-ik évi XXIII. t. c. 24 §. értelmében, az országos tudományos intézetek, köztanintézetek azon ingatlan javak értékétől, a melyek azoknak, mint erkölcsi testületeknek, kizárólagos tulajdonai, a mennyiben közmívelődési célokra szolgálnak, hitfelekezeti különbség nélkül, csak felét fizetik a szabályszerű illeték-egyenértéknek.

Az ingóságok becsértékének kimutatására szolgáló bevallási ív betöltésére nézve véleményem az, hogy az egyházközségek tényleges kezelése alatt álló azon készpénzek, értékpapírok és takarékpénztári kezelés alatt álló tőkék irandók be az 1 és 2 tételszám illető rovataiba, a melyek jövedelmei felhasználhatók az egyházközség közszükségei fedezésére. Ellenben

1-ör. Az oktatási, jótékonyági s kegyeleti célokra rendelt alapítványok s ingóságok, mint a melyek az alapszabályok szerint, az említett céloktól el nem vonhatók mint ilyenek az 1881 évi XXVI. t. c. e) pontja alatt illeték-egyenérték-fizetés alól fölmentettek s melyekhez sorolhatók a templom-építési, harang-, orgona-alap, stb. tőkék.

2-ör. A kepeválsági magtárak bortárak vagyona, tehát úgy töképenze, mint készletben levő terménye, mint a melyek az 1875 évi XXIII. t. c. 1875 évi XXIV t. c. 5 §. és az 1868 XXVI. t. c. 5 §-ra hivatkozással, a m. kir. pénzügyminiszter ur ő nmlgának 1879 évi au-

gusztus 9-én 44,855 sz. a. kelt határozata értelmében, adótárgyat nem képeznek, és

3-szor A papi alapot képező papíráradék-kötvény értékek, mint a melyek törvény által adómenteseknek nyilvánítottak, illeték-egyenérték-bevallás tárgyát nem képezik s nézetem szerint, a bevallási ívbe be sem vezetendők

Figyelem'le ajánlom az iránt való gondos utánjárást, hogy valamely kisebb királyi haszonvételt, például, korcsoma-jogot nem vásár, vagy adomány útján szerzett-e valamely egyházközség; mert, ha külön szereztetett meg és nem az egyház tulajdonát képező fekvőkkel együtt: azon esetben ezen jogok az ingóságok között sorolandók föl s mint ingók után, $\frac{1}{10}$ -ed % helyett, csak $\frac{2}{10}$ -ed % illeték-egyenértékkel róhatók meg.

Az 1881 évi XXVI. t. c. 24 §. f. pontja értelmében, mindazon egyházközségek fölmentetnek az illeték-egyenérték fizetése alól, melyeknek összes évi tiszta jövedelmük évi 400 frtot meg nem halad; mivel, sajnos, de számos oly és nem csak fiok-, vagy leány-, de még anyaegyházközségünk is van, melynek összes, tehát ugy egyházközségi, mint papi, vagy tanítói alapot illető évi tiszta jövedelme nem haladja meg a 400 frtot az oly egyházak el ne mulasztanak ezen illeték-egyenérték-mentességükhez való jogukat a bevallási ív megjegyzési rovatába beírni és ugy a községi eljáráságtól, mint az esperesi hivataltól beszerzendő bizonyítványokkal igazolni.

Ugy az ingatlanok kataszteri tiszta jövedelmét, mint az ingóságok becsértékét feltüntető bevallási ív aláírandó az egyházközség papja és számadó-gondnoka által az egyházközség pecsétjével megerősítendő.

Az illeték-egyenérték mennyiségének kiszámítására vonatkozó törvényekről más alkalommal teszek említést, az esetben, ha annak szükségéről értesülést szerzek.

Bodor Antal.

T Á R C A.

Erkölcshölcsészeti tanulmányok.

I.

(Theologia és moral. Határsértés, határvillongás. Theologiai és pozitív moral.)

Theologia és philosophia eleitől fogva foglalkozott az erkölcsi élet jelenségeivel. Mindkettő saját elveinek alapján fejtette ki az erkölcsi élet elméletét. Míg az első uralkodott az utóbbi fölött, természetes, ha szolgálatában állott e téren is omennek. A keresztyén vallás kimondotta az igazságot, a bölcsészet aztán igazolta azt. Majd jött a meghasonlás: a bölcsészet megtagadta dajkáló-anyját, a theológiát s külön tésre lépve önnön szárnyaival emelkedett fölfelé. Uj látkör uj látképeket adott. Mindkettő külön irányt vett s más alakban fejlett tovább. Az erkölcsstan, azonban, mégis közös hirtok maradt s mindkettő önállóan fölveve magába az erkölcsit, jött létre a keresztyén és bölcsészeti erkölcsstan.

Kezdetben egymás mellett szépen megfértek s mindkettőnek megvolt a maga jogosultsága. A keresztyén erkölcsstan természetesen magának tulajdonította az elsőséget; s ebben nem kis igaza volt. A bölcsészeti moral, lehet, magára is eljutott volna ugyan arra a tökélyre, melyre a keresztyén moral segítségével jutott; de ha időileg tekintjük, ugy találjuk, hogy a keresztyén moral egyszerre tökéletesen jelent meg. Tökéletességét tekintve, az evangyeliumi moral mindenek felett áll; kijelentettnek adva ki magát, föltétlen hatalmat szerez magának; a moralis eszmék az alapítóban történetileg megvalósultak.

Ezen előnyök dacára is, a bölcsészeti erkölcsstan derekasan iparkodott haladni előre s rendszerek felállítására, ujabb elvek helyesebb alkalmazása által, a moralis tudományos alapokra fektette.

Az ujabb morálbölcsészeti irodalom azt mutatja, hogy a tudomány a szétválasztásban még tovább ment s míg előbb

a bölcsészet szakított a theológiával, nem fosztva meg ezt az erkölcsi élet jelenségeinek vizsgálásától és tudományos feldolgozásától, legfőnnebb csak átvéve azt és saját alapelvei szerint feldolgozva: most, úgy tetszik, felszabadítani igyekszik az erkölcsant is a theologia köréből; azt tisztán bölcsészeti tudománynak tekinti, melynek a theológiával, mondhatni, semmi köze. A vallás ábránd, erkölcsi tartalma nincs (azért erkölcsi értékét maguk is érzik és tudják) és nem is lehet; a legfőbb jó fogalmát az élet, a tapasztalat, a tudomány s nem a vallás adja meg. Vagy, ha ti csináltok is magatoknak egy istenes moralt, miénk a pozitív ismeret és a pozitív morál.

Mi szabjuk meg a tett és a gondolat határát; erényt és becstületet, melyből ti egykor monopoliumot csináltatok, világgá eresztjük; a mi egykor a Sinai hegyen menydörgésnek szava volt, kinek-kinek gondolata lesz. A „kell“ nem kivülről hangzik, de önmagunkban támad. Jó az, a mit koponyánk kieszel s a szivverés csak láznak a jele.

A mit így tudományban megállapítottak, testületek és egyesek megvalósítani is próbálták s ma már nem csak vallási, de erkölcsi felekezet is létezik. Nihilizmus, kommunizmus, socializmus emez új fának friss hajtásai.

Ugy tetszik egyelőre, mintha a tudománynak a gyakorlati élethez kevés köze lenne. Egy jellem- és egy gazemberre nézve mindegy, ha ő eme, vagy ama felfogás által neveztetik is jellemnek, vagy gazembernek. Az erényt az öntudat egyenlően jutalmazza, a bűnt a lelkiismeret egyformán kárhóztatja, akár a theologiai, akár a bölcsészeti morál vallja hívének.

Azért, a tudomány iránya és felfogása a gyakorlati életre is rányomja bélyegét. És ez nem is lehet másképpen, nem csak azért, mert a tudomány a maga tételeit a gyakorlati élet megfigyeléséből vonja el s így onnan veszi tartalmát, hanem azért is, mert a tudomány a gyakorlati életnek irányt ad s így alakítja azt.

Vallás-erkölcsi világnézet vallás-erkölcsi életet, erkölcs-bölcselmi felfogás hasonló társadalmat teremt. És könnyebb a két tudományt egyesíteni és kibékíteni, mint a két irányu gyakorlatot, akár Schleiermacher, akár Rothe tanítványai vagyunk. Az erkölcs institucióját akár az „Isten“, akár az „Én“ fogalmából indulva ki, még lehet úgy kifejtetni, hogy végeredményében egyezők legyenek, de a ki a gyakorlatban cselekedeteinek alapjává az „Én“-t tette Dávid hárfájához nem fog nyulni bizonyosan soha.

II.

(Elmélet és gyakorlat. Erkölcsnevelő-egyesületek. A berlini „Lessing-egylet“ (Lessing-Verein), mint erkölcsnevelő testület a tudományban; a chicagói erkölcsnevelő társulat (Die Gesellschaft für moralische Kultur Chicago) a gyakorlatban.

„A berlini „Lessing-egyesület“ célja, az erkölcsi törvények népszerű előadása, melyek egységes tételek által vezetve s kizárólag a természetes ismeret kétségbe vonhatatlan alapjai által támogatva, a cselekedet zsinormértékű szolgáljanak, az emberi élet különböző viszonyaiban.“ (Az egyesület alapszabályai.) Jutalmat is tűzött ki egy ilyen népszerű erkölcsant megírására és a jutalmat dr. Gizycki György, a berlini egyetemen a bölcsészeti erkölcsant tanára nyerte

el, „Grundzüge der Moral“ című munkájával. (Grundzüge der Moral. Gekrönte Preisschrift, von Dr. Georg von Gizycki, Privatdocent der Philosophie an der Universität zu Berlin.) Pályabírák voltak dr. Grimm, az aesthetika, dr. Scherer, az irodalom tanárai és dr. Lasker Eduárd, országgyűlési képviselő.

A Lessing-egyesület, írja szerző könyvének bevezetésében, egy mai napság mind inkább általánosabb és folyton erősbülő kíváncsolomnak tesz eleget. Kizárólag a tapasztalati ismeret kétségbe vonhatatlan alapjain kell hogy nyugodjék ez újabb erkölcsant előadása; tehát, nem a vallás természetfeletti kijelentésein. És valóban, éppen korunkban, midőn a vallásos hit, nem kutatva, miért és vajjon sajnálni kell-e, vagy nem, befolyását mindig szélesebb körben veszíti, éppen korunkban, mint egykor Sokrates idejében, midőn a görögök régi istenhite erejét veszítette: úgy szólva, gyakorlati szükség, egy saját lábán járó, nem theologiai és tekintélyi, hanem világi és tudományos, azaz, tisztán értelem és tapasztalat által alapított erkölcsant.

Ez irányban tovább ható momentum a vallásfelekezetek közötti civakodás és a lelkiismeretet nyugtalanító versengés, a római egyház és az állam között. Már Nagy Frigyes kifejezést adott azon kívánságának, hogy az állam a nyilvános iskolákban a vallásos oktatást, minden transcendentalis föltételektől függetlenül, az erkölcsant tanításában állapítsa meg s a vallásos kulturát a családokra bizza.

Csekme Ferenc.

(Folytatása következik)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Téli vihar rázza ablakunkat. Hideg északi szél szemünkbe vágja a havat, és a dermesztő hideg miatt öszszébb szoritjuk a hosszú és kemény télen elkopott felöltönyünket. És mégis, mintha könnyebben éreznők magunkat mintha a tavaszt képzelni, már nem volna bolondság. Itt van március fagya. hidege, hava teljességgel nem lehet állandó. Kifelé megyünk, holott a mienk lesz a rügy-fakalás, virág-nyílás, az elevenség, az élet. Hát, a szellemi, a lelki dolgok? Az erkölcsi törvények nem ellenkezhetnek a természet törvényeivel. Reméljük, hogy a tavasz e tekintetben is meghozza a maga áldását. Következnek az egyházmegyei közgyűlések. Most, midőn e szent föld minden számot tevő testülete, minden ember igyekszik, a munka által, teljesíteni a haza iránt való kötelességét: az erdélyi ev. ref. egyházkerület papsága nem fog kitérni feuséges hivatása elől, melyre el van kötelezve amaz isteni szavak által „ime, elbocsátlak titeket. „El v a n n a k b o c s á t v a !“ De nem arra csupán, hogy máról honapra éljenek; hogy csak azt teljesítsék, a mit ha elvégeznek, nem kapnak „fiscalis actiot“ ennél többre vagyunk kötelezve. Emlékünknek kell bevésni a jók szívébe; az egyháztörténet felemelő itéletét kell kiérdemelnünk; az utókornak azt kell mondani: ezek megértették századukat; felhasználták szerény tehetségeik fillereit és befektették az egyházi, a nemzeti és a közélet soha el nem muló hasznára. Egyházmegyei közgyűlések, paptársaim: itt az alkalom. Nem

mondjuk, hogy az utolsó terminus; de szégyen és megaláztatás nélkül, tovább nem halasztható, hogy megalakittassanak a „Papi Értekezletek.” Ez évi 1-ső számunk felhívását minden egyházmegyénk szives figyelmébe ajánlván: nyugtalanul és a legnagyobb érdeklődéssel várjuk a részletes tudósításokat, hogy a további teendőkről beszélhesünk. Oh, érezték a megváltó panaszát: „Ha e világból volna az én országom, az én szolgálaim vitézkednének: most pedig az én országom nincsen innet. Ne érjen titeket a kárhozat.

— A Borbáth Pál eltávazása által üresedésben levő dálnoki egyházközség lelképásztori állomására febr. 17-én történt meg az új káldidáció, miután a közbe megválasztott Gönci János, koronkai lelkész, állomását elfoglalni, elég helytelenül, vonakodott. Jelöltettek: Szeremley Lajos, volt tanfelügyelő, Kis József, komlói, Tamó Gyula, tordasz-lászlói, Kis Lajos, étfalvi, Balogh Sándor, őrlyaboldogfalvi lelkész, aai Megnyugvással nézünk a választás elébe, mert bárkit ér a megválasztás tisztessége, oly szép egyház részéről, valódi megtiszteltetés lesz; és az egyház is nyugodt lehet, mert a jelöltek közül bármelyik is méltó megtisztelő bizalmára. Ohajtjuk, hogy dálnoki szép egyházunk végre jusson el a megnyugvás kikötőjébe, melyre nagy mértékben fogja segíteni az egyértelműség, a törvényes rend és béke szeretete, melylyel példányul kell szolgálnia messze vidékeken.

— Kézdi-Vásárhelyi énekvezér, Szacsva János, folyó hó 1-én 57 éves korában, meghalt. A hivatásában

pontos és közkedveltségben élt hű munkás emléke legyen áldott. Családjának adjon enyhületet, vigasztalást a jó isten, ki látja a szívek dobogását és megszámlálja a hulló könyveket.

— Szép példa. Ismét látható tanujelét adta az egyházi dolgokban buzgalkodó Biró Mihály, aa. annak, hogy mennyire gyönyörködik az iskolás gyermekek szép egyházi éneklésében. Ugyanis, Szentgyörgyi Lajos külmagyarutcai néptanítónk két legjobb énekes fiu és leány tanítványa nyert szives ajándékából emléke ez évben is egy-egy díszes egyházi énekes-könyvet. Bizony, csak is ily példaadással vezethetünk be istenitiszteletünk emelésébe, folvirágoztatásába nagyokat és kicsinyeket.

Szerkesztői nyiltposta.

— Interpellációt vettünk a kraszna-cégényi levitai állomás ügyében; de nem közöljük. Az ilyen dolgok illetékes fóruma az egyházmegyei közgyűlés. Az interpelláció lényege vagy igaz, vagy nem igaz. Ha igaz: a közgyűlés tudni fogja köteleességét; ha nem igaz, mi is hozzá járulnánk ahhoz a tisztességtelen dologhoz, hogy egy tisztviselőt méltatlanul kompromitáljunk.

— Protestáns egyházpolitika. A cikk szépen van megírva és igazán és mégis a viszáját adja a dolognak. Mintha ama hatás alatt született volna, melyet egy bizonyos politikai lap indokolatlan gyanúsítása keltett és a melylyel méltatlanul illette egyházkerületünket. Ha ön a közelből látná az indító okokat, nem vádolná az autonómiát, melynek az ügyhez absolute semmi köze és a melyben egyházi főhatóságaink teljességgel korrekten jártak el. Dolgozatait a legnagyobb örömmel vesszük és kérjük. Az ügy és ön iránti szeretetből, ezt mellőzzük.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 400—1888.

KÖRLEVÉL.

Minden lelkészhez.

A m. kir. vallás és közoktatási miniszter ur ő méltósága megjegyvezve azt, hogy a hazai közönség megtakarított tőkének elhelyezése céljából, még mindig nem veszi igénybe eléggé a m. kir. posta-takarékpénztárak közvetítő hivatalait, ezen közgazdasági tekintetben kedvezőtlen tapasztalat egyik legfőbb indokát abban véli feltalálhatni, hogy ezen pénzüzet által nyújtott rendkívüli kedvezményekről az egyesek nem bírnak kellő tájékozottsággal.

Igazgató-Tanácsunk ismételve felhívja lelkészeink figyelmét arra, hogy a posta-takarékpénztárak előnyeit ismertetve, buzdítsa a hivatelt takarékosagra s megtakarított filléreiknek ezen pénzüzetnél való elhelyezésére, mely a kiadott lapokra felragasztott bélyegeken öt krajcáros betéteket is elfogad s főleg az élet terhét legnehezebben hordozó szegény osztálynak nyújt alkalmat arra, hogy a könnyen beállható végszükség nyomorának enyhítésére, a kedvezőbb kereset-viszonyok között, nélkülözhető filléreket megtakarítsa.

Ajánljuk, azonban, egyházközségi tőke-gyűjtés céljából is s e végre nagy előnye ezen pénztáraknak az, hogy egyes egyházközségeinkhez közel fekszenek, a betétek végett nem kell messze útat tenni, s az út költségeire kiadással terhelni az alapot, s a betett pénz, a könyv felmutatása mellett, az ország bármely posta-takarékpénztáránál fölvehető, minden költség nélkül.

Az erdélyi ref. egyházkerület áll. Igazg. Tanácsától, Kolozsvártt. 1888, márc. hó 1-én.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

Sz. 518—1888.

FELHÍVÁS.

A mult évben tartott egyházkerületi közgyűlés 20 jegyzőkönyvi szám alatt tett és elfogadott előterjesztéssel felhívtak az egyházmegyék m. tt. közgyűlései, kollegiumok m. tt. előjáróságai, püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek presbyteriumai, valamint a m. tt. Gondnok urak és egyházkerületünk buzgó, s vagyoni helyzetöknél fogva áldozatra képes tagjai, hogy a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság tagjai sorába belépésük által, a magyar protestantismus élet-erős fejlődésére hatalmas tényezőzt képező szövetkezés létesítésére sziveskedjenek hozzájárulni; jelezve azt, hogy pártfogó tagok azon egyesek, a kik 500 frt., alapítók, a kik 100 frt tőkét fizetnek be, s azon erkölcsi testületek, egyházmegyék, egyházközségek, kollegiumok, melyek az aláírandó tőlrőnek évi 5°/_o kamatai fizetésére nézve kötelezettséget vállalnak. Rendes tagok azok, kik kötelezik magukat, hogy legalább öt éven át 6 frt. évi díjat, pártoló tagok azok, kik három évi kötelezettség mellett legalább 3 frtot és végül segélyező tagok azok, kik egyszer mindenkorra az alapítványnál kisebb összeget adományoznak a társaság céljainak előmozdítására.

Az egyetemes konvent világi elnöke, br Vay Miklós ő nagy mlsga, jelezve azt, hogy az alakuló gyűlést közelebb-ről szándékozik összehívni, felszólította egyházkerületünket, a már megtörtént aláírások bejelentésére. Ennek folytán, felszólítjuk az egyházmegyék nt. espereseit, hogy az egyházmegye részéről, valamint az egyházközségek által tett aláírásokat, nemkülönben az egyházmegye gondnokai és ügybuzgó egyházi és világi tagjai által hozzájuk bejelentett aláírásait, továbbá a kollegiumok m. tt. előjáróságait, püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek presbyteriumait, s végül egyház-

kerületünk ügybuzgó s áldozatkész tagjait, hogy a Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság részére az aláírássokat szíveskedjenek, a lehető legrövidebb idő alatt, Igazgató-Tanácsunkhoz bejelenteni.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület áll. Igazg. Tanácsától, Kolozsvártt, 1888, március hó 6-án.

Bodor Antal,
titkár

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök, mint elnök.

Sz. 497 1888.

FELHÍVÁS.

J. inden Egyházmegye nagytiszteletű Esperesének.

A múlt évben tartott egyházkerületi közgyűlés 62 jkvi sz. a. kelt határozatával utasítván Igazgató-Tanácsunkat, hogy az egyházkerületi közgyűlési képviselőknek a maga idejében való megválasztása végett, törvényeink értelmében, tegye meg az intézkedéseket, felhívjuk az egyházmegyék nt. esperceit, hogy egyh.-kerületünk törvényeinek a zsinati törvényekkel összhangzatba hozatala végett kinevezett bizottság által beadott javaslat 96. pontjában feltüntetett, s a múlt évben tartott rk. egyházkerületi közgyűlés 18. pontja alatt megállapított számban 1892 évi december 31 ig terjedő ciklusra az egyh.-kerül. képviselők megválasztása végett, az egyes választási köröket utasítsák, hogy adják be szavazataikat, még az egyh.-megye tavaszi közgyűlést megelőző lejárattal kitűzendő záros határidő alatt, s az 1885. évben tartott rk. egyházkerületi közgyűlés 66. jkvi. sz. 43. §-ban körülírt módon. Az egyházmegyék m. t. t. közgyűléseit, esetleg tanácsait pedig felhívjuk, hogy a szavazatok összeszámításáról fölvendő jkvet. legkésőbb f. é. május hó közepéig küldjék fel Igazgató-Tanácsunkhoz.

Az enyedi egyházmegye részéről küldendő egyházkerületi képviselők száma eredetileg négyben állapított meg; tekintettel azonban az 1884. évi egyh.-kerül. közgyűlés 67. jkvi sz. a. kelt azon határozatára melylyel elvileg megengedett a képviselők számának ötre való emelése és az 1887. évi rk. egyh.-kerületi közgyűlés 29. sz. a. kelt azon határozatára, melylyel odautasított nevezett egyházmegye, hogy ha a népesség arányában a 13. sz. a. kelt határozatban föltüntetett számnál több képviselő küldésére érzi magát jogosítottnak, a választási ciklus leteltével, folyamodjék a ker. közgyűléshez, a lakosság számarányában való képviseltetésének engedélyezése végett Igazgató-Tanácsunk, az egyh.-kerül. közgyűlés jóváhagyásának fentartásával, feljogosítja nevezett egyh.-megyét, hogy a névkönyvi adatokat véve alapul, a népesség számának megfelelőleg, öt képviselőt választhasson, elvárva az igazolás végett a közelebről egybetűlendő egyh. kerül. közgyűléshez indokolt fölterjesztés tételét.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület áll. Igazg. Tanácsától, Kolozsvártt, 1888, február 25-én.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

Sz. 517—1888

PÁLYÁZAT.

A maros-ilyei körlelkészi, mint pap-tanítói állomás betöltése céljából pályázat tételük közzé.

A körlelkész lakhelye: M.-Ilye. Az állomással egybekötött fizetés. a stolán s lakáson kívül. a következőkből áll:

- 1) A behuissioi alapból 150 frt
- 2) Az egyházkerület pénztárából 200 frt.

3) Az egyházközségtől és tagjaitól 100 frt, együtt 450 frt törzsfizetésből, azon felül az egyházkerület pénztárából 100 frt utazási átalányból.

A körlelkészi állomás szervezésére, az állomás betöltésére, s a körlelkész jogaira és kötelezettségeire nézve a 81 — 1887 szám alatt kelt és a Protestáns Közlöny múlt évi 3-ik számában közzétett elvi határozatok irányadók. A kinevezendő

körlelkész, illetőleg, pap-tanító részére, a részletes utasítás utólagosan fog megküldetni.

A pályázati folyamodványok, a papi-képesítő okmányokkal, s az előzőleg elfoglalt állásnak mely időtől kezdve és miképen való betöltéséről szóló bizonyítvánnyal felszerelve, folyó évi március 25-ig főt. Szász Domokos püspök afiához adandók be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület áll. Igazgató-Tanácsának, Kolozsvártt, 1888. március 5-kén tartott üléséből.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

Sz. 165—1887.

MEGHÍVÓ.

Hivatkozva idei 135 sz. körlevelemre, van szerencsém, egyházmegyém „Papi Értekezletét“ f. hó 15. d e 9 órára, Gy.-Fehérvárra egybehívni. Ezen értekezlet tárgyai lesznek: 1) Az illeték-egyenérték bevallások felülvizsgálása; 2) a Prot. Közl. idei 1-ső számában, nt. Szász Gerő gen. not. afia által felvetett kérdés feletti eszmecsere és határozathozatal: melyre egyházmegyém t. lelkesi-karát, oly felkérés-sel hívom meg, hogy az esetleg addig hozzám még be nem küldött bevallásait magukkal hozni szíveskedjenek. Vajasd, március 4. 1888

atyafi szolgatársukl
Tókos Sándor,
esperes, értekezlet elnök.

Sz. 173—1888.

KÖRLEVÉL.

A deézi ref. egyházmegye m. t. t. gonolnokait és világi képviselőit meghívom Deézsre, f. év március 18-ra, délelőttre, egy tiszteletes lelkész aait. egyházmegyei gyűlésre, melynek tárgyai:

1. Esperesi előtérjesztés 1887-ről.
2. A már szabályszerűen megalkotott „Papi Értekezlet“ rendes ülése. Kérem, egy évi díjjukat elhozni.
3. A segélyért beadandó folyamodványok megvizsgálása.
4. Az országos alap és özvegyi kaszsa 1887-ik évi számadása megvizsgálása.
5. Az egyenértékre vonatkozó bevallások átnézése.
6. Több más előforduló tárgyak.
7. Kérem, behozni, vagy még addig is beküldeni a hátrálék-alap segélypénzt és az új előírást, mint szintén a rovat-al-pénzeket.
8. Tartani fogok házassági és törvényszéki ülést Szónoknak föl van kérve Kőpatak Gyula ur. 9. Végül, a már számvevő által megvizsgált számadások felülvizsgálása, az egyházmegyei tanács által.

Doboka, 1888, március 3-án.

Nagy Lajos,
esperes.

Sz. 1—1887

FÖLKÉRÉS.

A rikánbelői pap-tanítói, özvegy-árvai gyámintézet t. bizottságát, alapszabályainak rendelkezése szerint, folyó 1888. március 14-re, szerda napra, Maksára, az Antal-féle vendéglőbe, délelőtt 10 órára összehívom gyűlésre, az alapszabály 5 §. szerinti tárgyak feletti tanácskozásra.

Tisztelettel kérem föl a t. bizottsági tagokat, szíveskedjenek e gyűlésen pontosan megjelenni.

Kézdi-Vásárhelytt, március 5-én, 1888.

Székely János,
a gyámintézet elnöke.

Felelős szerkesztő és kiadó SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. MÁRCIUS 15.

II. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A népiskolák gyermek-istentiszteletéről.

Hajdan, mikor a gyermek-istentisztelet a boldog családi körben tartatott; mikor az édes anyák már a bölcsőnél megkezdték a gyermekek vallás-erkölcsi nevelését; mikor a családfők is vezették az anyakönyvet a biblia belső táblájára írott jegyzeteikkel; mikor a palotákban a díszkötésű munkák élén a biblia állott; mikor a beszélni kezdő kis gyerekhez fölkelés és lefekvés idején így szólott az édes anya: „Kis kacsóid összetéve szépen, imádkozzál édes gyermekem“ mikor a templomokban még a szönyeges padokban is énekelték a zsoltarokat; mikor nem a börtönök voltak zsufolásig tele, hanem a templomok: akkor nem irtak és beszéltek annyit a népiskolák gyermek-istentiszteletéről. De, mióta sokan megfedkeznek arról, hogy „Minden ország támasza és talpköve a tiszta erkölcs“, a társadalom jólétének, a népek és nemzetek boldogságának legszilárdabb alapja a polgárok érénye és miveltége, s mikint a gyűrű becsét a drágakövek, úgy emelik az anyák érdemét a jó gyermekek: az óta annyit irnak és beszélnek a társadalom romlottságáról, vallástalanságáról, ferde neveléséről s ezeknek keserű eredményeiről, lopásról, csalásról, gyilkosságról, öngyilkosságról s egyebekről, hogy nem mond nagyot, a ki állítja, hogy érzi a társadalom morális rothadásának büzködt szagját.

S ha bár örömmel konstatálhatjuk, hogy a közelebbi évtizedek alatt gyors lépésekkel haladt a magyar állam a civilizáció útján s a haladás akarata nálunk is birja az általános népszavazatot; de másfelől azt is el kell ismernünk, hogy a miveltség elemei között gyenge lábon áll a vallás-erkölcsiség. Pedig, az ismeretek guláinak csúcspontja a vallásosság. Minden tudomány csak úgy tiszteletes, ha vallás-erkölcsiségbe van

foglalva. Mert bármilyen tudós legyen valaki, ha hogy nincs hite, nincs vallása, felszabadult, hogy állattá legyen; sőt, elfajulásában még alább is süllyedhet: minden egyéb lehet, csak isten képére teremtett ember nem; ostora önmagának, ostora az emberi társadalomnak. A világilag mivel ember még csak tudományos lehet, de megtántorithatatlan vallás-erkölcsi érzület nélkül, egész ember soha. A szívben lakozó hit az az ablak, melyen az isten világossága mindenkor besüt.

Az, a mi a régieket a tudomány és vallásosság meleg-ágyainak, az ész- és szívképző intézeteknek megalapítására annyi áldozatra készítette az a hit, az a vallásosság szent tüze volt, melyért nem csak pénzüket, hanem vérüket is készek voltak áldozni. S e szép és nemes áldozatokat az utókor csak akkor hálálja meg, ha amaz intézetekben mindazon tudományoknak, melyeket az igaz, szép és jó fűz össze, testvéri kötelékéből soha és semmiképp sem hagyja ki a vallás-erkölcsi oktatást és nevelést; mert e nélkül az ismeretek gulái csonka pyramist képeznének azon csúcs nélkül, mely azokat égbe látszik emelni; hiányzanék rajtuk az égi fény, mely a nagy anyag-tömeget mintegy átszellemiti. A ki kizárná a tudományok csarnokából és testvéries köréből a hittudomány igazságainak oktatását, megfedkeznek a mi hitalapítónknak, a mesternek e szavairól: „Én vagyok az igazság“, a mi a kisdedeknek épp úgy szól, mint a fölken-tavottaknak, s éppen ez bizonyítja közérdekét és közszükségességét.

Mindezen igazságokat az állam-kormány közegei szem előtt tartva, elrendelték, hogy a felállított állami és községi népiskolákban a növedékek vallás-erkölcsi oktatásáról az illető felekezetek gondoskodjanak; mert ez nem az iskola-fentartó testületek kötelessége. Minthogy pedig az illető felekezetek s kivált az ev. ref. feleke-

zet papjainak nagy része oly silányul van dotálva, mint semmiféle más hivatalnok széles e világon, igen sokan néltán ohajtják, hogy a ki kötelességet ró a vállukra, az adjon jogot is a kötelesség hű teljesítése jutalmának élvezésére is; mert, méltó a munkás a maga bérére. E nélkül bajos célt érni. S ha az állam ekzisztenciájának „conditio sine qua non“-ja a polgárok vallás-erkölcsisége: a vallástanítás pangásának az lesz az eredménye, hogy a tiszta erkölcs megvész s Róma ledől s rabigába görbed. Ezen tehát segíteni kell. Ennek elejét kell venni.

Sokan azt mondják, hogy a vallástanítás benne van a levegőben, s állítják, hogy vannak olyan tudósok, sőt néptanítók is, a kik abban a balhídelemben tévelyegnek, hogy a tudós az isten-tagadásnál kezdődik. Vanuak, kik elég szakértelemmel és buzgósággal tanítanak sok mindent, de a tanszobákban az isten nevét soha sem emlegetik, mert, az a pap dolga; szóval, tanítanak, de nem nevelnek. Ezek nem igen látják be azon igazságot, hogy az iskola legyen a kicsinynek temploma, s a templom nagyok iskolája. E nélkül pedig a pap hiában papol s az állam hasztalan várja, hogy a mit polgárai az istentiszteletben vesztettek, azt az emberszeretetben kipótolják. Velem is történt olyan eset, hogy egy állami intézetben a 6-ik osztályos tanuló azt kérdezte a vallás órán: „Ugyan, tanár ur, miért tanítanak a 19-ik század haldokló felében hittant?“ Ennek az ifjunak, a ki ugy tele volt már a természet-tudományokkal, hogy a hittannak nem volt már helye nála, azt feleltem, hogy azért tanítják a hittant a 19-ik század haldokló felében, hogy majd a végén ne akadjon még egy hozzád hasonló tanuló, a ki ilyen kérdést intézzen a vallás tanítójához.

Másfelől, az is igaz, hogy a némelyütt divatos leckéztető lélek és értelem nélkül magoltató hitoktatás rosszabb a semminél, mert nincs építő hatása s a gyermek a vallás-órát, a más tanórák mellett, csak amolyan haszontalan appendiksznak tekinti. De csepegtesse csak a hitoktató s mellette a többi tanító is a gyermek lelkébe azt az édes megnyugtató hitet, hogy van egy fensőbb lény, a ki az embertől megvárja, hogy jó legyen; ha bűnbe esett, megtérjen; ha megbukott, fölkeljen; ha gyöngye, erőt ad neki; ha nem lát, felvilágosítja; ha végveszélyben van,

hívására megjelen s megszabadítja, s ez a lelünkben érzett s működéseiben szemünkkel látott áldásteljes isten: akkor meglátjuk, hogy olyan örömmel megy a vallás-órára, mint az édes anyja ölébe. S ekkor lesz az iskola a kicsinyek temploma. Mert én a helyes irányu, épületes vallástanítást már magában gyermek-istentiszteletnek tartom. A némelyek által hangoztatott prédikáció-tartás alig ha célra vezetne; mert a gyermek felfogó képességéhez s kedélyvilágához alkalmazott beszéd-írás és előadás nem csak mesterség, hanem művészet, s ha nem sikerül, figyelem-fárasztó s ásitó szer. Hanem, legyen a tárgya: ének, ima, bibliai olvasás, magyarázat, emléztetése a szép helyeknek; de, természetesen, mindenik gyermeknek kezében kell lenni a kis bibliának. Ha a hittérítő társulatok vad népeket, pogányokat képesek, a bibliával kezükben, keresztyénekké tenni, miért ne lehetne civilizált államban ugyancsak a bibliával a keresztyéneket vallásossá tenni? Herder szerint: „Gebet und Lesen der Bibel, empfehle ich, als täglichen Morgen- und Abendspeise.“

Benkő Gyula,
ref. lelkész.

Pár szó az illeték-egyenérték bevallásához.

Az országos törvénycikkek halmazával vagyunk körülzáncolva, isten kegyelméből. Van törvényünk, quantum satis, csak az a kis baj van velük, hogy nem igen tudjuk hasznát venni. Sokfelől, értelmes emberektől hallottam panaszt, hogy megérteni, nem képesek hazai törvényeink nagy részét; magyar szókkal vannak ugyan szerkesztve, de oly nyelven beszélnek, miket a romlatlan nyelvérzékű magyar ember nem ért. Ha megtekintjük a dolgot, valóban, sok igazuk van a panaszosoknak! Ha egyik-másik törvénycikk, vagy döntvény következtében boldogulni akarunk, ügyvédhez, vagy bírósági emberhez kell folyamodni magyarázatért; olyanokhoz, kik értik azon nyelvet. Csakugyan különös! Miért nem írnak ugy a mi kodifikatoraink, hogy minden értelmesen olvasó magyar ember megérthesse? Vagy, ha az nem lehet, miért nem adják ki hazai törvényeinket egyszerű nyelven írt, népies kivonatban, hogy a nemzet zöme is tudhassa, miről van szó?

Az adótörvények is általában akképp vannak szerkesztve, hogy azokból kiokosodni, lehetetlen, vagy csak sok utánjárással lehet; s így van az specialiter az illeték-egyenérték törvényekkel is. Azért, igen hasznos szolgáltatott tett t. Bodor Antal, ig. tan. titkár ur, hogy rö-

vid és világos előadásban megismertette azt, a mit most cselekednünk kell a bevallásokkal; de mivel a dolgot nem minden oldalról épp akkint ismerteti, a miképpen kellene, bátor vagyok (ha még nem késtem el) röviden kiigazítani, hogy az illető bevallók az oknélküli fáradságtól és költségtől lehetőleg megkíméltesenek.

Ugyanis, t. B. A. ur ezen lap közelebbi (10) számának 86 lapján ezt írja „A 3-ik rovatban „Birtok tárgya“ a telekjegyzőkönyv számának idézésével, külön irandók be, stb. Bátor vagyok, megjegyezni, hogy ezen utasítás sok zavart, tévedést és költséget okozhat a bevallások körül. A bevallásnál. szerintem, a telekjegyzőkönyvre semmi szükségünk nincs, valamint a multban sem volt, hanem van a községi előjárásnál levő hiteles kataszteri birtokivra. A birtokiv alapján kell nekünk a munkát megtenni, ott van kiírva minden fekvő tiszta jövedelme s mint 1881-ben is történt, a birtokivben levő részletszámukat kell kiírni. A telekjegyzőkönyv és birtokiv h. i. számai nem egyeznek, de az nem is baj, elég nekünk a b) ivben levő h. i. számok kiírása. Az illeték-kiszabási hivatal a birtokiv adatai után fog (ha akar) a bevallások felől tudomást szerezni. A két okmányban a térmérték sem mindig ugyanaz: a telekjegyzőkönyv a birtoktulajdonra fekteti a súlyt, a birtokiv a tiszta jövedelmet és adófizetést tünteti ki, ezért kell nekünk ez utóbbit venni a bevallás alapjául. Ez egyik megjegyezni valóm.

Másik észrevételem következő. T. Bodor Antal ur ezt ajánlja: „Az illeték-egyenérték bevallásának módjára nézve, keressék elő az 1881 évi XXXIV. törvény rendelkezése folytán kiállított bevallási ívet. A mint az előző időben kiállított bevallás adatai tudva lesznek, annak tételei veendő k bírálat alá és az előző bevallás idejétől, az új bevallás elkészítése idejéig, a vagyon-értékben fölmerült változások figyelembe vételével, állítandók ki. Például, ha idő közben az egyház ingatlant vásárolt, annak kataszteri tiszta jövedelme hozzá irandó a régebbi bevallásban feltüntetett kat. t. jövedelemhez s az együttes összeg irandó be a bevallás 8-ik pontja alatt“, stb. Ezen magyarázat még több zavart, nagyobb tévedést és bajt okozhat, mint az előbbi eset. Az 1881. évben gondosan eltett bevallást a ládából elővéve, azt látom, hogy ez úttal csak az eljárás mikintjére lehet abból okulni, de a bevallást arra fektetni, ez alkalommal, nem tanácsos. Ugyanis, 1881. év után országszerte új kataszteri birtokivok léptek életbe, melyekben a fekvők tiszta jövedelme lényegesen változott. Némely helyen apadott, legtöbb helyen nőtt a tiszta jövedelem, a mivelési ágak és osztályok változása folytán. Például, egyházamban, az 1881. évi egyenérték-bevallás alkalmával, a fekvők tiszta jövedelme 197 frt. 47 kr. volt s most 169 frt. 2 kr, pedig az óta még vásároltunk is fekvőt. A különbség oka az, hogy az új földbecslés alkalmával, új osztályok állapítottak meg, s a miatt mindenik egyes darab ingatlan tiszta jövedelme megváltozott. Így van ez másutt is, mi-ből látható, hogy az 1881. eltett bevallási ívet most irányadóul venni nem lehet.

Radnótfája, 1888, márc. 11.

Gergely Lajos,
ref. pap.

Idegen földről.

Azt hinné a t. olvasó, e cím után itélve, hogy e néhány sor, bizonyára, ha nem is éppen Amerikából, hát legalább is Angliából, vagy más olyan idegen országból jött, a hol theologiai ifjaink meg szoktak fordulni. Pedig, bizony, itt vagyunk Erdélyben, de Erdélynek egy oly részén, mely bizonyára ritkábban lát kálvinista theologus deákat, mint Anglia, Hollandia, vagy Németország. A legközelebbi kálvinista templom, bármerre megyünk, fél napi járó föld; kálvinista papot így csak kétszer látunk egy esztendőben, a tavaszi és őszi közgyűlés alkalmával. Így hát, habár Erdélyben, de még is idegen földön vagyok. Ha a mostani irtóztató hideget nézem, mely a fehér falnál fehérebb zuzmarát vont szobám ablakára, akkor azt hiszem, hogy Szibériában vagyok. Ha a falucsukából kivezető utak bármelyikén elindulok s hallom a dákorománok zengzetes nyelvét, mely nekem a hábeli zürzavart juttatja eszembe, akkor úgy képelem, hogy Oláhországban vagyok. Ha pedig az előttem elterülő gyönyörű szép, festői vidékre tekintek, a Cibles-hegy egig érő csúcsait, a radnai havasok fehérlő ormait, a természet remek alkotását nézem, akkor egészen Schweicha ragad képzeletem; csak magyar hazámért s benne ref. egyházunkért forrón dobogó szívem hő szerelme sugja, hogy Erdélyben vagyok.

Itt, elzárva a világtól, az én világomtól, magas hegyek között, festői szép vidéken, mint nagy tenger közepén kis sziget, fekszik az én tiszta magyar, kálvinista nép által lakott kis falucsukán, az oláhok között.

Fontos szerep jutott osztályrészül ennek a maroknyi, alig 700 lelket számláló magyar községnek mind politikai, mind egyházi tekintetben. És én, mikor a nyomasztó anyagi gondok között, néha ráérek gondolkozni, csaknem megmagyarázhatatlannak találom, hogy e tenger nagyságu oláh föld kellő közepén, e kis falu magyar ajku kálvinista népe meg tudta őrizni nyelvét és vallását akkor, a mikor a miveltségnek oly alacsony fokán áll, hogy az ifjuságot eltekintve, itt senki sem írni, sem olvasni nem tud. Azt mondják, hogy tanultak, de elfelejtették; az öregek végképpen a fiatalabbak, illetve, középkorúak közt még akad egy-egy, a ki, mint itt mondják, az amolyan betűt (nyomtatás) még megismerné, ha látna; de szájkás betűt (írás) már egészen elfeledte.

De, ez ideig mégis megtartotta e nép magyar jellegét, mert anyagilag jól állván, tudott uralkodni a nyomorban sinlődő oláhok felett. Kálvinista jellegét is megtartotta, mert arról gondoskodtak, a felett örködtek hivatásuknak élő, huzamos ideig szolgáló s így a körülményekkel is ismerős papjai.

Ma már a zsidóság és az uralkodni kezdő oláh urak lassankint kiveszik e nép kezéből a vagyont; a vagyon-vesztéssel vész az uralom s azzal együtt a magyar jelleg. Ebből önkint foly a többi. A 2—300 vékából álló, részint törökbúza-, részint zabkepe, a kincstártól járó néhány forinttal, hajdan elég volt egy papnak, hogy családját egy kálvinista paphoz illő tisztessé-

ges szegénységben eltarthassa. Ma többet követel a kor-szellem; ma már csak az éhhaláltól ment meg; ha ugyan-az a kepe mind bejöne; de sajnos, a nép nagy része, már nem bírja fizetni. Ezért, papjai az újabb korban az ön- és családfenntartás ösztönének engedve, igyekeznek tovább húzódni; úgy, hogy 21 év alatt én e községnek már hatodik papja vagyok. A nép, mely eddig a magyar hazának egyik védbástyája, a ref. egyháznak egyik erős vára vala, lassankint gyengül s kiejti kezéből a fegyvert. Ma már, habár zúgolódás nélkül, de nagy része könyezve fizet 10 krt a domestikába, mert szájától vonja el; mert ma az a nagy gazda, kinek egy évre megvan a száraz maléja. Kepéjét fele alig tudja megfizetni s így papjai, mint egy ragályos betegségben fekvő haldoklótól, lehető gyorsan elszaladnak, még mielőtt a hajt. fölfedezhetnék s orvosolhatnák.

Itt segíteni kell. De hogyan?

Fel kell menteni a népet a kepefizetés terhétől s fejleszteni kell értelmét oda, hogy imponájon a tudatlan oláh nép előtt. Ha eddig fen tudta tartani magát az anyagi erővel, tartsa fen ez után a szellem erejével.

Vigasztalásul, olvastam e becses lapok hasábjain, hogy mások is küzködnek a kepefizetés bajaival s panaszkodnak e felett. Nem az vigasztal, hogy más is nyomorog; az csak megindít. De vigasztal az az utóirat, hogy egyházkerületünk erélyes vezérférfiainak figyelme erre is ki fog terjedni.

Kétség kívül, lehet még nem egy, de lehet igen sok olyan egyházközség erdélyi kerületünkben, mely vagy egy, vagy más, vagy minden tekintetben hasonló az én egyházamnak fönnebb rajzolt állapotához. Ezeknek papjaihoz, jobb részt ismeretlen barátainhoz szólok. Ne sopánkodjunk, ne panaszkodjunk. Vegyük csak elő a bibliát s nézzük, mit mond Pál apostol a II. Kor. 11 részben, mivel dicsekedik: „A sebekben feljebb azoknál, a tömlőcökben inkább én, halálos veszedelmekben gyakorta. A zsidóktól ötször szenvedtem negyven-negyven csapást egy-egy híjján. Háromszor verettettem meg vesszővel, egyszer megköveztettem; háromszor voltam a tengeren veszedelemben hajótörés miatt. Veszedelmes útakon gyakorta voltam, latrok miatt veszedelemben voltam veszedelemben az én nemzetségem miatt; veszedelemben a pogányok miatt, veszedelemben voltam a városban, veszedelemben a pusztában; veszedelemben a tengeren; veszedelemben voltam a hamis átyafiak között. Fáradságban és nyomoruságban gyakorta, éhségben és szomjúságban és hőjtölésekben gyakorta; hidegségben és mezítelenségben... És mégis, az az apostol, a ki ezekkel dicsekedik, azt mondja „Az én igám terhes, de gyönyörűség.”

Oh, mennyivel szerencsésebbek vagyunk mi nálánál. Hiszen, mi nem köveztetünk meg, nem voltunk bőrtönben kétszer, nem vesszőztettünk meg háromszor, nem voltunk halálos veszedelemben csak egyszer is a Krisztus nevéért; legfeljebb éhséget és szomjúságot szenvedtünk gyakorta. Oh, de ezek mellett a mi igánk már nem terhes, de gyönyörűség.

Miért nyugtalankodol hát én szívem és miért háborogsz én lelkem? Halld meg az ígét: „Jó az ur és mindörökké vagy az ő irgalmassága!”

„Segíts magadon, az isten is megsegít“, mondja a példaszó. Ám, próbáljuk meg. Segítsünk magunkon, hát ha megsegít az isten.

Mint fönnebb említém, mindenek előtt, mentsük föl a népet a kepefizetés terhe alól. Ezzel könnyíthetünk mind a magunk, mind a nép sorsán.

De, hogy ezt megtehessek, teremtsünk kepeváltsági alapot, a hol t. i. még nincs. Miből? Hát, semmiből. Nem művészet, élni a készből; de semmiből valamit teremteni, ez már kissé „nagyobb emelet.“

A jótékony egyletek csak ütik ki fejüket a földből s egymásra nőnek, terjednek, gyarapodnak. Nincs olyan jótékony egylet, ha vezetőiben megvan az ügy iránti önzetlen lelkesültség, hogy támogatókra ne akadna, kik készséggel áldoznak a jótékonyosság oltárára. S még nem olvastam jótékony egyletről, ha az valóban megfelelt nevének, hogy megbukott volna. És vajjon, van-e olyan jótékony egylet, mely szentebb célt tűzött volna maga elé, mint az egyház? S van-e olyan jótékony egylet, mely annyira megkívánhatja, sőt megkövetelheti vezetőitől az iránta való lelkesülést; s van-e olyan jótékony egylet, mely inkább megérdemli a támogatást, mint az egyház? Bizonyára, az egyházat bátran tekinthetjük az összes jótékony egyletek fejének, mert csak éppen abban különbözik a többiektől hogy míg azok mind a test jólétének előmozdítására céloznak, addig az egyház a lélek nyugalmanak, boldogságának előmozdításán fáradozik. S „nemde, előbb való a lélek, hogy nem a test“ „a test nem használ semmit, lélek az, a mely megelevenít.“ Ha már a test jólétének előmozdítását célzó létező jótékony egyletek lettek a semmiből, vezéreik tudtak alapot teremteni a semmiből s azt folyton tudják szaporítani: csak mi ne tudnánk, a legszentebb célu jótékony intézet vezetői, teremteni kepeváltsági alapot? Sok egyházközség akart és lett neki; akarjunk mi is, a kiknek még nincs s nekünk is lesz.

Nem kell sorba vennünk a szomszéd falukat és városokat, nem is kell mindjárt a domestikához, vagy a Baldácsi-alaphoz folyamodni. Segítsünk magunkon, hogy isten is megsegítsen; vagy legalább próbáljuk meg. Menjen elől maga a pap jó példával; adjon először a magáéból, ha szájától vonja is el; és a nép, mely olyan, mint a juh-nyáj, önkint fogja követni vezetőjét. Ne arra számítsunk, hogy azt mind mi fogjuk élvezni, hiszen, azt úgy egyszerre megteremteni, majdnem lehetetlen; hanem számítsunk arra, hogy élvezni fogják az utódok, kik bizonyára hálásan fogják áldani emlékezetünket. Nem csak a jelenért, de a jövőért is kell munkálnunk. Lelkiismeretes kezelés mellett, még mi is élvezhetjük fáradságunk gyümölcsét.

A tapasztalás azt bizonyítja, hogy leggyorsabban és legkönnyebben meg lehet teremteni a kepeváltsági alapot a magtár alakjában. Adjunk magunk is, kérjünk jobb módu hiveinktől is; ha csak egy maroknyi gabonát

ad egy gazda, abból is össze lehet gyűjteni a magtár alapját s lelkiismeretesen kezelve és kamatoztatva, a legkisebb alap is nagyra nőhet, s néhány év alatt kész a kepeválság alapja.

Nagyon óhajtható lenne, hogy minden egyház köteleztessék magtárt állítani föl és arról az egyházközségi előjáróság épp úgy lenne kötelezve számolni, mint az egyház egyéb vagyonáról. Óhajtható volna a szigorú ellenőrzés azért is, mert fordulnak elő esetek, mint itt is történt, hogy a hívek buzgalma megteremtí, de a lelkiismeretlen kezelés alatt elvész, a mi már megvolt. Megtörtént ez az én egyházzal is. Senkit sem akarok vádolni; de tudok egy igen találó esetet. Egy buzgó kálvinista gróf ez előtt több, mint 20 évvel 280, mondva, kétszáznyolcvan véka törökbúzáat adott egyik egyházközségünknek magtár, illetve, kepeválsági alap gyanánt. Mivé nőhetne volna ki magát az 20 év alatt lelkiismeretes kezelés mellett? És ma alig hiszem, hogy természetben és papíron együtt véve ki tudnának mutatni 300 vékát. Senki sem kérdezte, sem számoltatta a kezelőket s így, ha éppen el nem vészett is egészen, de nem is sok haszon van benne.

Sok egyházközségünkben megvan már ez az intézmény s a hol lelkiismeretesen kezeltetett, élvezik is áldásait.

Oh, bár mindenütt megvolna, akkor talán nem halanánk és nem olvasnánk oly gyakran a réf. papok szégyenségéről és nyomoráról.

De nem csak anyagilag, hanem még sokkal inkább szellemileg is haladnunk kell s a magunk és hiveink szellemi fejlesztése éppen egyik legfőbb s mondhatnám, első köteletségünk.

A mi szellemi haladásunk eszköze, a „Papi Értekezletek“, annyiszor voltak már megvitatva, hogy mi most csak örvendhetünk azon, hogy sok egyházmegyében már megalakult s el is kezdte működését és sajnálkozásunkat fejezhetjük ki a felett, hogy még sok helyen maig sincs megalakulva.

Nem a mi, hanem a tudatlan köznép szellemi haladását, értelmi fejlesztését sürgetem én itt, e helyen. Velünk, annak is kell haladnia. Hiába prédikálunk mi, a legszebb eszmék hatás, eredmény nélkül hangzanak el, ha a nép értelme nincs oda fejlődve, hogy azt megértesse. Igaz ugyan, hogy a nép szellemi fejlődésének alapja az iskola. Igen, de a felnőttek nem járhatnak iskolába, s a mit ott tanult a gyermek, elfelejti azt az élet nehéz

gondjaival küzködő ember, ha mi nem építünk tovább az iskolában kapott alapra.

Az állam, mint az egyház is, megtette a maga kötelességét e tekintetben. Ma már nincs olyan község, melyben vagy állami, vagy egyházi, vagy községi iskola ne volna. Most már rajtunk, papokon, van a sor megtenni e tekintetben is kötelességünket s oda hatni teljes erővel, hogy a nép ne feledje el azt nagy korában, a mit mint gyermek kis korában tanult. Nem a szakképzést értem én; erre a pap nincs hivatva. Hanem igen is hivatva van arra, hogy hivei szellemi életét eltompulni, elaludni ne hagyja, hanem tanítsa meg önállóan gondolkodni, eszmélni s használjon föl minden alkalmat arra, hogy hiveinek értelmi fejlődését előmozdítsa. Erre pedig nem elég magában véve a prédikáció.

Én e tekintetben legkönnyebben célra vezetőnek találom a „nép-olvasókörök“ felállítását.

Állhat ez egy rendes alapszabályokkal ellátott és szervezett körből; tagja lehet minden egyház tagja, felekezetre való tekintet nélkül. A hol több egyház is van, a két, vagy több felekezet papjai közösen, egyetértve működjenek. A hol ez nem lehet, ott alakítsa meg egyedül a réf. pap, de akkor se zárja ki a más felekezetűeket. Ha másképpen nem lehet, kezdje meg oly formán, hogy maga járattván, anyagi erejéhez képest, egy, vagy több ismeretterjesztő és politikai lapot, hívja meg hiveit egy alkalmas helyiségbe, p. o. az iskolába. Olvassa föl és magyarázza meg a lapban közölt dolgokat. Ha van az összegyűlteket között olvasni tudó, olvastassa el vele s az után magyarázza meg. Lehet, hogy kezdetben kevés követőre talál, de ha kitartással és erős akarattal, az ügy iránt való lelkesült buzgalommal fog hozzá és lankadatlanul folytatja, később bizonyára felszaporodik hallgatóinak száma annyira, hogy megalkothatja és szervezheti az olvasó-kört.

E két cél elérését: a „kepeválsági alap“ megteremtését és a „nép-olvasókör“ megalakítását: tűztem ki ez évben feladatommul. Ha isten életemnek s egészségemnek kedvezend s akaratom e sokszor rászédett nép ellenkezésén meg nem törend a kivétel módjáról is, a nt. szerkesztő ur becses engedelmevel, meg fogok emlékezni, annak idején.

A hol az egyház anyagilag, a nép szellemileg erős: ott lehet egy hivatásának élő pap egy boldog népnek boldog papja

Közpataky Gyula.

T Á R C A.

Erkölcshölcsészeti tanulmányok.

(Folytatás.)

De hát, lehet-e a morált minden vallásos fogalmaktól függetlenné tenni? Ha az ethika, mint tudomány, a maga több, mint százezer éves történetében kétségtelent mutat, úgy megvan az igenlő felelet a föltett kérdésre. Aristoteles, Spinoza, Shaftesburg, Hume, Kant e mellett bizonyítanak. Miért

kelljen egy hatalmas lény parancsolatainak engedelmeskedni? Ha egy zsarnok parancsol ezt, vagy azt, a mi talán éppen a lelkiismeret ellen vsn; ha gazdag jutalmat ígér, ha megteszük és pokoli kint, ha megtenni elmulasztjuk: lehet-e morális az engedelmesség? Szolgai félelem lehet-e nemes és jó? Vagy, ha istent jónak mondjuk s parancsolatait igaznak, akkor is igazságosság, jóság és bölcsesség csak tulajdonait jelentik, a jónak, azonban, önmagában

kell jónak lenni, eltekintve attól, hogy isten akarja. A mik azt a hatalmas lényt azzá teszik, kiből a hívő hiszen, istenséggé és nem. például, Áhrimánná, azok éppen az ő erkölcsi tulajdonai. Nem mondják meg, azonban, lényegét.

A theológiától és kijelentéstől függetlenített morálnak, mint tudománynak tárgyalása, mely tisztán az emberi természetben s ennek viszonyain alapuljon, a legnagyobb művészet, minden tudományok legfontosabbika. Mikint éljek ma, holnap és az után? Ez a legfontosabb kérdés, melynek első alapja: élni; első ohajtása: boldogul és jól élni.

A cselekedet szabályozója az erkölcs és a törvény.

Az elsőt kifejti a társadalmi nevelés, az erkölcsi érzés, dicséret és intés, helyeslés és roszalás, röviden, az általános világnézet; a szabályok egy része oly fontosnak mutatkozott, hogy teljesítésének biztosítására külső kényszer és büntetés is szükségesnek látszott, melyek állami közösgben, állami közegek által végrehajthatik: ezek a polgári törvények. A társadalom által részint intés, ócsárlás, megvetés, utálat, részint helyeslés, képezik a pozitív morált; a polgári törvények által szentesített szabályok tartalma a jog.

Igy a gyakorlati bölcsészet felállítja a jó és a tökély zsinormértékét, úgy a tényleg uralkodó erkölcsképzeteknél, mint a tényleg meglévő jogi határozatoknál; a pozitív morált és a pozitív jogot, (mos és jus), mikint tényleg vannak, aztán igyekszik lehetőleg közel vinni az ideális moralhoz és az ideális joghoz, a mint lenni kellene; egy szóval kifejezve, a való erkölcsöt és való jogot (pozitív) tökélyesíteni igyekszik.

A jogbölcsészet gyakorlati célja ez: befolyásolni a törvényhozást, hogy a polgári törvények rendszere az ideális jognak lehetőleg megfeleljen; az erkölcsbölcsészet, vagy ethika mivelésének gyakorlati célja ez: a nyilvánvaló erkölcsi világnézetet úgy irányítani, hogy a pozitív morál megfeleljen az ideális morálnak.

*
Az erkölcsnemesítő egyesületek napirenden vannak. Nálunk is irányult (!) az intéző körök figyelme efféle részben (!) működik (talán két ballettet egy francia operettet megbuktatott füttytel). Oh, az embereket megjobbitani, sokan akarják! Milyen jó lesz nekünk papoknak dolgunk, az erkölcsnemesítő-egyesületek emberjavító gyárából csupa tökélyek kerülnek ki s akkor aztán a papi emberfaragó munkának vége van!

A chicagói erkölcsnemesítő-egyesület is ennek a szolgálatában áll. Célja, saját szavaival élve: a vallási dogmáktól függetlenül, a jó ügyének szolgálni, erkölcsi és socialis reformáció által. Működési köre: előadások tartása, erkölcsi iskola 10--15 éves gyermekek számára (ethische Schule), szegények ápolása (Armenpflege).

A tagsági-díj nem is olyan nagy; kéretik fizetni.

III.

Egy szabad vallású gyülekezet alapszabályaiból. (Grundsätze der freireligiösen Gemeinde, Berlin, von Schöfer. 1883.) Formális és substantialis alapelvek. (Prinzipien.)

Midőn Németországban kimondották, hogy felekezeten kívül is élhet valaki s nem kötelező egyik, vagy másik egy-

házhoz tartozni: tömegesen állottak ki az egyházból, ujongva, hogy ütött a megváltás órája, midőn az egyház nehéz igája alól kiszabadulhatnak. A Krisztust, mint egyedüli alapot, elvetették és saját magukat tették vallásuk alapjává. Lehet képzelni, minő vallás ez az „Én“ vallása. Minden esetre, csak olyan, mint az „Én.“ Gyarló, félszeg, egyoldalú, ön-hitt. Erkölcsinek nevezi magát s alig ha nem éppen eme tulajdonok hiányzanak belőle. 1885-ben ülte meg 40 éves évfordulóját. Kissé gúnyosan hangzik a 40 évi statisztika, hogy az óta „apadtak“; hanem azért, mégis csak „vannak.“ Lássuk, milyen ruhában járnak.

Első dogmájuk, persze, a szabadság. És ez olyan gúnyosan hangzik, ha minden összejevetelük alkalmával ott látjuk a rendőrséget hivatalos kiküldetésben, ne hogy hirtelen éljenek is szabadságukkal. De lássuk csak az alapszabályokat, mert nagyon is fülbemészóknak tetszenek. Irányadó alapelvünk, olvassuk, szabad önelhatározás, a haladó értelem és tudomány szerint, az élet minden körülményei között. Az erkölcsi szabadság és méltóság magaslatára eljutni, mindenki természeténél fogva, hivatva és képesítve van. A hol, azonban, természetzerű fejlődés nem lehetséges, ott rablás, elkorcsosulás, korrupció jelentkezik nem csak egyeseknél, hanem az egész népnél. És ha a szabad önelhatározás az igazi is s nem csupa önkény és szeszély, akkor egy magasabb szabályra és zsinormértékre is szükség van. Ezt látjuk mi sajátlag a személyi észben (lelkiismeret, értelem) tárgyilag a tudományban, mint a tárgyilag alapon bebizonyított igazságban. (Exakt.) S így, midőn gondolatainkat és cselekedeteinket végelhatározásában, ez általunk ismert legmagasabb hatalomtól tesszük függővé, nem csak az igazság és igazságosság lesz bizonyosabb, hanem a vallás-erkölcsi élet is bensőbb. Az érzés- és gondolatvilágot az értelem egységes vezetése alá kényszerítjük. Ezen belső, illetőleg, szellem-erkölcsi szabadságban és önállóságban van az ember méltóságának magaslatán. Ez a legmagasabb személyi jó. A lelkiismeretbeli szabadság mellett a tanszabadságot, nem csak mint jogot, hanem mint kötelességet kell felfogni. Szabadságra, érettségre és méltóságra kell törekedni. Előtteh szükségesképp járul az önkorlátozás és önuralom az egyesek részéről, mert a szabadság csak annyira terjedhet, a meddig nem sérti felebarátai egyenjogositott szabadságát. Az általános szabadságban, az egyes legjobban biztosítva van. Az egyenjogusultság, azonban, nem abszolút, hanem csak relativ. Ennek fokát és módját mindig a személyes méltóság és a természetes mibenlét, azaz, az ember neme, kora és termettsége szabja meg.

Az emberi egyenjoguság ezen természetes és erkölcsi föltételeihez, még tovább menő korlátozások is járulnak, mint: születés, állás, gazdagság s más hasonló külső véletlenek, melyek ugyan az embernek magasabb, bensőbb értéket nem adnak.

A szabadság, mikint az észszerűség előtt, bizonyos belső akadályra talál, az egyenjogusultsággal szemben külső akadályra is talál. Az általános egyenjogusultságra való tekintet, mely a magasabb organizációnál szükséges, bizonyos lemondást sürget gyakran az embertől saját személyiségének érvényre juttatásáról, igen, saját legjobb tulajdonairól.

A legnagyobb áldozat, mit csak az embertől kivánni lehet! Ez áldozatot, azonban, mégis meg kell hozni, ha csak az ember nincs meggyőződve, hogy ez által az egésznek többet árt, mint használ. Az emberi közösség, ugyanis, legfontosabb kultur-feladatát, saját legmagasabb organizációját, egy magasabb funkció nevezetesen, a közakarat céljával, mely tényleg a legmagasabb hatalom és tekintély, csak az által tökéletesítheti, ha minden egyes, nemes önmegmondásban, saját egyéni akaratának és individualis természeti jogainak egy részéről lemond, mely minden esetre, csak a fajtudat és közérzület, a morál ezen csírájának, magas fejlődésénél lehetséges.

Csekme Ferenc.

(Folytatása következik)

KÜLÖNFÉLÉK.

= A „Magyar protestáns tudományos irodalmi társaság” szervezkedése a köszöbön áll. Vett értesülésünk szerint, br. Vay Miklós ó excellenciája már a jövő hónap közepén összehívja az illetékes tagokat, hogy az eszme megvalósuljon, ténynyé váljék. A „Prot. Egyh. és Isk. Lap” már hetek óta közli azok diszes névsorát, kik a többi egyházkerületekből már jelentkeztek, mint alapítók, rendes tagok, vagy pártolók. Fényes névsor; a jók java; a magyar protestántizmus büszkesége. Gondnokok, esperesek, papok, egyházak. Mint ha senki sem akarna kimaradni; mint ha szégyenelné, hogy hiányozzék egy nemes törekvéstől, mely régi bűnt akar expiálni, egy régi hiányt pótolni. Csak az erdélyi egyházkerületet keressük hiában, hasztalan, még ez idő szerint. Egy pár ember mindössze, kik személyes érdemet szereztek maguknak ez által is, de nem képviselik az egész egyházkerületet. Az Igazg. Tanács mult számunkban ismétlen felhívta az illető köröket, hogy vegyenek részt e föl-einelő munkában és mi sem mulasztathatjuk el, figyelmeztetni esperes-társainkat, az egyes lelkipásztorokat, a gondnok urakat, hogy siessenek a jelentkezéssel, mert mielőbb hivatalosan kell bejelenteni a tagokat és örök szegény lenne, ha nem imponálnánk a tömeges részvétellel. Ime, minő fájdalmasan jelentkezik a „Papi Értekezletek” hiánya. Ezeknek jutna szép feladatuk, hogy e téren is buzgolkodjanak. De csak alszunk. Ha az államsegélyből, vagy a domestikából kérünk: akkor aztán vagyunk elegenden. Ha az Igazg. Tanácsot kell vádolni hatalmaskodással: arra akad elég ember. De egy irodalmi társaság megalapítása, melynek áldása századokra szól, alig kelt némelyes figyelmet. Ez így nem jól van. Szívesen kérjük az illetőket, siessenek, megmenteni egyházkerületünk becsületét.

= Sepsii egyházmegyénkben a martonos-fotói egyházközség, miután a különböző pártok testvéries egyetértéssel kibékültek, egyhangulag megválasztották papi állomásukra t. Kovács Antal, szép reményű ifju lelkész afiát, a kit étfalvi lelkész, Kis Lajos aa. március 4-én nagyszerű ünnepélyességgel igtatott be papi szent hivatalába. Sem igtató lelkész, sem pedig az állomását elfoglalt pap részéről nem maradt fen kivánni való. Örömmel említjük föl a vidéki értelmiség meleg érdeklődését, a mit tömeges megjelenésével tanusított. Isten áldása legyen ifju lelkész afián!

= Pályázat. A debreceni theologiai akadémiában egyik rendes tanári székre, melyhez főtantárgyul az ujszövetségi írásmagyarázat tanítása van köttetve, pályázat nyitattik. A megválasztandó tanárnak tantárgyai jelenleg következőképp vannak beosztva. Ujszövetségi írás magyarázat egész éven át, heti 4—4 órán. Ó- és ujszövetségi bevezetés heti 3—3 órán. Vallásbölcsestet heti 3—3 órán. Ó-szövetségi történet beleszöve a héberregiségtant (minden második évben) heti 2—2 órán. Ujszövetségi görög nyelv (minden második évben) heti 2—2órán. A főtantárgyon kívül a többi tudományok a kö-

rülményekhez képest módosítás és változtatás alá eshetnek; és főképp ha a vallás-bölcsestet elvételik e tanszéktől, szakjához tartozó más tantárgy tanítása fog a megválasztandó tanárra bízni. A tanórák számát rendkívüli szükség esetében szaporíthatónak kívánja tekinteni az egyház kerület. Tanári fizetés: évi díj 1400 frt., lakbérfeijében 300 frt., vagy természetben lakás, ha sor szerint tanári lakot nyer. A megválasztandó a tanári nyug- és gyámintézetnek a meghatározott feltételek mellett köteles és jogos élvezője lesz. Hivatalát az 1888/9 tanév kezdetével foglalja el, szakkörébe eső tanári székfoglaló beszéd tartásával. Pályázóknak figyelmükbe ajánlatik köznevelési, s közoktatási szervezetünk 142 §-a, ennek alapján az egyetemes konvent által a theologiai tanárok minősítését meghatározó feltételek. Az ujszövetségi írás-magyarázatban való jártasságon kívül az ó-szövetségi írás magyarázatban való képesség is igazoltassék. Pályázók kérvényüket, hiteles bizonyítékokkal felszerelve, a tisztántali ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához Debrecenbe 1888. ápril 15 ig adják, vagy küldjék be. Debrecen, 1888. március 7 Révész Bálint, püspök.

= A bonchidai ürességben levő papi állomásra folyamodott 14. pályázó közül folyó hó 5-én kijelöltettek Bartók Béla, zilahi segéd-pap, Csiki József, s.-sz.-györgyi tanító, Szakács István, sz.-lónai s. pap és Kanizsai Endre. A rettegi második osztályu egyházba nem kevesebben, mint harmincan pályáztak. A kijelölés e hó 13-ra volt kitéve, melynek eredményéről azonban még nem vettünk tudósítást Minden esetre jellemző, hogy egy hétszáz forintos állomásért harmincan pályáznak, kikről föltesszük, hogy mindnyájan birnak a külső és belső kvalifikációval. Lám, van ember elég, csak állomás legyen.

= A „Közművelődés” nyelveskedésére és a „Kereszt(?)ény Magvető” naivságba oltott nagyképűsködésére szánt feleletünk, tér szűke miatt, e számunkból kimaradt. Elmaradni nem fog.

Nyilvános nyugtázás.

Néhai Mihályi Károly „Erdőcsi Rajzok” című műveieért befolyt összegekről.

I. Vajda-hunyadi egyh.-megyéből: 1. Tamó Gyula 1 péld. 1 frt 05 kr. 2. Ince János 1 péld. 1 frt 05 kr. 3. Jánó Albert 1 péld. 1 frt 05 kr. 4. Dózsa Dénes 1 péld. 1 frt 05 kr. 5. Vitus Lajos 1 péld. 1 frt 05 kr. 6. Orbán Mihály 1 péld. 1 frt 05 kr. 7. Veres Zoltán 1 péld. 1 frt 05 kr. 8. Sándor János 1 péld. 1 frt 05 kr. 9. Fülöp Géza 1 péld. 1 frt 05 kr. 10. Mátyás János 1 péld. 1 frt 05 kr. 11. Balog Sándor 1 péld. 1 frt 05 kr. 12. Bőjte Ödön 1 péld. 1 frt 07 kr.

II. Gyula-fehérvári egyh.-megyéből: 1. Gruzda Domokos 1 péld. 1 frt 05 kr. 2. Veres Sándor 1 péld. 1 frt 05 kr. 3. Péterfi László 1 péld. 1 frt 05 kr. 4. Kolumbán János 1 péld. 1 frt 05 kr.

III. N.-enyedi egyh.-megyéből 1. Málnási Károly 1 péld. 1 frt 05 kr. 2. Zathurecki Károly 1 péld. 1 frt 05 kr. 3. Bertalan József 1 péld. 1 frt 05 kr. 4. Miklósi József 1 péld. 1 frt 05 kr. 5. Hegedüs Lajos 1 péld. 1 frt 05 kr. 6. Zsigmond Lajos 1 péld. 1 frt 05 kr. 7. Kovács János 1 péld. 1 frt 05 kr. 8. Csekme Ferenc 1 péld. 1 frt — kr. 9. Csákány János 1 péld. 1 frt — kr. 10. Veres Károly 1 péld. 1 frt — kr. 11. Benedek Károly 1 péld. 1 frt — kr. 12. Zajzon János 1 péld. 1 frt — kr. 13. Vajda Ferenc 1 péld. 1 frt — kr. 14. Keresztesi Gyula 1 péld. 1 frt — kr. 15. Ferenc Sámuel 1 péld. 1 frt 05 kr. 16. Kovács József 1 péld. 1 frt 05 kr. 17. Vásárhelyi Lőrinc 1 péld. 1 frt — kr. 18. Venci Domokos 1 péld. 1 frt 05 kr. 19. Jancsó Lajos 1 péld. 1 frt 05 kr.

IV. K-kalotai egyh.-megyéből: 1. Menyhárt Elek 1 péld. 1 frt 05 kr. 2. Tamó Gyula 1 péld. 1 frt 05 kr. 3. Bari Zsigmond 1 péld. 1 frt 05 kr. 4. Benedek Ferenc 1 péld. 1 frt 05 kr. 5. Viski Sándor 1 péld. 1 frt 7 kr.

V. Szilágysági egyh.-megyéből: 1. Nagy László 2 péld. 2 frt — kr. 2. Benkő Lajos 1 péld. 1 frt 05 kr. 3. Botka Károly 1 péld. 1 frt 05 kr. 4. Fehér Lajos 1 péld. 1 frt — kr. 5. Kis Pál 1 péld. 1 frt 05 kr. 6. Kovács Sándor 1 péld. 1 frt 05 kr. 7. Költő László 1 péld. 1 frt 05 kr. 8. Lukácsfi Ödön 1 péld. 1 frt — kr. 9. Magyarósi István 1 péld. 1 frt 05 kr. 10. Sebes György 1 péld. 1 frt 05 kr. 11. Somogyi Kálmán 1 péld. 1 frt 05 kr. 12. Szász Ferenc 1 péld. 1 frt 05 kr. 13. Barabás Lajos 1 péld. 1 frt 05 kr. 14. Barta Dezső 1 péld. 1 frt 05 kr. 15. Ferenci Endre 1 péld. 1 frt 05 kr. 16. Veres Sándor 1 péld. 1 frt 05 kr.

VI. Deézi egyh.-megyéből: 1. Berde Sándor 1 péld. 1 frt 05 kr. 2. Nagy Imre 1 péld. 1 frt 05 kr.

VII. Széki egyh.-megyéből: 1. Simon Zsigmond 1 péld. 1 frt 05 kr. 2. Köbös István 1 péld. 1 frt 05 kr. 3. Molnár János 1 péld. 1 frt 05 kr.

VIII. Marosi egyh.-megyéből: 1. Benedek Dénes 1 péld. 1 frt 05 kr. 2. Molnár Albert 1 péld. 1 frt 05 kr. 3. Albert Miklós 1 péld. 1 frt 05 kr. 4. Pogány Károly ny. kir. táb. bíró 10 péld. 10 frt — kr. 5. Rákosi Lajos 1 péld. 1 frt 05 kr. 6. Tavasz József 1 péld. 1 frt 05 kr.

IX. Görgényi egyh.-megyéből: 1. Teleki József 1 péld. 1 frt 05 kr. 2. Balázs József 1 péld. 1 frt 05 kr.

X. Küküllői egyh.-megyéből: 1. Benedek Ferenc 1 péld. 1 frt 05 kr. 2. Kovács Elek 1 péld. 1 frt 05 kr. 3. Hegyi Sándor 1 péld. 1 frt 05 kr. 4. Pécsi Árpád 1 péld. 1 frt — kr. 5. Benkő György 1 péld. 1 frt 05 kr. 6. Gálfalvi István unitár. lelkész 1 péld. 1 frt 05 kr.

XI. Szeheni egyh.-megyéből: 1. László Simon 1 péld. 1 frt 10 kr.

XII. Udvarhelyi egyh.-megyéből: 1. Beke Dénes 1 péld. 1 frt 05 kr. 2. Karácson Mózes 1 péld. 1 frt 05 kr.

XIII. Erdővidéki egyh.-megyéből: 1. Lőrinc Gyula 1 péld. 1 frt 05 kr.

XIV. Sepsii egyh.-megyéből: 1. Puskás Lajos 1 péld. 1 frt 05 kr. 2. Zajzon Farkas 1 péld. 1 frt 05 kr. 3. Kiss Albert 1 péld. 1 frt 05 kr. 4. Nagy Sándor 1 péld. 1 frt 05 kr. 5. Csizsér Gábor 1 péld. 1 frt 05 kr. 6. Révai Lajos 2 péld. 2 frt 20 kr. 7. Bartók Dénes 1 péld. 1 frt 10 kr. 8. Barabás Miklós 1 péld. 1 frt — kr. 9. Bodor János 1 péld. 1 frt 05 kr. 10. Havadtői Mihály 1 péld. 1 frt — kr. 11. Zsigmond Károly 1 péld. 1 frt 05 kr. 12. Benke István 1 péld. 1 frt 05 kr.

XV. Kézdivásárosi és orbai egyh.-megyéből: 1. Földes György 1 péld. 1 frt 05 kr. 2. Kelemen Győző 1 péld. 1 frt 05 kr.

XVI. Királyhágón tuli részekből és a bukkaresti egyh.-megyéből: 1. Dr. Barsi József 1 péld. 2 frt — kr. 2. Pap Károly 1 péld. 2 frt — kr. 3. Peti Lőrinc 1 péld. 1 frt 05 kr. 4. Bartalus János 1 péld. 1 frt 10 kr.

Összesen 108 péld. 114 frt 34 kr.

Az általam eddig szétküldött mintegy 200 példányból tehát 108 példányért kezeimhez befolyt 114 frt 34 kr. Eből nyomtatási díjba kiadott 100 frt, kiadandó még 80 frt.

A kik a megrendelt példányt kezükhez vették, tartozásuk beküldésére e helyen is és ismételt felkérések.

Nevezett munka (ára keresztköztes alatt köldve 1 frt 05 kr.) még mindig kapható, s akár Wokál János n.-enyedi könyvtárusnál, akár alólírotnál megrendelhető.

A nyomtatási költségek és postabérek levonásával fennmaradó összeg néhai Mihályi Károly leányának M. Katalin urnőnek fog nyilvános elszámolás mellett rendelkezésére bocsátatni.

Dr. Bartók György, n.-enyedi pap.

Nyomatott Ormós Ferencnél, az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

Hivatalos rész.

Sz. 375—1898.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A görgényi ref. egyházmegyében, a magyar-péterlaci egyházközségben, rendes kántor-tanító-organistai állomásra pályázat hirdettetik.

Ezen állomás javadalma lakás és gazdasági épületek mellett, rendes kepe és kanonika-porcio haszonélvezetéből és az egyház pénztárából 100 frt. fapénz, az iskolába járó gyermekek tandíjával együtt, egyházmegyei hivatalos becslés szerint, 372 frt. és 18 krba van számítva.

Pályázati határnap ápr. 10-dike. A folyamodók tankepesítő okmányokkal ellátott folyamodásukat jelzett határnapig illető esperes, Benkő Jánoshoz, küldjék be Péterlakra (u. p. Sz.-Régen.)

Kolozsvárt, 1888. márc. 13. Szász Domokos, erdélyi ref. püspök.

Sz. 361—1887.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sz.-szőlőki egyházmegyébe kebeleztet szilágyfő-keresztúri ref. egyházközség kántor-tanítói állomására ezen pályázat hirdettetik.

Évi javadalma: tisztességes két szobán. konyhán, és kamarából álló lakáson és kerten kívül, egyházhatalóságilag 280 frtban állapított meg, mely összegben azonban a tandíj is befoglaltatik.

Pályázati határnap április 10. Folyamodványok nt. Nagy László, esperes a fiához küldendők, Sz.-Somlyóra.

Kolozsvárt, 1888. márc. 13. Szász Domokos, erdélyi ref. püspök.

Sz. 188—1888.

KÖRLEVÉL.

Melynél fogva, az erdővidéki ev. ref. egyházmegye t. lelkészikara folyó év ápril 4-én d. e. 10 órakor, Baróthon, a köztanácskozási házban tartandó értekezletre meghivatik, melynek egyik kiváló tárgya lesz n. t. Szász Gerő gen. notarius urnak az idej. Prot. Közlöny 1-ső számában „Előre“ fölhívásában jelzett kérdésre felelet-adás, esetleg az abban foglalt előintézkedések megtétele. Barócon, 1888. márc. 10.

Zajzon Mihály,
ref. esperes

Sz. 624—1888.

ÉRTESÍTÉS ÉS FELHÍVÁS.

a sz.-szőlőki ev. ref. egyh.-megye mindenik papjához.

Az Igazgató-Tanácsnak az illeték-egyenérték bevallására vonatkozó körrendeletét, vizsgálati körutamból bava terve, csak akkor olvastam, a mikor az egyházak legnagyobb részének vizsgálatát már bevégeztem és így felülvizsgáló tisztelet nem teljesíthettem. Az ügy érdekében ezennel értesítem t. paptársaimat, hogy f. hó 20-án tartandó törvényszéki ülésen, megbeszélés tárgyává fogom tenni az ívek elkészítését és ülnök társaimat fogom felkérni, hogy a körülöttük lakó egyházak bevallási ívét felülvizsgálják. E végre felkérem t. papi ülnök társaimat, sziveskedjenek f. hó 20-ra elkészített bevallási íveket magukkal hozni, hogy azokat együtt elbírálhassuk. T. paptársaimat pedig arra kérem, hogy f. hó 23-án kezdve, a mikor már minden ülnök társam otthon lesz, személyesen vigyék be felülvizsgálatra addig elkészített bevallási íveiket a hozzájuk legközelebb lakó egyház-megyei tisztviselő, s illetőleg papi ülnök társaimhoz. A ki felülvizsgálat nélkül küldi be a bevallási íveket a szatmári m. kir. pénzügyigazgatósághoz: a következményekért a felelősséget önmaga fogja hordozni. Sz.-Somlyó, 1888. március 9-kén.

Nagy László,
esperes.

Feljels szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. MÁRCIUS 22.

12. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Uj kísérlet.

Az egyházkerületünk és az Erdélyrészi Magyar Közmivelődési Egyesület között tervezett szövetség ügye ismét napirenden áll. Olvasóink előtt nincs miért az eddigi mozzanatokat összegeznünk; mert, hiszen, kezdettől fogva, lapunk tette közzé az összes hivatalos iratokat, melyek e kérdés eddigi fejleményeit a valóság szerint tüntetik föl s először ezen a helyen jutott nyilvánosságra legutóbbi közgyűlésünk ama határozata is, melylyel az egyházkerület legfőbb testülete az egyesülettel való szövetkezés egyoldaluan megállapított módját visszautasította, de egyszersmind kijelentette, hogy az egyház törvényes állásával és autonomiájával megegyező formában kész a szövetkezésre.

E visszautasítás nyilván igen súlyos és nagy jelentőségű mozzanat vala, mind az egyházkerületre, mind pedig az egyesületre nézve. A mi aránylag szegény, annyi felekezeti és nemzetiségi bajjal, hiánynyal küzdő egyházkerületünk évi ezerhétszáz forintnyi segélyt utasított vissza ezzel azt a felelősséget vette magára, hogy az illető állomások és intézmények megfelelő támogatásáról más úton kell gondoskodnia. Az egyesület pedig, melynek országos elhivatását maga a nemzet ismerte el s melynek létjoga éppen abban gyökerezik, hogy ugyanazt a magyar nemzeti kultúrát kívánja szolgálni társadalmilag, a melynek hivatásszerű gondozása egyrészt az egyházak államjogi intézményének munkakörébe tartozik: e visszautasítással ki lőn zárva a harszás legnagyobb magyar felekezetének köréből s ezzel elűtetett a mindenki által egykint elismert és helyeselt célja egy jó részének betölthetéstől. Látni való, hogy e helyzetnek nem csak annyiban kelle az egyesületre bénítólág hatnia, a mennyiben működési terének nagy részében elesett természetes és nélkülözhetetlen szövetség-

gesétől, legjobb munkatársától, hanem annyiban is, hogy ezzel egyszersmind elhivatását és célját is csak félig töltheti vala be, e korlátoltság által vesztívén országos jellegéből s inkább csak helyi jelentőségű intézménynyé változván.

A két tényező, tehát, mely egyrészt közös céljainál s bizonyos mértékben rokon természeténél fogva is határozottan utalva van a szövetkezésre, ennek meghiusulta által pozitív kárt szenved. Az egyház veszi azt a mintegy harminc-egyszeres forintnyi befektetést, a mely az ez idő szerint följánlt ezerhétszáz forintnyi évjáradék tőkéjének felel meg s a mely az egyesület vagyoni gyarapodásának mértéke szerint, idővel még emelkedni is fogna, nóha lapunk olvasói tudják, hogy e szükségek fedezésének sokkal nagyobb szabásu módja felett folynak az egyetemes reformált egyház körében előmunkálatok, melyeknek sikerülte, a mi iránt alig lehet kétség, az egyházkerületre nézve nélkülözhetővé tehetné az egyesülettel való szövetkezést. Mind e mellett is, azonban, elismerjük, hogy az egyház és az egyesület szövetkezésének teljes meghiusulta az egyházkerületre is pozitív kárt hozna és pedig nem csak anyagi, hanem annyiban erkölcsi tekintetben is, a mennyiben a meglevő erők tétlen hagyása, avagy megbénítása mindig káros s alapos érvek nélkül menthetetlen is. Még nagyobb kárt szenvedne, azonban, a szövetkezés ügyének teljes zátonyra jutása esetén, maga az Erdélyrészi Magyar Közmivelődési Egyesület, a mely egyedül és kizárólag csak is azért létesült és létezik, hogy működése egész területén szolgálja a magyar közmivelődést s a mely, ha e föladatát bármely részen s bármely oknál fogva, be nem tölti, be nem töltheti, ezzel létecljától esik el. Különösen fokozná, ez esetben, az egyesület ilyszerü korlátozottságából származó veszteségét az a körülmény, hogy az egyház hiva-

talos szervezetének közegeit, az egyesület céljait is szolgáló működésüket nem vehetné igénybe, holott a szövetkezés létre jöttének esetén ez az egész szervezet, ez összes közegek az egyesületnek is munkásaivá válnának, az együttműködés morális hatásával megsokszorozva azt az anyagi erőt, a melyet az egyesület az egyház útján fogna saját céljai megvalósítására fordítani.

De, éppen, mivel mindkét tényező ily pozitív kárával járna a szövetkezés létre nem jötte lehet határozottan és majdnem biztosra állítani, hogy e szövetkezésnek létre kell jönie, akármily állást foglaljanak is el ma, vagy holnap a szerződésre hivatott és utalt két fél mai képviselői, ez idő szerinti intéző elemei.

Állandó Igazgató-Tanácsunk most vasárnap tartott nagy-gyűlése tudásul vette az egyesület igazgató választmányának közgyűlési határozatunkra adott válaszát s e határozat és e válasz értelmében, utasította az egyházkerület még mult év június havában kiküldött egyezkedő bizottságát, hogy az egyesület ugyane célra kiküldött bizottságával tegye magát érintkezésbe s a mult évi egyházkerületi közgyűlés 38. sz. határozata alapján és korlátai között, kísértse meg a kötendő szerződés tervezetének megállapítását.

Az egyesület válasza részletesen kiterjeszkedik közgyűlésünk idézett határozatának tételeire s azokra nézve kifejti saját álláspontját; e helyen, azonban, nem érezzük magunkat följogosítva arra, hogy hírlapi fejtegetések útján elejébe vágjunk a két bizottság hivatalos tárgyalásainak, ne hogy ez által magának a célnak elérését kockáztassuk, vagy bár csak kockáztathassuk is. Ez idő szerint, amugy is csak egyéni nézeteket nyilváníthatnánk, míg az egyezkedő bizottságok egészen illetékesen és pozitív jogalapon fognak eljárni s fölhatalmazásuk korlátai közt tartott nyilatkozataik és kijelentéseik a megbízó testületek nevében fognak szólani.

Mi csak azt az egyet tudjuk, hogy egyezkedő bizottságunk egy nyomnyira sem térhet el közgyűlésünk mult évi határozatától, mely szerint e souverain testület az egyesület felajánlt segélyeit azért utasította vissza, mivel „nevezett egyület magának fön akarja tartani egyes egyházi és iskolai közegeink hivatalos eljárása fölött a közvetlen ellenőrzési jogot, valamint a segélyével szer-

zett vagyonerőkre nézve a társ-tulajdonjogot; sőt, még azt is megengedhetőnek tartja, hogy egyes egyházak és iskolák segélyezését az illetékes egyházi főhatóság megkérdezése nélkül, közvetlenül eszközölje. Ha, tehát, sikerül a szerződési tervezet oly szövegezése, a mely e közgyűlési kijelentés tételeibe nem ütközik: az egyeztető munka eredményre fog vezetni, ellenkező esetben pedig nem.

Nem merjük állítani, hogy e két lehetőség közül bármelyik is be ne következne s ha a dolog sajnálatra méltó vége a szerződés ez idő szerint való meghiusulta találna lenni, károsnak ítélnők mindkét félre nézve; ugyan, nagyobb mértékben az egyesületre nézve, de egyházkerületünkre nézve szintén. Ám, az évi ezerhét száz frtnyi segély elmaradta véghetetlen mértékben kisebb kár, mint lenne a törvényes autonomia sérelme, melyet közgyűlésünk nem csak 38. sz. határozatával ez esetben, hanem mindenha és pedig nagyobb hatalmasságok nagyobb kísértéseivel szemben is elhárított és el fog hárintani alkotmányától örökké. Ez bizonyos.

Szász Béla.

Papi könyvtárak.

Örömmel és a fölvetelt tárgy fontosságához illő érdeklődéssel olvastam Bitay Bélának „Parokhiális könyvtárak“ című ügyes tollal és rábeszélő hangon írt cikkét. Hízogő látunk, csak ugy képzeletünk szárnyán repülve, cikke hatása alatt a messzi jövőbe, jól esik látunk minden egyes kálvinista papi parokhián a nagy értékű könyvtárt, benne az univerzális tudományos és irodalmi képzettséggel bíró lelkipásztort, ki természetesen, a szó legmagasabb értelmében, „képviselője, szóvivője a tudománynak, a haladásnak, és felvilágosodásnak gyülekezetében.“ Álomképnek szép! De minek 5—10 egymás után következő lelkipásztor kihalását várnunk, hogy azon helyzetbe jöhessen minden kálvinista pap, hogy a mult és jelen, az általános és szakirodalomban való kellő jártasságot magának megszerezhesse? Föltéve, ha a parokhiális könyvtárak eszméje valósulna, nekünk égető kérdésünk, minden időben a kor színvonalán állunk? Hogy hiány van nálunk e tekintetben, bizonyos. Segitenünk magunkon, okvetetlenül szükség. De nem parokhiális könyvtárakkal; nem ugy, a hogy nem magunkon segiteni, de csak könyveket halmazra gyűjteni lehet: hanem ugy, a hogy maga Bitay is ajánlotta volna, mert cikkének elvi része egy logikai ugrás nélkül helyes útra vezet, ha nem nézte volna el a protestáns és katolikus egyház között való, egész a legkisebb intézményig kiterjedő ellentétet és nem csábult volna arra, hogy legalább

ez egyben, könyvtárak állítása ügyében, mintául állítsa a kath. parokhiát nekünk. Más a daru, más a fecske, habár mindkettő költöző madár! A mit „a túlsó táborban levők“ tehetnek, mi nem tehetjük azt; egy cél felé törekszünk, de különbözők útaink. E mellett, félre vezette őt ifju pap-kollegájának, „tekintély“-könyvtára és az a tiszteletre méltó pietas, melyet a régi papi könyvek megőrzése iránt való gondoskodásában érez.

De lássuk csak cikkének elvi részét, hol az alapot teszi le ajánlandó tervéhez; hol úgy okosodik, és pedig helyesen, hogy okoskodása elvégre csak egy ugrással képes megmenekülni attól, hogy ne papi szakkönyvtárak alkotásának föltétlen szükségességéről szóljon, hanem tervéhez hiven, parokhiális könyvtárakról. A protestáns pap hivatását a társadalmi étellel kapcsolatban tárgyalván, rámutat arra, hogy mikint szerzik a társadalom egyesei, a kor követelményének megfelelő, tudományos és irodalmi képzettséget. Közkönyvtárak segítségével. „Mert, nem csak a papoknak nincs tehetségük, de a földiekkal dúsabban megáldottaknak sem adatott meg a lehetőség, hogy minden fontos és szükséges könyvet maguknak megszerezhessenek.“ Ha nem? Megkapják „a kölcsön-könyvtárakban. Mig a pap e tekintetben azon kedvezőtlen helyzettel áll szemközt, hogy éppen az őt leginkább érdekő könyveket hiában keresi a kölcsön-könyvtárakban. Pedig, a „lelkészek igen sokszor kell felütni nagy papok és theologusok művét is“, a többi művek mellett, miket a „kölcsön-könyvtár“ nyújthat. Nős, ilyen okoskodásnak nem természetes következménye-e, a következőknek kivonása? Ha a nálunk vagyonosabb világiak se tudnak maguknak teljes könyvtárt állítani, hanem közkönyvtárakhoz kénytelenek folyamodni: mennyivel kevésbé alkothatunk mi minden parokhián egyegy meglehetősen teljes könyvtárt! Mert, bizonyos teljesség nélkül, beláthatja mindenki, bizony, azokból egy pap sem lehet a tudomány és haladás apostola; teljes könyvtárt mi, kik oly parokhiák feles számával dicsekedünk, hol 2—300 frtból nagy családot kell fentartania a papnak! Mennyivel inkább követeli a mi szegénységünk, hogy ne fényes parokhiális könyvtárakról álmadozzunk, mely tudós hirünket megalapítsa, hanem őszintén törekedve a tudomány és felvilágosodás után, megragadjuk a külön gyenge erők egyesítésének eszméjét, véve a példát a társadalomtúl, melynek mi magunk is munkásai vagyunk, melyet mi magunk is ápolunk és gondozunk. Igen, alkalmazzuk az ott érvényesülő elveket magunkra, ezek illenek a mi protestáns egyházunk elveihez; hagyjuk a katolikus egyház és parokhia utánzását nálunk nem csak célszerűtlen, de kivihetetlen a parokhiális könyvtárak eszméje; de föltétlenül szükséges a papi szakkönyvtárak megalkotása, szakmivveltségünk fentartása és fejlesztése érdekében.

Nálunk kivihetetlen, a mellett, hogy jelen viszonyainknak és szükségseinknek távolról se felel meg, kivihetetlen a parokhiális könyvtárak eszméjének megvalósítása. Mert, hol az a hatalom, mely megszabja, hogy

minden egyes pap évenként tiszta jövedelmének ennyid, meg ennyid részét könyvek vásárlására fordítsa? Vagy, hol az a tudós fő, mely kiszámítani tudná, hogy melyik papnak, mennyi a tiszta jövedelme, mikor az életkörülmények, családi viszonyok oly tarka változatával találkozunk a prot. papoknál, hogy mig egyik 1000 frtból semmit sem takaríthat meg, például, családja nagy száma miatt, a másik 600 frtból áldozhat a tudományért és irodalomért, levén család nélküli ember. Vagy, ha ez még menne is, még se lehetne megalkotni a parokhiális könyvtárakat. Mert, hány parokhiánk van, hol semmi hivatalos számítással, bármily szigorú is legyen ez, a cél érdekében, nem lehet még 2 krt is évenként könyvekre kiszabni. Ha pedig 30 parokhiában megvalósítható az eszme és minden 100-ból 70-ben nem: akkor nem a cél, hanem csak az van elérve, hogy minden 100 papból van 30 tudós és 70 tudatlan a világ szemében. Akkor majd az is sokat nyomna a latban az egyházközségekbe való pályázásnál: hogy van-e könyvtára és mekkora a parokhiának, ezt is közölni kellene a pályázati hirdetményekben. De mit tovább? Hát a család, melynek talán egy szép könyvtár egyedüli, vagy legalább nevezetes öröksége? Hát az egyéni szabadság? Nincs miért tovább beszélni. Másképp van mindez a katolikus egyházban, hol a papnak reverendája szelétől, feje tetejéig, mindene az egyházé, úgy hogy szekuláris java semmi sincs, talán az egy gazdasszonya. Ők, először az egyházéi, azután a Krisztuséi és istenéi, mi pedig épp ellenkezőleg szabadságunkat csak istennek és a Krisztusnak vesszük foglyul föltétlenül és ez által nyerünk szabadságot e „világ elemei“ felett.

Hanem, rajta, a mi csekély erőnk még van, vigyük foglyul istennek; szolgáljuk a világosság és haladás elvét; vigyük foglyul a Krisztusnak legyünk az evangéliumnak minden nekünk adott talentumokkal szolgálói. Az erő, mely kálvinista papságunkban, a „Papi Értekezleti“ körök megalkotásával nyilvánulni fog, az erő, mely már is szép reményekre jogosító hatással működik itt: képes lesz e körök működésével legszorosabb kapcsolatban álló, ezek érdekét legközelebről elmozdító papi szakkönyvtárak megalkotására is.

Papi szakkönyvtárak alkotása? Miért ez és nem parokhiális? Minden más argumentum mellőzésével, már e kettő elég: mert szegények vagyunk arra, hogy minden egyes pap magának szakkönyvtárt tudjon állítani és mert a korról minden egyesnek egyiránt haladnia kell. És ki vonná kétségbe, hogy minden egyes lelkipásztor haladni is kíván, csak mód adassék neki erre. Egy derék eszköz már adatott a haladásra a „Papi Értekezleti“ körökben. Egy másik, ezzel kézen fogva járó testvér: gymnaziumi ifjúságnak, theologiai ifjúságnak, tanári karoknak, mindenféle tudományág embereinek, a társadalom minden valamire való osztályának megvan a maga köz-, vagy szakkönyvtára; népkönyvtárak keletkeznek; ma-holnap az utolsó paraszt iskolás-gyermek is mind saját igényének megfelelő könyvek olvasásához jut a

népiskolai könyvtárak terjedésével és mi, kik a társadalomban, a népéletben, az egyházban vezérszerepre vagyunk hivatva; mi, kiknek e világ világosságainak kellene lennünk, csak mi maradunk azon tengő helyzetben, hogy a theologia-akadémia termeit elhagyva, csak az isteni gondviselés különös kedvezménye mellett jutásunk egy-egy hivatásunkat elősegítő könyv elolvasásához?

De, hiszen, vannak nekünk egyházmegyei szakkönyvtáraink. Ezek is vannak, a hol vannak! De nem is tekintve azt, hogy az egyházmegye, a maga hivatalnokaival, az egyház külkormányzatának vezető közege, mely a felszaporodott adminisztratív teendők által annyira le van kötve itt, hogy nem várható tőle, hogy az egyház belső, szellemi életének kiválóan reprezentálója és előmozdítója legyen; hisz, éppen ezért teljesítenek a „Papi Értekezletek“ hézagpótló és közszükségnek megfelelő szerepet; nézzük csak azt meg, hogy egyházmegyéink mily nagy területűek úgy, hogy sok pap 8—10 mértföldre lakik a megyei székhelytől és a könyvtártól. Várhatjuk-e, hogy papjaink az ily távoli könyvtárakból épüljenek? Annyival kevésbé, mert ha az egyházmegyei központba mennek, nem önképzési célból mennek, sőt elég hivatalos teendőjük van ott, hogy az önképzés és könyvtár még eszükbe se jusson. Nem csoda hát, ha megtörtént, hogy egy már pár év óta szolgáló ifjú papkollegám kérdésemre „Hogy áll könyvtárak ügye?“ „Nem tudom“-mal és azzal felelt, hogy az olyan dolgok csak az egyházmegye hivatalnokaira tartoznak. Mert hát, ki is méréselné hivatali felsőbbjét, kormányzóját könyvtár-ügy felől interpellálni?

Ott volna igazi helyük a papi szakkönyvtáraknak, hol a szakképzés, az egyház belső életének tanulmányozása és vizsgálata képezik a fődolgot; ott a „Papi Értekezleti“ körök mellett, melyeknek gyűléseire nem kormányzati ügyekben, hanem szellemi táplálékért, megúj-

hodásért megyen az ember; ott, hol impulzust nyer a tanulásra, olvasásra: az önképzésre inkább, mint akárhol másutt a világon. A fiok-értekezleti gyűlésezések központi helyétől egy pap se lakik nagyon távol. Minden ilyen helyre egy könyvtárt állítani, mily kicsiből kitelnék, istenem és mily sok embernek válnék épületére! Kicsiből kitelnék! Egyik is ajándékozna saját könyveiből, a másik is. Hány könyv lehet olyan, mely egyiknél ott hever használatlanul, míg ha könyvtárban lenne, ki tudja, a másik milyen jó hasznát venné! Aztán, ha 10—20 forintot nem tudunk kiadni könyvekért évenként, adunk ide 1—2 forintot és könyvtárunk van; vihetünk haza időnkint hivatásunknak megfelelő tartalmu könyveket. Otthon aztán szerezzon az ember magának kézi-könyvtárt, a milyet tud, vagy akar. Ha valakinek tetszik, licitáción szerezni össze egy csomó ponyva-darabot, hogy nagy könyvtára miatt tudós hirre kerüljön: ám, tegye; de legalább nincs elzárva attól, hogy okosabb könyvekre is tekintessen.

Akkor nem kallódnának el azok a jó, „örög könyvek“ se, mert megtanulná az ember, hogy minden könyvnek megvan értéke, ha nem egyébkint, a közkönyvtárnak ajándékol.

Természetesen, ezek is hiányosak lennének kezdetben, de bizonyára kétszer, háromszor, vagy mondhatjuk, tízszer hamarabb és jóval teljesebbekké válnának, mint a parokhialis könyvtárak, melyeknek csak a tulajdonos és utódjai vehetik hasznukat közvetlenül, tehát mindig csak egy ember, míg a papi szakkönyvtárak, a „Papi Értekezletek“ központi helyiségeiben, az összes papság kincseivé lennének, melyből kiki saját tehetsége, hajlama és jó kedve szerint hozhatna elő „öt és ujat.“

A kiket illet, gondolkozzanak; az én szavam csak egy és gyarló szó; de jó lelkiismeret szerint szólottam. Különben: quot capita, tot sensus! Szóljon más is.

Z. Kiss Albert.

T Á R C A.

Erkölcshölcsészeti tanulmányok.

(Folytatás.)

IV

A pozitív moral idealizmus. Az általános jóra való törekvés. Az általános jótét. Kommunizmus és socializmus.

A belső harmonia, eszerhatásban áll a külsővel, azaz, mindketten befolyásolják egymást, akadályozólag, vagy elősegítőleg. Főképp az egyesek valódisága és lelkiismeretessége, lényeges feltétele a tudomány tárgyilagosságnak. Az egyesek direkt, vagy indirekt subjektív igazságosságán, mely minden körülmények között tudja magát védeni, s védi is mindaddig, a míg csak tudatának magaslatán megmarad: nyugszik a jó lelkiismeret, a szív békéje, a legnagyobb személyi boldogság.

Ebben áll az idealizmus legyőzhetetlen hatalma, az emberi személyiség fenségessége. A külső öszhang ellenben

a valódi igazság ismeretében s minden lénynek valódi javában állván, nem áll az egyesek hatalmában, hanem az általános művelődés végtelen feladata marad.

Gyakorlatilag az erkölcsi, különösen az emberi, azaz, a socialis és politikai viszonyok között valósul meg és törvényszerűségénél fogva, mind inkább és inkább felfogható és nemesíthető.

Legnagyobb erkölcsi cél az általános jóra való törekvés, mi által a személyi is biztosabb alapokon nyugszik. A humanus erkölcsiség, mely mint a külvilággal öszhangzó viszony után való törekvés határozottatott meg (moral), belsőleg nyilvánul, mint erkölcsi érzés, azaz, együttérzés (Mitgefühl), külsőleg pedig, mint jó cselekedet. Így az erkölcsiség, az általános emberi jellem (Charakter) természetileg szükséges eredményekint, valamint saját törvényekint jelenik meg. Az erkölcsiség gyakorlása, vagyis az erény, már önmagában üdvözítő.

A mindennel való egységes összeköttetés (Solidaritát) tudatából, különösen az emberi élet legmagasabb javából, milyenek szabadság, igazság, igazságosság, béke, jóllét, legmagasabb erkölcsi cél gyanánt jelenik meg az általános jóllét (közös munka és közös birtok kommunizmus).

A szabad vallásu gyülekezet alapszabályaiból szükségesnek tartottunk ennyit közölni.

Egy ilyen társadalmi szervezet, hogy minő eredményekhez fogná vezetni az emberiséget könnyen belátható. Kommunisztikus és socialistikus elvek teszik éppen kockára, mire ők talán látszólag törekednek, a békét és jóllétet. Minő erkölcsi társadalom lenne az, mely helyet adna annak, hogy a rest és pazar elvegye a szorgalmas és takarékos keresményét? A magas egyéni öntudatban éppen az egyéni törekvés veszne el. A jól felfogott érdek cselekedete minden egyéb lehet, csak nem erkölcsi. És a jól fölfogott magánérdek, vajjon emeli-e a közjót? A „Jedes für Alle“ elv nem éppen azt semmisíti-e meg, a mire törekszik, az általános jóllétet? Ezen elv szerint, a hol az egyéni érdek a közérdekkel összeittközésbe jó, ott a megoldás mindig az egyéni önzés kényére lesz bizva s az egoizmus kisebb-nagyobb mérvéhez képest, ennek előnyére eldöntve.

Minden ilyen törekvés a bellum omnium contra omnes-féle állapotok felé siet, akarva, nem akarva. A jóllét erkölcsi vezérelvtől soha sem tolható föl s a kik ezt még is teszik, inkább a pusztán emberi, mint az ideális erkölcsire törekednek. Moráljuk is csak egyéni marad, de egyetemes és általános soha sem lesz.

Azért, írásaik tanulmányozásától visszariadnunk, nem szabad, ellentétek hatása alatt erősödik a szív saját hitében!

Csekme Ferenc.

(Folytatása következik)

Unitárius idegesség.

II.

Csak maradjunk meg a régi cím mellett. Befér ez alá az, a mit mondani akarunk; holott abban a megtisztelő figyelemben részesítjük a Davidis ur szellemi hagyatékát, a „Kereszt(?)ény Magvetőt“, hogy figyelmünkre méltatjuk. Többet mondunk. Örömtünkre szolgál, hogy alkalmunk van, kibeszélni magunkat és ezzel jelét adjuk erkölcsi bátorságunknak. Mert Erdélyben, az unitariusok ellen beszélni, eddig valóságos bűn volt. Hát, nézzünk egy kissé a szemük közé. Ne rémüljenek meg olvasóink. Nem feledkezünk meg magunkról, hogy áldatlan dogmatikai vitatkozásba bocsátkozunk. Attól se féljenek, hogy az orthodoxiát dicsőítjük; hogy a reakciónak uszályát hurcoljuk. Igyekezünk felfogni századunk szellemét; tisztelettel hajlunk meg ama vívmányok előtt, melyek örök dicsőségeül fognak szolgálni mindenha a ma élő emberiségnek. Akár társadalmi, akár politikai, akár egyházi téren mindig az ellenzék soraiiban találjuk meg szerény helyünket és nem ama hitványságért, hogy anyagi hasznát lássuk, hanem hogy az igazságot keressük. Most is azt akarjuk. És egyszersmind igazolni akarjuk magunkat ama megszégyenítő váddal szemben, melyet a szemforgató unitarius Magvető vág arcunkba. Holott így kiált fel „Mint ha csak a

Lonkay lovag „Magyar Államát“ olvasnók az ő Regnum Marianumjával és Rómájával más kiadásban.“

Ime, mindenütt, minden alkömmal és mindenkor az a szenvedő tettetés, alakoskodó kacéerkodás, róka-bőrbe bujt jámborság. Előbb ránk olvasták Pál apostolbúl, hogy gyűlölködők, irigyek, haragosak és ki tudná megmondani, hogy milyen elvetemült gonoszok vagyunk. Tehát, személyes és erkölcsi reputációnk ellen intéztek orvtámadást. Most, egy sorba helyeznek a legsötétebben gondolkozó ultramontánnal: tehát, kétségbe vonják szellemi felfogásunkat, szabad gondolkozásunkat, és szabadság-szeretettünket. Tehát, mindenütt gyanúsítás, kisebbités, ocsárlás, hazudozás becsületünk rovására, rágalmazás legdrágább, legföltettebb kincsünkben, hogy magukat emeljék; hogy önmagukba szerelmesek levén, másokkal is bámultassák ürességüket.

És mi a kontroversia tárgya? Olvasóink emlékezni fognak, hogy lapunk ez évi 4-ik számában megemlékeztünk a debreceni „Prot. Lap“-ban megjelent Csiky-féle cikkről, mely az unitariusoknak a „Protestáns Tudományos Irodalmi Társaságba“ való belépését, részvételét korlátozni akarja. A magunk módja szerint, megtettük reflexiónkat. Ebből az unitariusok azt a következtetést vonták le, hogy mi is ki akarjuk zárni őket. Ezért szidalmaznak most, és nem tetszik, a jámboroknak, sem hangunk, sem modorunk. Erről nem tehetünk. Mi szeretjük a nyílt, az egyenes hangot; és nem olvastuk soha, hogy az Augias istállóját glacé-kezttyűsen separték volna. Ám, hagyjuk ezt. A ki az unitárius hangot, modort akarja követni: takarja el arcát fátyollal, hogy elrejtse a szeplőt. Nekünk nincs, mit eltakarni.

A mi magát, az alakulandó Társaságot illeti, ime, ezennel ünnepélyesen kijelentjük, hogy mi nem zárjuk ki abból az unitariusokat. Soha meg sem fordult eszünkben. Ki zárja ki őket a Történelmi, a Természettudományi, a Kisfaludy, a Petőfi-Társaságból, vagy az Akadémiából? Ha elegendet tesz az alapszabályoknak, ha szellemi arravalóságával, vagy anyagi áldozataival jogot szerez valaki magának: nincs az a hatalom, mely őt eltilthassa a nyilvánosság jótéteményeitől. Ha az unitariusok be akarnak lépni; ha ők, mint a „Jövő vallásának“ zászlóvivői, úgy hiszik, hogy őket megillető helyen lesznek a kálvinisták és lutheránusok között: tessék; mi ellenük szavazni, soha nem fogunk. Valamint hogy szívesen elfogadunk tagnak akár zsidót, akár mohamedanust is. Miért ne? Ha ők szellemi gyönyört, lelki üdvösséget keresnek és találnak a „protestáns“ és „keresztényen“ tudományos törekvésekben legyen részük benne; mi nem titkolozunk mi pozitív alapon állunk és azt nyiltan, az egész világ előtt valljuk, hirdetjük. Alapunk a szentírás, az evangyeliom örök igazsága, melyet Jézus Krisztus adott az emberiségnek, hogy azt megváltaná és megalapítsa e földön istennek országát És alapunk az öröklőn élő protestáns szellem, mely tiltakozás amaz irányzat ellen, mely az isten lelke által adott tiszta kereszténységet a fejlődés azon formájáig juttatta, melyet katolicizmusnak nevez az élet és a történelem. Jól találhatják-e magukat az unitariusok így „Társaságban“? Holott, sem nem protestánsok, sem nem keresztények.

Nó, hiszen, lesz nekünk „ne mulass!” e kijelentésért. Lesz lótás-futás, susogás, konferencia minden utca-sarkon, gyalázkodás minden körben, hogy Szász Gerő így, Szász Gerő amúgy! Skandalum! Rettenetes attentatum! Ezt merni mondani egy törvényesen bevett vallásfelekezetről! Ime, Szász Gerő, a tudatlan, a gyűlölködő, a ki lázit a szentesített törvények ellen!

Tán még tömlöcbe is kerülünk. Akkor legalább részünkbe jut a Dávidis meg nem érdemelt szerencsétlensége.

Pedig, ama kijelentés nem is gyűlölködés, nem is lázítás, nem is tudatlanság, csak száraz igazság; tény, melyet a legeggyűbtbb is megérthet.

Hogy az unitáriusok nem protestánsok, azt mostani püspökük, főtiszt. Ferenc József ur jelentette ki 1872-ben, holott Szász Domokossal polemizálván a „Reform-Egylet” feletti vitában, ezt mondotta: „Én azt, hogy a protestáns név ránk, szorosán véve, ki nem terjed, a bíráló történelem alapján mondtam; mert mi a smalkaldi gyűlés aktáját alá nem irtuk s hogy ahhoz később is formailag járultunk volna, nincs adat róla.” (Az a „smalkaldi” jelző valószínűleg csak lapsus a „speyeri” helyett, de a melyet az ember igen könnyen eltéveszthet, ha nem volt ott.) Ugyanabban a cikkben Ferenc József ama nézetének ad kifejezést, hogy „a protestáns reformációkori miszsióját bevégezte hogy „azok az eszmék, melyek a keresztyénségéi, melyek az emberi természetből folynak s a lélek és sziv örök szükségait kielégítik, nem a háromsági-tan, az ember-isten, az előrealó elrendelés, a Krisztusnak a mi bűneinkérti (bűneinkért való) elégtétele”, stb. (Tehát, absolute negálása mindazon hitcikkeknél, melyeken eddig a magyar birodalomban a protestáns egyházak nyugodtak.) Cikkének egész tenorján keresztül vonul a „protestáns” és „unitarius” fogalmak szembeállítására. Önként következik, hogy nem tartják magukat protestánsoknak abban az értelemben, a mit e fogalom a máj napig jelentett. Az övék a „Jövő vallása!” Mi ugyan mindig másként képzeltük az unitáriusok egyházi helyzetét; de ha ők úgy definiálják, hogy nem protestánsok, hát ne legyenek.

Keresztyének-e? Tegye föl magának bárki e kérdést: kit nevezünk keresztyénnek? Feleljen rá és azonnal tisztában lesz a dologgal. Keresztyénnek nevezük azt: ki a nazarethi Jézus Krisztus, mint Megváltó által alapított vallást, az egész világot áteremtő hatalmával, gondolataival, magasztos érzelmeivel, erkölcsi rendjével hiszi, vallja és magát tanítványának nevezi.

Keresztyének-e az unitáriusok? Templomukon ez ragyog aranyos betűkkel: In honorem solius Dei! Tehát, egy istent hisznek. Tehetik. Vannak olyan balgatagok is, kik még az egyet is elvetik. Ők megtartották az egy istent. De egy istent hisznek a zsidók is; az egy istent megtartották a mohamedánok is, sőt ezek Jézust prófétának tartják: mégis, kinek jut eszébe, hogy zsidót, törököt, persát keresztyénnek nevezzen?

Egyáltalában, mintha némelyes ellenmondások tűnnének elő náluk az elmélet és gyakorlat között. Elméletben elvetik Jézus istenségét, de megünneplik a karácsonyt; megünneplik a feltámadás symbolumául a husvétot; tagadják a szenthá-

romságot, de a szentlélek kitöltetésének ünnepét, a pünkösödöt megszentelik. Nem hiszik a Krisztus istenségét, tehát a keresztség nem szakramentom: de azért keresztesnek, mint mikor valakit bejegyzünk, soit disant, valami jótékony társulatba. Persze, mindezeknek megvan a maguk magyarázata. Tehát, külsőleg mindenütt és mindenekben keresztyén formák; belsőleg mindenütt és mindenekben unitarius-értelem.

És ez az unitarius értelmezés megfelel a racionalismusnak. Minden ahhoz értő tudja, hogy mit teszen a theologiában a „vulgaris ratio.” E felett vitatkozhatnak a theologusok, ha tetszik. De mi, kik a vallásban azt imádjuk, mit az evangyeliom így fejez ki: „A hit pedig az olyan dolgoknak valósága, a melyeket remélünk, és a mely dolgok nem láttatnak, azoknak bizonyos mütatója” (Zsid. XI. 1.) a kik a vallásban az örökkévaló világok sejtelmének biztatásait keressük; a kik a vallás feladatának azt valljuk, hogy szent himporral hintse be az elmulandó élet küzdelmeit, törekvéseit, vülő örömeit és nagy szenvedéseit; mi, kik a keresztyénséget minden eddig létezett, vagy létező vallások legmagasabb fejlődésének hisszük: mi az unitarismust, az ő „vulgarismusával”, meddő józanságával, racionalismusával, ideálok nélkül valóságával, minden eddig ismeretes vallásos fejlődés között annak tartjuk, a mit a világ-irodalomban a mai divatos realizmus képvisel. Oly messze van a vallásos keresztyén idealismustól, mint az anyag a szellemtől. És ha az unitarizmus a „Jövő vallása”: akkor hálát adok az istennek, hogy előbb születtem kétezer esztendővel, mert már akkor lesz elég „Dávid Ferenc-Egylet”, de nem lesz keresztyénség; és az akkor élő emberek nem fognak rajongani az örökszép ideálokért, nem fognak a menyországért vért és könnyeket hullatni, hanem boldogok lesznek, ha bivalokat nevelhetnek.

Hogy az unitarizmus mennyire nem bírja önmagában a vallástól elválhatatlan idealizmus feltételeit, semmi sem bizonyítja élénkebben, mint hogy Galiciában, a hol született, végképpen elpusztult és Erdélyben háromszáz esztendő alatt alig emelkedett 50,000-re. A keresztyén felfogás, a keresztyén idealizmus, a transcendentális örök-szép megborxad attól a józanságnak nevezett meddőségtől, mely a száraz asketizmustól, a moráltól várja az üdvösséget. A morál nem vallás. Sokratesnél, Platónál szebb moralt az unitáriusok sem tudnak alkotni és mégis Krisztusra volt szükség, hogy megváltozzék a világnak arculata. Az új korban egy Channing minden tiszteletre méltó férfiú és vele és általa lendületet vett az unitarizmus Amerikában, Angliában, de ő is csak moralista, és moralis paragraphusok még soha sem szolgáltak alapjául egy vallásos rendszernek. Igen rövid ideig megmutathatja ephemere hatását; de rövid tavasz után hosszú tél következik, melyből nem lesz fölébredés és a kik a keresztyénségen kívül keresik a „Jövő vallását”, vagy nincsenek tisztában a vallásos lét természetével, az emberi lélek örök szükségével, vagy ámitnak és a visszaesés törvényének tesznek szolgálatot.

Nem hisszük, hogy a keletkező „Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság” ezt a célt tűzné maga elé. E társulatnak nincs létjoga a magyar birodalomban a protestantizmuson és a keresztyénségen kívül. Ha az unitáriusok tagjai

akarnak lenni: legyenek; de csak e kereten belül. Ha sem nem protestánsok, sem nem keresztyének mint eddig, ugy ezután is lehetnek jó hazafiak, derék emberek, szolgálhatnak a tudományoknak, de ebben a Társaságban csak „benevolus auditorok.“

Reakció, reakció! Né, a nagy inquisitor! Csak lassan, tisztelt „Kereszt(?)ény Magvető“ és tisztelt „Unitarius Köz-
löny.“ Nem reagálunk mi egyáltalában. Tiszteljük minden embernek egyéni meggyőződését. Meghajlunk előtte. Előttünk az eszkimo hite éppen olyan szent, mint az unitáriusoké, vagy a pápa hite. Hadd, legyen szabad, ragaszkodni nekünk is a magunkéhoz. De abban a percben, a melyben projektálni fogják az általános vallásos egyenjogúságot, a kötelező polgári házasságot és több ezekkel kapcsolatos jogokat: egyetlen votumunkkal bár, de bizonyára ezeket fogjuk támogatni, a meny-nyiben a józan értelemmel és az emberi méltósággal megegyeznek. De, a mig interkonfessionalis törvényekkel ütök arcul a szabad gondolkozást és minket is a felekezeti határai közé zárnak hadd, legyen szabad, védelmezni a magunkét, és felszólalni ott, hol a konkoly-hintők lépten-nyomon oládkodnak.

Elég sokáig geralták magukat, mint martýrokat. Most is elnyomottak, ugy mondják. Pedig az erdélyi törvények — mikor a lutheranusokat még comburálták — önökre vonatkozólag is kimondták: sequitur quisque religionem, quam vellet; a leopoldi hitlevél, a József császár korra és az 1848-iki törvények mind elismerték szabadságukat és nevelési függetlenségüket. Miért nem szabadok? Ugyan, ki üldözi? Vajjon, nem magában az unitarizmusban van a hiba: hogy az 50-es években oly nagy jogi tekintély, mint Tóth Lőrinc, egyik jogi munkájában azt állította, hogy unitárius nem lehet tanu; hogy, tán 1858-ban, az esztergomi zsinat kimondotta, hogy róm. kath. és unitárius vegyes-házasságoknál az unitarius fél megkeresztelendő és tényleg két gróf kisasszony megkereszteltetett. Ime, ott az ellenség, azzal tessék harcolni, ott keressék a diadalmat és ne a kalvinista egyházat szemeljük ki, hogy annak romjain felépítsék a „Jövő vallását.“

A mi a „Kereszt(?)ény jelzöt illeti, kutathatják önök megbizottjuk által az erdélyi muzeum könyvtárát, tanulmányozhatják Pázmányt, nyerhette a Magvető ezt a nevet Erdély Channingjétől, a költői lelkületű Krizától mégis rosz és elvetendő, akár nyel-
tanilag, akár értelmére nézve, akár mint symbolum. És a mig megtartják, csak még inkább dokumentálják, hogy önök „nem protestánsok és keresztyének.“ Szász Gerő.

KÜLÖNFELEK.

= Egyházkerületünkben a „Protestáns Irodalmi Társaság“-ba való belépésre jelentkeztek. A) Pártoló tagok, kik 500 frtot, vagy annak évi 5%-át fizetik. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület 1000 frttal. B) Alapító tagok, kik 100 frtot, vagy a hár-
évi 5%-át fizetik. Báró Kemény Gábor, főgondnok, Szász Domokos, erdélyi ref. püspök, Szász Gerő, ref. esperes, a nagy-enyedi Bethlen - főiskola, a nagy-enyedi Bethlen - főiskola ifjusági olvasó egylete, a nagy-enyedi ref. egyházközség, Józsa Károly, deési ref. segéd-lelkész. C) Rendes tagok, kik 5 éven át 6 frt. évi díjat fizetnek. Csomor István, papjelölt, Gyarmathy Miklós, ko-

lozsmegyei alispán, Domokos Antal, ref. igazgató-tanácsos, dr. Kovács Ödön, ref. theologiai tanár, Szilágyi Farkas, n-
enyedi ref. lelkész, Gáspár János, kir. tanfelügyelő, Lészai Ferenc, főgondnok. D) Pártoló tagok, kik 3 évig 3 frtot fizetnek. Székely Sándor, dr. Kolozsvári Sándor, ref. igazgató-tanácsos, Baló Sándor, ref. lelkész. Sárkány Ferenc, tanár, Szász Béla, ref. igazgató-tanácsos, Balog György, ügyvéd, Geréb Márton, tanár, dr. Sárkány Lajos, tanár, Deák József, tanár, dr. Török István, tanár, dr. Csernátoni Gyula, tanár, Balog Károly, tanár, Szathmári Ákos, tanár, Szabó Ádám, Parádi Kálmán, tanár, Bodor Antal, egyház. titkár, Felméri Lajos, egyet. tanár, Herepei Gergely, ref. lelkész, Szentgyörgyi Lajos, tanító, dr. Ferenci Zoltán, tanár, dr. Hegedüs István, egyetemi tanár, Szabó Samu, tanár, Kis Sándor, tanár, Nagy Károly, tanár, Szécsi Ferenc, Elekes László, Zajzon János, Barabás Samu, Pap Lajos, Csejdi Jenő, Ágoston Géza, Székely Ferenc, Bajkó György, Borbély Sándor, Németh Sándor, Péterfi Károly, Jancsó Sándor, Bartha Albert, Kovács Lajos, Solymosi Károly, Nagy Gergely, Lajos János, Kolombán Ferenc, Magyarai Jenő, Bartha Lajos, Kovács Sándor, Szilágyi László, Keresztesi Gyula, Fülöp Márton, Ignác László, Tárkányi György, Szabó Ákos, Kecskeméti Kálmán, Szabó Jenő, Nagy Károly, Damó István, Bójtke Géza, Sándor András, Cell Ignác, Trozner Lajos, Kóbori János, Vajda Ferenc, Csákány Miklós, Szász Márton, Kis Gyula, Molnár Lőrinc, Rákosi József, Lőrinc János, Szász Béla, Dénes Gyula, Fejes Áron. E) Segélyező tagok egyszer mindenkorra kisebb összegekkel. Dézsi László, tanító 1 frt. Benedek József, tanító 1 frt. Összesen 88. (Folytatjuk.)

= Br. Bánffy Ádám özvegye, hadadi br Wesselényi Mária öngagsága tudja, érzi, hogy „noblesse oblige“, hogy az ősoket tettekkel kell megtisztelni. Közlebbből a Válaszúton építendő iskola költségeinek fedezésére 150 forintot ajánlott fel; ugyancsak Válaszúton felállította a legációi intézményt, mely boldog emléktű férjének volt kedves szándéka; a színei körlelkésztség részére építendő lelkész- és iskolai-
lak építéséhez is a szükséges faanyagot kész szível felajánlotta. A hol a tények így beszélnek, felesleges a szó. Adjon isten hazánknak, nemzeti törekvéseinknek, kulturánknak sok ily áldozatkész honleányt, hogy a történelem lapjai csak a hála és a kegyelet, és a köszönet szavaival legyenek tele és akkor mi leszünk legelől a nemzetek nagy családjában; és a kik áldozni tudnak és akarnak, elsőik a legelsőik között. Fogadja a nemes báróné őszinte köszönetünket.

= A „Préd. Tár“ pályázatának eredményét már nem sokára jelenthetni fogjuk. Azt a tenger-kéziratot figyelemmel átolvasni, higgye el minden keresztyén lélek, nem kicsi munka. De a munka halad. Örömről szolgál, hogy sok figyelmet érdemlő dolog áll előttünk és a „Préd. Tár“ meg fog felelni a körülmények szerinti színvonalnak. Csak béketűrést kérünk. A mi halad, nem marad. Sok mindennel elfoglalt emberek vagyunk: ezt megtenni, azt el nem mulasztani, még egy kicsit rekreálni is, a családi élet, a közélet; a nagy tél, a rövid napok. De itt a tavasz, az új élet, megnyultak a napok, többet lehet dolgozni: dolgozunk, mert örömről telik benne és e tekintetben is leghamarább eleget teszünk a jogos kívánalomnak.

= **Papválasztás.** Kis-Enyedi egyházunk lelkészévé, a folyó hó 11-én megejtett választás alkalmával, Virágh József, papjelölt aa. közfelkiáltással megválasztatott. Kis-Enyedi egyházunknak tetterős lelkészre van szüksége; hisszük, hogy az osztatlan bizalom oly férfit hívott el a szép, de terhes hivatalra, ki ifju lelkének teljes erejével fogja egyháza fölvirágzását munkálni!

= **A széki egyházmegyében fekvő ürességben levő rettegi II-od osztályu papi állomásra 29 folyamodó közül kijelöltettek** Simon Zsigmond, málomi pap; Barabás Samu és Kiss Sándor, nagy-enyedi lelkészek; Kovács Gábor, sepsi-szent-györgyi segédpap; Bitay Béla, brassói segédpap és Ujvári C. József, veresegyházi pap.

= **Újabb adományok a Görgény-Szt.-Imrén építendő papiházra.** Mélt báró Bánffy Györgyné, sz. gróf Bethlen Margit 6 nsga 100 frtot. T. Pallos Albert ur 3 frtot. Székely Lehel 10 frtot. Székely Árpád 5 frtot. Id. Rittersburg Józsefné 5 frtot. Wagner Gusztáv főerdész ur 1 frtot. Barabás Imre körjegyző ur frtot. Kovács János 1 frtot. Fábián József 1 frtot. Szabó Károly ur 1 frtot. Németi, erdővéd ur 1 frtot. Vadász Ignác 2 frtot. Bakó Mihály 20 krt. Mátyás Ferenc 30 krt. Horváth János 1 frt. 30 krt. Dénes János 20 krt. Cina Elek 1000 drb. téglát. Ifjabb Szőke Ignác 20 krt. Összesen 134 frtot. Fogadják a kegyes adományozók, egyházunk nevében, hálás köszönetemet. Székely Ferenc, görgény-szt.-imrei ref. lelkész

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 356—1888.

KÖRÖZVÉNY

Mindenik ref. kollegium m. t. t. Elöljáróságának.

A M. Tud. Akadémia a Tört. Társulat elhatározásából, három évvel ez előtt Magyar Történeti Életrajzok" címén, Szilágyi Sándor szerkesztése alatt füzetes vállalat indult meg, melyből minden két hónapban, a nyári két hó kivételével, egy-egy füzet jelenik meg, egykoru képek rajzok fac-simileivel, illusztrálva. Legkiválóbb hazai történezeink által szerkesztett emez irodalmi terméket hatóságunk a m. t. t. Elöljáróságok figyelmébe és a könyvtárak számára megszerzésre ajánlja.

Az erdélyi ev. ref. gyházkerület áll. Igazg. Tanácsától, Kolozsvártt, 1888, márc. 9-én.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

Sz. 414—1887

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyébe kebeleztet kis-iklodi egyházközség levita-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Ezen állomás javadalma lakáson, gyümölcsösen kerten kívül, egyházközségilag 100 frt. 60 krban van megállapítva, mely összegből 50 frt. központi segély.

Pályázati hatánap f. ápril 15-dike Folyamodványok nt. Somkerek Miklós, esperes aához küldendők, Székre.

Kolozsvártt, 1888, márc. 19. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

313—1888.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyébe kebeleztet m.-döcsői egyházközség tanítói állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Évi javadalma: lakáson, minden mellék épületekkel ellátott telken kívül, egyházi becslés szerint, 296 frt. 94 kr. mely összegből a nyugalmazott tanító életében 100 frt. központi segély.

Pályázati hatánap f. é. ápril 10-dike. Folyamodványok nt. Somkerek Miklós, esperes aához, Székre, küldendők,

Kolozsvártt, 1888. márc. 18. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

Sz. 273—1888.

FELHÍVÁS.

A széki egyházmegye t. lelkészeihez és tanítóihoz.

Az egyházkerületi, valamint az egyházmegyei közgyűlési képviselők mandatumai lejárván, felhívom ez okból pap-társaimat és tanító fiait, hogy a választást úgy az egyházkerületi, mint az egyházmegyei képviselőkre vonatkozólag,

megejtván, az ezekről szóló jegyzőkönyveket, illetőleg, a tanítók a szavazás tényét feltüntető zárt leveleiket hozzám, folyó évi ápril 10-ig multhatatlanul küldjék be. Szék, 1888, márc. 18-án.

Somkerek Miklós,
esperes.

Sz. 212—1888.

MEGHÍVÓ.

A sepsii ev. ref. egyházmegye mindenik tiszteletes lelkészét, sőt minden az ügy iránt érdeklődő tisztelt tagjait, ezennel hivatalos illemmel meghívom a Sepsii Szt.-Györgyön. Székely-Mikó-tanoda nagy termében, jelen 1888 év ápril 5 én d. e. 9 órakor kezdődőleg tartandó Papi Értekezletre. Tártyak:

a) A méltóságos állandó Igazg. Tanács 202—1888 sz. alatti leirata szerint megerősített értekezleti alapszabályok kihirdetése. és az értekezletnek ezen alapon való szervezése.

b) A Magyar Protestáns Tudományos Irodalmi Társaság alakítására való felhívás; ezeu társaság alapszabályainak ismertetése s az abban való részvétünk mikintjének meghatározása.

c) Egyházmegyei könyvtárunknak a „Papi Értekezletek” tagjai által mikint lehető könnyebb használhatóságáról való intézkedés kapcsolatosan a könyvtár állásáról való részletes előterjesztessel.

d) Tiszt. Zsigmond Károly, hótfaiv-vidéki körlelkész aának bíráló értekezése a tiszt. Vén Mihály, bikfalvi lelkész aa. által tartott értekezésre.

Figyelmeztetnek a tiszt. lelkész urak, hogy a megerősített alapszabályok 9. §-a szerint, az indokolatlanul meg nem jelenő lelkész urak büntetéssel sújtandók lévén, ez a meg nem jelenőkre már most alkalmaztatni fog. Egerpatakon, márc. 11-én, 1888.

Csiszér Gábor,
esperes.

266—1887

Hirdetményes idézés válóperbe.

Melynek erejénél fogva s.-szt.-györgyi lakos. ev. ref. Kondra Zsuzsanna, mint felperesnő, férjét, s.-szt.-györgyi illetőségű ev. ref. Keresztes Lázárt, kitől 1885 évben, mint akkor Brassó. an lakó vasuti mállházótól, annak tühetetlen természetű erkölestelensége miatt megkülönböznöni volt kénytelen és a kinek hollétéről az óta semmit nem tud; ezennel hirdetményesen idézteti, hogy mostantól számítva, hat hónap alatt jelenjék meg a S.-Szt.-Györgyön tartatni szokott sepsii ev. ref. egyházmegye házassági törvényszékén; különben, idéztető nő, meg nem jelenése esetében is, a házassági válóper le fogja folytatni. Kelt Egerpatakon, márc. 15-én, 1888.

Csiszér Gábor,
sepsii ref. e. m. esperes.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. MÁRCIUS 29.

13. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarútcza 9 sz.

Husvét.

Hol vagyon, oh halál, a te diadalmad? Hol vagyon, koporsó, a te fullánkod? Az istennek legyen hála, ki adott nekünk diadalmat a mi urunk, a Jézus Krisztus által. (I. Kor. XV 55. 57.)

Elhangzott már a „Feszítsd meg!”

Vala pedig mintegy hat órakor és sötétség lőn az egész tartományban mind kilenc óráig. És meghomályosodék a nap és a templom kárpitja középen ketté hasada; a föld megindula és a kősziklák megrepedezének, És mikor kiáltott volna, nagy szóval mondván: Atyám, a te kezeidbe ajánlom lelkemet; mikor ezeket mondotta: meghala. A százados látván, a mi lett vala, dicsőíté az Istent, mondván: Bizony, ez ember igaz vala. És a sokaság is látván, a melyek lettek vala, vervén az ő mellét, megtér vala.“ (Luk. XXIII. 44—49.)

A világnak idvezítője, az istennek egyszülött fia, az emberiségnek megváltója, az „igaz ember“, ott függ már a keresztfán s Izrael azt hiszi, hogy ez a keresztes a Messiásnak fejfája. Pedig, az az ő megdicsőülésének lépcsője. Áron ivadéka, Esdrásnak irástudói és a farizeusok örvendenek, ujjonganak, hogy a megvetett Messiást a megalázó kereszten látják; nem veszik észre vakságukban, hogy az a feltámadást ábrázolja.

És a tanítványok?

Ők bizonyoságot tevének ő róla mondván: „Te vagy ama Krisztus, az élő Istennek fia“ (Mát. XVI. 16.) és most, mint „a nyáj, melynek nincs pásztora“, elszéledéznek és „botránkozásnak köve“ léssen szemeikben a keresztesnek fejfája.

Igy halni meg a Messiásnak, az emberiség fedelmének! Igy végezni be a legszentebb életet! Igy áldozni le „Izrael dicsőség“-nek! De, nem! Hiszen, meg volt írva: Szenvednie kell! „Ő

a mi bűneink büntetését szenvedte, a mi betegségünket viselte, mindazáltal nem nyitotta panaszra az ő száját“ (Jés. LIII. 7.), hanem „adta magát mi érettünk ajándokul és áldozatul Istennek gyönyörűsége illatozásra.“ (Eféz. V 2.)

És ime, elközelgett a husvétnak reggele és a csüggeteg és kétségbeesett tanítványok előtt megjelenik a megdicsőült Krisztus és szól: „Én élek, és ti is éltek“ (Ján. XIV 19.) „Én vagyok a feltámadás és az élet; a ki hiszen én bennem, ha meghal is, él az!“ (Ján. XI. 25.) S a tanítványok hisznek, mert láttak. Szent lelkesedéssel hirdetik a megfeszített és megdicsőült Krisztust, „ki a zsidóknak botránkozás, a görögöknek bolondság, de a hivatalosoknak, mind a zsidóknak, mind a görögöknek, isten hatalma és bölcsessége.“ (Kor. I. 23—24)

Hát, ti láttátok-e? Hát, nektek megjelent-e, az ő fényes dicsőségében? Oh, hallottátok e, mit mond a nagy apostol a korinthusi gyülekezetnek, melynek ő vetette meg egyedül való fundamentumát, melyet ő plántált és öntözött könnyeivel? Azt mondja, hogy „az Úr szellem, a hol pedig az Urnak szelleme van: ott szabadság van. Mi pedig mindnyájan fedetlen arccal tükrözzük vissza az Urnak dicsőségét és átváltozunk az ő képére, dicsőségből dicsőséggé, a minthogy nem is lehet egyebet várni a szellem urától.“ (II. Kor. III. 17 18.)

Oh, tükrözzük, oh, tükrözzük vissza azt a megdicsőült szellemet mi is, mert „feltámadott az Úr bizonynyal!“ (Luk. XXIV 26.)

S kérdem már most, nem támadott-e föl, nem él-e a Krisztus bennetek? Az a megvetett keresztes, ott a Galgothán, nem a győzelemnek nem a diadalnak, nem az örökéletnek jelenvénye-e?

A keresztyén egyház éppen ennek az emlékére ünnepli a husvétot. Mi pedig a husvétit

öröm hirdetésére, a ti szent örömötökben való részvételre küldjük hozzátok — — kedves tanítványunkat, hogy győzzon meg titeket a felől, hogy a „ki feltámasztotta az Úr Jézust, minket is a Jézus által feltámaszt“, ha egyesülünk ő vele és ha „sem élet, sem halál, sem magasság, sem mélység el nem szakíthat minket az isten szerelmétől, mely vagyion a Jézus Krisztusban (Rom. VIII. 38 — 39.)

„Az Úr Jézus Krisztusnak kegyelme legyen veletek“ (I. Kor. XVI. 23.) hogy vele éljetez és vele támadjatok föl.

Nagy-Enyeden, 1888. március havában.

Keresztes József,
dékán.

Z. Kiss Sándor,
h. jegyző.

Husvétii gondolatok.

Még hordja fehér takaróját, aluszsza hosszú álmát s minden iránt látszólagos érzéketlenségével teljes hatályában tartja uralmát a tél: s már kidugja fejecskéjét a hóvirág; szirma fehér ugyan, mintha az áttört hóréteg sáppadt irigységgel festette volna olyanra; de levele zöld, a tavasznak reményteljes, kellemes, üde színe. Még zúg a szél, tombol a vihar, visszariasztani akarva mindent a táj hatáiról: s már népesül a ház eresze, tatarozza régi fészket fecske, gólya, s fecske csevegése, gólya kelepése a seraphok karénekenél magasztosabb s erőteljesebb harmóniával zengi a gyönyörű, szívet, lelket emelő himnuszt: itt a tavasz, itt az élet! Avagy, lehet-e más valami a természetben, a föld szerves folyamában, mint a szünetlenül megújuló s különböző alakban nyilvánuló örök-ítju élet? A görög mythológiában, a természet és társadalom jelenségeiből elvont igazságoknak mesékbe burkolt ezen tündéries színezetű gyűjteményében találjuk meg ennek legszebb illusztrációját a Demeter (Ceres) és Persephone regéjében. Rég tanítja a természet az ujkori tudományosság által sajátjának hirdetett tételt: mozgás és munka az élet. A természet egy képzelhető rövid pillanatig sem pihen, szünet nélkül mozog s e mozgásában folytonosan munkálkodik. Átalakit, ujjá szül; szóval, él és éltet. Előtte e fogalom: halál, ismeretlen; hanem, ennek ellenkezője annyira ismeretes, annyira általános, hogy megszokás nélkül folytatott ezen munkáját s ennek folytán létre jött minden produktumát bátran lehet mondani egy szóval, mintegy a létező dolgok kriteriumául, feltámadásnak.

Minden korban, minden társadalomban, a természet rendjéhez hasonlóan, érvényesül; mert hiszen, a nélkül létele sem képzelhető, azon törvényszerűség, mely az okok okozatok viszonyában, számtani következetességgel állít elő a létező körülményeknek megfelelő állapotot, mint eredményt az előzményből, mint csalhatatlan képét a szükségszerű fejlődésnek, mint bizonyítékát azon megdönthetetlen igazságnak, hogy semmi sem

történik ok nélkül; vagy, más szavakkal, minden érzelmeink alá eső dolog, esemény csak bizonyos megfelelő és megelőző oknak lehet okozata. Ha e tény intézésében, tehát a társadalom működésében, része van az embernek, rögtön nevet ad cselekvényének, elkeresztelvén azt „elvek“ szerint való eljárásnak s feledi, hogy ő csak eszköz ezen törvényszerűség kezében s hogy neki, mint öntudatos lénynek, a determináció szabálya szerint, más-képpen tenni lehetetlen, s hogy csak végrehajtója a megszabott törvénynek.

De, különben, helyén van a kizárólagosságnak e hiusága. Sokszor üdvére van a közösnek a magán érdekü indító ok. Hanem aztán, a mikor ez öntudatosság oly szent hévvel működik, hogy az elv szerint való cselekvény az igazság s az embertársak érdekében a felismert törvényességből kifolyólag megtörhetetlen elhatározással hajtatik végre: áll elő, nagy ritkaságánál fogva, a nem közöségességnek földfeletti megfoghatatlanszerűsége, a hatásában magasztos, csodaszerű, isteni!

Egy érzelem sem emeli föl az ember lelkét annyira s tölti el, hogy úgy mondjuk, a gondolatok gondolatával, mint a vallásos. Mellözve ennek philosophiai fejtegetését, csak annyit jegyzünk meg, hogy az okozatok logikai láncolatában megfoghatatlannak látszó eredmény megfejtését várva, ohajtva, fordul kérdő s kérő tekintetével ahhoz, kit ajk megnevezni, nem képes, véges elme megmérni, nem bír hozzá, a minden okozat vég-okához, a mindenek teremtőjéhez, urához, istenéhez. Érzi, sejti, hogy a mérhetetlen természet ilyen alkotója, berendezője, az ilyen szépség és jóság teremtője, nem lehet más, mint jó. A ki ilyen jó, az csak szeretni tud. S ha visszásságot, vagy annak látszót tapasztal is bizonyos dolgokban; ha bizalma megtörik a földiekben: ez örök igazság s jóság és szeretet forrásától hiszi tudás-szomját kielégíthetni, attól reményli kétkedése és megzavart lelki állapota nyugalmanak helyreállítását; sőt, ha e földi életben nem is, majd egykor a más világon.

A kis hóvirág feltörekvése a hideg rétegen keresztül a meleg napfényre; a búzakarász, mely a kis mag átváltozása folytán sokszorosítva, teljesíti reményét; a rút bábból kiröppent színes pillangó; az illatos virágsereg; a megújuló madárdal; a téből kikelt természet, a megújult élet fönne hirdeti a feltámadást s biztat az örökélettel.

Mindenik vallás tökéletes, ha kielégíteni tudja a hívő vallásos szükségletét. S ha e szükséglet az értelmi fejlődéssel, az örökkévaló iránt méltólag fokozatosan lép előtérbe, nyilvánul a kielégítés vágya, s a ki képes ezt megtenni, az iránt való föltétlen bizalom, odaadás.

Üdvözítőnk, ki jött az urnak nevében, érezte, tudta, hogy csak az egyesek kiváltságos helyzetét fentartó, a tömeg hitét kizsákmányoló papszkodás mellett, már vallása sem lesz népének. Érezte, tudta ennek lelki szükségletét, érezte a hivatást, melyre elszóllítottott, tudta feladata nagy terhét, az isteni ereje elébe emelt hatalmas gátakat; de tudván azt is, hogy a mit ezeren, meg

ezeren éreznek, tolmácsolni képes: sikra szállt; szavai-
ban kijelentéssé vált az ige s habár mártyrjává lett a
főséges küldetésnek, az ő nevében milliók, meg milliók
vallják az egy igaz istent s a feltámadás örök-szép tanát.

Oh, hinnünk kell a véges emberi elme e főséges
tételében, ez isteni kijelentésben!

Keblünkben mi sem irthatja ki a reményt, nemes
vagyaink e hervadhatatlan szép virágát. A híven, me-
gen ápoltt remény már erős hitté válik, s ez bizalommal
isten mindenhatósága s ebből kifolyólag, a reménynek
valóságággá változtatása iránt.

Valósuljon, érjen célt minden nemes törekvésünk:
hogy ha vetünk bizalommal, arathassunk isten áldásával!

Boldog husvét-ünnepeket!

Somogyi Jenő,
zilahi tanár.

Az illeték-egyenérték bevallásáról.

Jóllehet, már csak néhány nap választ el az ille-
ték-egyenérték bevallását tárgyazó ívek benyújtására
a törvény által megállapított határidőtől, mind a mellett,
nem tartom elkésztetnek, ezen ívek miképpen való betöl-
tésére vonatkozólag, Gergely Lajos tiszleletes ur által e
lap 11-ik számában tett két kérdésre ugyane helyen
tenni meg feleletemet, mert a bevallás űrlapjai legna-
gyobb részben csak a folyó hó elején küldetvén meg az
egyházközségeknél, sok helyen most van folyamatban
azok betöltése.

Az első kérdésre feleletem az, hogy a bevallás
alapját igen is a kataszteri birtok-ív kell hogy képezze.
Meg van ez írva a bevallási ív 8-ik rovat fejezetében
oly tisztán, hogy e tekintetben minden magyarázatot fe-
leslegesnek tartottam és tartok. Az eljárásra nézve pe-
dig azt irtam: „Mielőtt bármely egyházközség képviselője
a bevallási-ív kiállításához kezdene, szerezze meg az
illeték-egyenérték tárgyát képező házak, külsők s a bir-
tokkal egybekötött jogok tiszta jövedelmét feltüntető s
fenjelzett bizonyítványt és bírálja meg az adókönyvi
tételek alapján azt“, stb. A kérdéses bizonyítvány kiál-
lítására kötelezett tisztviselő (körjegyző) a tiszta jöve-
delmet az 1881 évi XL. t. c. értelmében, a kataszteri
birtokiv adatai szerint tartozik kimutatni, akár a beval-
lási-ívbe írja be az igazolást, melynek 8-ik rovatában
az eljárás módjára nézve az utasítás is megvan adva,
akár külön íven állítsa ki, s még azon esetben is a ka-
taszteri birtok-ív számaint és területét.

Ezekből láthatólag, a bevallási-ív 3-ik rovatába,
melynek címe: „A birtok tárgya“, az egyházközség te-
lekjegyzőkönyve számának idézését nem azért tartom
szükségesnek, mert talán helyesnek találnám a telek-
könyvi helyrajzi számokat, telekkönyvi területeket s talán
a telekkönyvbe feltüntetett tiszta jövedelmet írni be a
bevallási-ívbe, hanem azért, hogy a körjegyző által kiál-
litott tiszta jövedelem-kimutatásban felsorolt ingatlanok
tulajdoni tekintetből a telekkönyvvel összehasonlíthatók,
s a kiigazítás szüksége esetében, a valódi tényállások
igazolhatók legyenek.

Akárhány eset fordulhat elő, hogy a tulajdonjo-
gilag az egyházközségekről másnak tulajdonul áttelek-
könyvezett fekvő, a birtokivbe még nem iratott át az
új tulajdonosra s fizették az egyházak az ily eladott in-
gatlan után is az illeték-egyenértéket; most az ideje az
ily mulasztások helyreigazítása s annak megelőzése, ne
hogy még tíz évig terheltecsék az egyház az ily illeték
hordozásával.

A fönnebbi ívben megfelelttem a második kérdésre
is s csak azt jegyzem meg, hogy az 1881. évben be-
adott bevallás adatainak ismerése azon előnyt nyújtja,
hogy annak kiállításától történt birtokváltozások könnyen
számon tarthatók levén, a körjegyző kimutatásának he-
lyes, vagy helytelen volta, minden nagy nehézség nélkül,
elbíráható. De, becses adatul szolgál a régebbi bevallás
különösen az ingóságok felsorolására, azok értékének
megállapítására nézve, azt tartva szem előtt, hogy a mely
eljárás a tapasztalat által helyesnek bizonyult, attól el-
térni, nem észszerű; ha pedig azon mulasztás miatt,
mert az illeték-egyenérték fizetés alól, törvény által men-
tesített értékre nézve, nem tüntettetett föl a multban be-
adott kimutatásban annak természete s illeték-mentes-
sége, például: iskola-tőke, templom, vagy általában egy-
házi épületek fentartására rendelt tőke, iskolai alapít-
vány, stb. ingatlanoknál annak feltüntetése, hogy az épü-
let, templom, vagy isteniszteletre szánt helyiség, papi,
tanítói lakok, iskolák, stb. s e miatt az egyház azok
után is illeték-egyenérték fizetéssel terheltecsék: a mult-
ban elkövetett hiba szolgáljon intésül a jövőre, a be-
vallásoknak nagyobb figyelemmel való kiállítására.

Az illeték-egyenérték alá tartozó vagyon bevallását
tárgyazó ív beadására a törvény által folyó évi március
hó végén lejárandó 90 nap tüzetett ki, de mert fönnebb
említettem, az illeték-kiszabási hivatalok az űrlapokat
oly későn hocsátották ki, hogy még 30 nappal sem ren-
delkezhetnek az egyházközségek a végre, hogy a tiszta
jövedelem hivatalos kimutatását a felszólítás teljesítésé-
vel gyakran késedelmeskedő hivatali közegektől szerezzék
be, azok megvizsgálása mellett, a bevallást elkészítsék és
az egyházmegyei megbizottak által felülvizsgáltsák
kérdés, hogy a bevallási ív benyújtásával késedelmeskedő
azon egyházközségekkel szemben, melyek az űrlapot
későn kapták, alkalmazható-e a megszabott pénzbírság,
mely az 1881. évi 34 t. c. 27 §. értelmében, ha a be-
jelentés a határidő végnapját követő 30 napon belül tör-
ténik: a rendes illeték egynegyed részében; ha további
60 napon felül önkint pótoltsák: a rendes illeték felé-
ben; 90 napon túl eső mulasztás esetében pedig, a
rendes illeték teljes összegében állapított meg.

Habár méltánytalan eljárásnak tartom ily esetek-
ben a pénzbírság kirovását, mind a mellett, azt aján-
lom, hogy a fenjelzett okokból, a bevallási ív rendes
időben való beadásában meggátolt egyházközségek, az
indok följejtésével, még március 31-ke előtt adjanak be
kérést az illető illeték-kiszabási hivatalhoz, a határidő
meghosszabbítása végett.

Bodor Antal.

Az egyházmegyéből.

A gyula-fehérvári egyházmegyéből.

Folyó hó 15-én tartá egyházmegyénk papsága ez évben első Értekezletét, köztiszteletben álló elnökünk, Tókos Sándor aa. összehívása folytán. Dacára a mostoha időjárásnak, főleg a folyton áradó Maros hullámainak, a kollegák csaknem teljes számmal jelen voltak; mi, azt hiszem, eléggé mutatja az eszme, az ügy iránt való érdekeltséget és lelkesedést.

Elnök aa. szívélyes szavakkal üdvözölvén a tagokat, megnyitja az Értekezletet.

A mult Értekezlet jegyzőkönyvének hitelesítése után, határozattá emeltük az alapszabályok kinyomatását és minden tagnak való megküldését. Elekes Viktor értekezleti jegyző és könyvtáros bemutatja zalathnai ifju pap-társunk öt egyházi munkából álló ajándékát az egyházmegyei könyvtár részére, mi is köszönettel fogadtatott és e nemes példa követésére a tagok felhivatnak.

Nunc venio. Tárgyalás alá vétetett e lapok nt. szerkesztőjének ez évi első számban tett „Előre“ című hatásos felhívása, mi, hogy mennyire szívünkhez szóló és szívünkbeli való szózat, mutatja az, hogy Értekezletünk teljesen magáévá téve az abban foglaltakat, egy szívvel, lélekkel elfogadta és kimondotta: hogy az „Egyházkerületi Papi Értekezlet“ nem csak szükséges, de égető szükség és létesítése elengedhetetlen kötelességünk, ha azt akarjuk, hogy papságunk a mai kor követelményeinek megfelelően, azal versenyt tartson s egyéb testületekkel egy színvonalon álljon. Hiszen, tán nekünk szól üdvöztünk ezen intése: „Ti vagytok e világnak világosságai.“

A főtiszteletű püspök aához irandó fölkérés fogalmazása a tiszteletbeli elnökség elfogadása iránt, avatott tollu jegyzőnkre, Elekes Viktor aára bízott; az elnök

és bizottsági tagok egyhangulag megválasztattak, mely választásról a lepecsételt jegyzőkönyvi kivonat, azt hiszem, eddig a szerkesztő urhoz be is érkezett.

Mi kevesen vagyunk és így erőtlének s a mellett nemzetiségektől ellepett vidéken, hol, úgy szólva, a létért küzdünk napról napra: hogy ne üdvözölnénk hát egy ily eszmét, mely a csüggedőket lelkesíteni, a lankadókat biztatni, a gyöngéket erősíteni van hivatva s ezeket megtevé, úgy az egyénekbe, mint az egészbe új erőt és életet önt s a református papság zászlóját, mely hajdan oly dicsően lengett, polgári és erkölcsi szabadságot vive mindenfelé, ismét fönnen lobogtatva, megmutatja isten és emberek előtt, hogy dicső őseinknek méltó utódai akarunk és tudunk is lenni. Csak elcsüggedni, nem szabad; mert elcsüggedni csak kis lelkűek szoktak, az erős, bátor és nem fél; az igaz bizik és remél. Így aztán, majd elmondhatjuk, hogy „ime, most van a kellemes idő, most van az üdvösség.“

Vajha, mindenütt, hol még csak szunnyad ez eszme, életre kelne és ekkint működne!

Vajha, a kicsinyes és személyi érdekeket vetkőznék le mindenütt az egésznek nemes érdekeiért!

Tárgyaltuk, továbbá, az illeték-egyenértéki adóra vonatkozó bevallásokat, hogy lehetőleg egyöntetű és jó legyen egész egyházmegyénkben, mivel eddigelő egy pár téves bevallás miatt károsodás állott elő az illető egyházakra.

Végezetre, megbeszéltük a küszöbön álló egyházkerületi képviselők választását, mire nézve szeretett elnökünk ajánlata közhelyesséssel találkozott és örömmel fogadtatott. Ime, az egyházmegyei „Papi Értekezletek“ már is mily jótékonyan folynak be, az egymással való bizalmas érintkezés és eszmecsere által, az egyetértésre és erősítésre, valamint az ügyek jobb menetére.

Lorsódi.

T Á R C A.

Erkölsbölcészeti tanulmányok.

(Folytatás.)

V.

Mackentire Salter munkája. (Die Religion der Moral. Von William Mackentire Salter. Vom Verfasser genehmigte Übersetzung herausgegeben von Georg von Gizycki. Leipzig 1885.) Az erkölcsi természet. A morál vallása. Az idea. Az emberi természet eseményi oldalának gyakorlati jelentősége. Aesthetikai és bölcészeti liiba.

Egy sok tekintetben igen nevezetes munka áll előttem, melynek olvasgatása nem kis örömmre szolgált. Salter munkája. Bölcselemi és aesthetikai világosság jellemzi s eltekintve attól, hogy a mű legkevésbé theologiai, megérdemli, hogy kissé foglalkozunk vele. Mikint eddig is, elégnék tartom kútforrásom előleges megnevezését, a nélkül, hogy minden sornál megtenném szerzőre való hivatkozásomat. A sok „azt mondják“, vényasszonyos pletyka-beszéd. De hát, lássuk csak az idézett könyvet.

Erkölsbölcészetünk az, mely által saját magunk fölé

emelkedünk s egy ideális régióba léptünk át. A tudomány a maga megfigyelő és kísérletező módszerével korlátolt, míg a morál feltétlen és szabad. Nem az ember ábrázolása ez, mint a milyen ő, se nem másolata, vagy összeges kivonata a társadalom tényeinek. Ama törvénnyel foglalkozik, mely szerint az embernek cselekedni és a társadalmat rendezni kell. Szóval, a morál: saját eszményi képtünket tartja elénk s a társadalmat megvilágosítva, tükrözi vissza.

Az emberi természetnek, ugyanis, két oldala van: egyik, melylyel azt nézi, a mi van; a másik, melylyelarra tekint, a minek kellene lenni. Nemes foglalkozás az emberi test, agyvelő és szellem szétagolása, úgy nevezett, kutatása és tudományos osztályozása az ember mibenlétének. Psychologia és sociologia, azonban, nem pótolják a morált s nem adják meg éppen a szükséges alapot.

Szorosabb értelmében a szónak, a tudomány nem törődik a jóval, vagy a rosszal, csak azzal, a mi van; s nem a törvény és a tény összeköttetésével. A pusztá értelem előtt erény és bűn nincs.

Eme fogalmak a tény feletti ítéletből származnak; s ezen ítéletek organuma egészen más, mint a melylyel képesek vagyunk, a lényeg megérteni és megmagyarázni: lelkiismeretnek nevezik. Ez ítélet a dolgok értéke felett; mert azok, habár néha oly szilárdaknak látszanak, mint a föld és oly változhatatlannak, mint nap és éj, erkölcsileg mégis minden jogosultságot megtagadhatunk tőlük. Ilyenek az igazságtalanság a lelkiismeretlen önzés, a jogtalanság minden alakja. Habár a történelem, kezdetétől fogva, annak végéig, ismétlődni fognak.

Az élet egészsége és biztonsága abban áll, hogy lényünk magasabb célját és törvényeit szemünk előtt tartjuk. Mert az embernek nem csak tudni, hanem cselekedni is kell; és ha cselekvésünk több kell, hogy legyen, mint a multnak hű ismétlése, ez azért van, mert a mi eszménk valamivel tovább szárnyal. Nem különös-e az, hogy az ember nincs megelégedve azzal, a mit lát, hogy az ismerősnek hátat fordít, valami jobbat keresve, és hogy némelykor lelkének egyetlen reményeért, egyetlen álmáért kockára teszi életét? Hanem, ez is az emberhez tartozik, az emberi élet eszményi célja ez, mely felhív a megvalósításra.

Az építőmester példája szerint, az idea magában semmit sem jelent: az idea az élet új alakulását jelenti, mikint a terv új épületet jelent. Mikint a festő, kinek lelkében a szép formája megfogamzott, ecsethez nyúl, ezt lemásolni; mikint a bölcs magasztos gondolatainak nyilatkozni kell; úgy lesz az erkölcsi világban a jónak minden eszméje szükségességgé; minden magasztosabb gondolat egy parancs; mindaz a miről álmodozunk és a mi oly távol látszik: cselekvésünk oka és célja.

Mily kevesen tudják, azonban, az emberi természet eszményi oldalának gyakorlati jelentőségét Mennyire illuzióba esnek, ha az eszményre gondolkodnak. Lássunk csak pár példát.

Első az aethetikai, vagy sentimentalis hiba. Az emberek eszményi régióba járnak, hogy azért ábrándozzanak. A jó a jóllét állapota; ezt nézik, szeretik, tisztelik; mindent csinálnak, csak ne engedelmeskedjenek neki. Ez nem praktikus idealizmus; de csak azért, mert félszeg idealizmus.

Ha az eszme csak példánykép, mely szerint életünket irányoznunk kell, meg nem valósítható.

Ezen aethetikai és sentimentalis hibával közel rokon a bölcsészeti hiba. Az eszményi világot másnak gondolni a valónál. És ez olyan könnyű azoknak, kik megszokták, csak eszmékkel foglalkozni és ezeket megszokták valódi, önálló dolgoknak tartani. S annyira hisznek benne, agyukban az eszmék annyira valódiak, hogy a gondolkodás természetes rendje megfordul és az eszme valóság, a valóságos világ pedig jelenségnek látszik.

Ez a Pláto-féle világnézet

VI.

A tökély eszméje. A kötelesség törvénye. Az örök-igaz. A törvény általánossága.

A tökélynek csak eszméje van bennünk; maga a tökély csak lesz. Kérdés, azonban, vajjon kielégíti-e az embert, ha a legmagasabbat és a legjobbbat, csak mint lelkünk gondolatát tekintti? Egy nemes lélek, azonban, nem kérdi előbb, mi a kielégítő, hanem mi az igaz?

Bizonyos, hogy az, a ki a legmagasabb gondolatától át van hatva s érezte, hogy szent kötelességünk és dicsőségünk, azt megvalósítani, nem érezné ama legbelsőbb megelégedést. Ha azt mondanák, hogy a legmagasabb már valóság s csak bizonyos lelki szereinket kell megnyitnunk, hogy azt észrevegyük. Életünknek mi értelme, mi jelentősége lenne, miféle magas gondolatok és eszmék lelkesítenének, ha tudnók, hogy a mit akarunk, már véghez van vite? „Bizony, nagybátyám, mondá a vitéz Penbroke gróf, midőn Auberoche előtt Derby grófra rontott s az ütközet már megnyerve volt, sem elég udvariasak, sem elég becsületesek nem voltatok, hogy ellenséggel harcoltatok, a nélkül, hogy reám vártatok volna, tudva, hogy készen voltam.“

Az életnek ama felfogása, mely semmi tenni valót nem ad, semmi felelősségre nem kötelez; mely semmi magasabbat nem biz ránk nem kielégítő. Szívünkben hatni, tenni kívánunk; nem csak azért aggódunk, hogy a győzelmet biztosítsuk, mélyen fekszik valónkban a szükség, hogy munkálkodjunk.

Mindent, a mi van, eszményi szempontból kell felfognunk; lelkünk előtt folytonosan a tökély mértékét kell tartanunk. Istenivé kell hogy legyünk; e világot az igazságosság színterévé kell változtatnunk. Mikint Emerson mondá: „Wenn auch die Diener der Gerechtigkeit fehlen, die Gerechtigkeit niemals fehlt.“

Az igazság, azonban, a világon mindig hiányos. Ha az igazság szolgálói hiányoznak, az is hiányzik; mert, az valóságot csak azokban nyer, a kik gyakorolják. Azon kívül, csak az, a mi kellene hogy legyen, de nem az, a mi. A törvények felettünk vannak, de várnak reánk, hogy megvalósítsuk; eltévesztik, mikint életünk jelentőségét, ha meg nem valósítjuk.

A kötelesség törvényében kételkedni, nem lehet. Az aztán nem számít, hogy eme törvényt ismerem, tanultam; amazt előbb, emezt később tanultam; egyiket kevésbé, a másikat többé tudom; az sem számít, hogy ítéletemben némelykor tévedhetek. Vagy pedig: némelykor akarom a jót tenni, máskor megint nehéznek, visszatetszőnek tetszik s nem szívesen teszem. Azért, az igaz, nem változik kívánságom, vagy akaratom szerint. El is feledhetem. Valamely kívánság, vagy szenvedély hatása alatt, amithatom is magamat, hogy az egyáltalán nem létezik.

Azért maga az igaz nem szűnik meg létezni, habár az igaz gondolata meg is szűnt. Meghalhatok s más foglalhatja el helyemet, mégis az igaz rá nézve ugyanaz leend, mint rám nézve volt.

Világos az, hogy az emberek a törvényt nem csinálják, hanem csak találják azt. A törvény általános törvény minden értelmes lényre nézve. A föld és a csillagok épp oly kevésbé csinálják a nehézség-erőt, melynek engedelmeskednek, mint az ember, vagy az értelmes lények összes serege a kötelesség törvényét. És ha isten nem lenne, a mint istent közönségesen értik: a törvény mégis meg nem szűnnék. Az nem csináltatott s meg nem változtatható sem isten, sem emberek által: az a dolgok természetében rejlik.

A nehézségerő törvényében semmi szükségesség nincsen; képzelhető, hogy más törvény is lehetne, mint az, mely szerint nagyságuk szerint és távolságuk négyzetének megfordított arányában egymást vonzzák. Értelmes lényekre nézve, azonban, más törvény nem lehet, mint az igazságosság törvénye, a kölcsönös tisztelet és becsület.

A kristálykő törvénye, kristálynak lenni; az embernek, embernek lenni.

Csekme Ferenc.

Keresztyén, vagy keresztény?

„Prof. tiszt. Márton István urnak Ker. Moralis Katekchismus nevű munkájára irtt Recenziók, az azokra tett feleletekkel egybekötve.“ Ily cím alatt jelent meg egy könyvecske 1818-ban Bécsben, a „Magyar Kurir kiadójának költéségén.“ Ebből közöljük az alábbi részletet. Nyugodtan bizzuk olvasóinkra az ítéletet.

Értekező Jegyzések.

A Mor. Keresztyén Catechismusnak a Tudományos Gyűjtemény X-ik Kötetjében a 100-ik l. kijött Recenziójára M. A. Úrnak.

Melyik jobb? Keresztyén-e, vagy Keresztény? Hogy ez a szó a Keresztyéből és ény tóldalékból forrott össze, bizonytalanabb, mint, hogy Christianusból van magyarosítva; mert

1.) Az ány, ény, mány, mény tóldalékokat a Magyar, nem Nomenek, hanem Verbumok után szokta tenni; s ha talán szemre Nomennek tetszik is a gyökér, Verbum lapang alatta, és a tóldás valamely participium formát tesz: kötény, foszlány, vágány, adomány, égemény, élemény, hagyomány, hirdetmény, keresmény, gyűjtemény, iromány, érzemény, építmény, képzemény, kéremény, sütemény, szülemény, lelemény, találmány, tétemény, vélemény, tudomány, szerzemény, takarmány; annyi forma, mintha azt mondanám takartt, szerzett, tudott, talált, sült, keresett, sat. Való, hogy némelyeknek nehéz a gyökerét eltalálni; de szintolly nehéz, ha Verbum, mint, ha Nomen: kórmány, dohány, patkány, párkány, remény, serény, szegény, legény, bárány, boszorkány, dalmány, kömény, kökény, leány, lepény, otsmány, sárkány, szekrény, vagy, szökrény, Czigány. Ha jól megvizsgáljuk, vagy megtaláljuk a Verbum gyökeret; a dalmány, dolmány, valaha tolmány volt és tol ige a gyökere: lepénynek, lep. (Erdélybe gyermek-koromba a palatsintát küreleppentsnek hallottam.) Otsmánynak ots, otsok volt a gyökere, mellyből lett az ótsó is, vagy óltsó, ótsárolom; a szökrénynek szök, melly némű némű rejteztést tesz; serény, sörény volt, és sör a gyökér, ma is mondják sűrög-forog; kórmánynak kor, korok, valamely kiavult deák coro verbumból, melly hajó vezetést jelentett, görög, de már ott is kiavult *zoqo* igéből, a honnan van a *zoqovuc* orras hajó: pat, patok, bár, bárók, bágotok, boszor, boszorok, verbumok lehettek a patkány, bárány, boszorkány, gyökerei; reménynek, rem, remek, most már remegek; a kökénynek is kellett lenni kök gyökerének; vagy nem is mindig volt az ány és ény, hanem y nélkül, mint párkán, sárkán, a mint a régi írásokban találjuk elvéttve ezeket is, kivált pedig igen sok-

szor szegin, legin; a Leánynak, hogy nem volt hátul y-ja, bizonyítja Hazánknak egyik — és pedig tsinos dialectussa, a hol most is Lyánnak mondják; a kömén, és Czigán szólnak pedig épen nem volt, mert az a Cuminumból lett, ez Ziganusból (Zygana, vagy Zigéna szigetekről Egyptom és Arabia között, az ugy nevezett veres-tengeren, vagy is Erythras tenger-farkán) hanem ha Ziganus volt, mint Zigánból-valo; mert akkor megadja a Magyar a vég y-t a névnek, és tsak az us t hagyja el, mint Armenius, Örmény, Caramanius, Kármány, de ellenbe, Colomannus, Diaconus, Capellanus, Spanus, ezeknek nem jár meg az y, hanem Kálmán, Dékán, Káplán, Ispán, hanemha vissza-éléssel. Ide szám-lalom a Pogányt is, melly leginkább győző példa volna a Keresztény vég betűire, ha volna igazán y-ja; de nints is, mert paganusból van, nem paganiusból, és sem a Deáknál, sem a Görögnél nem jön bele az *i*; *παγος*, falu, mellynek igéje volt valaha *παγω* össze rakom, de ez is régen kiavult, s lett helyette *παγω*; *πεπηγα* compactus sum, össze-lettem-rakva, vagy össze-raktak; ugy hát ezt se lehet kivenni a Verbum gyökertől, tsinált szók sorából; s ha volna is y-ja: görög-deák gyökérből van véve, és olyanokból, a mely még nem kapott olyan indigenatust, mint a Kereszt, és így a hasonlatosságon nem lehet építeni Keresztényt, hanemha talán Keresztén-t y nélkül: a minthogy a Pogány még a Literatus Sebestyén idejében tsak Pogán volt, s ugy írja Melius is, Bejthe is, és több régiek.

2.) De, hogy könnyebben meggyőződjön a R. s ne szoruljunk épen arra a kérdésre: ha mindenkor participium természetű-e az ány, mány, s néha vány tóldásu szó? Próbáljuk az ilyen szt végzetű több szokat, ha illik-e utánok az ény tóldalék? — nem — még a magános *t* után sem, hanem mény, vagy vány természetmény, ragasztvány, eresztmény, ijesztmény, tiltvány, oltvány, készítmény, teremtmény (és ezeket a Götsei Magyar nem is mondaná, vagy tenné össze vocalis nélkül, hanem természetmény, ragasztvány, eresztömény sat.) így hát, ha a Keresztet akarta volna tóldani a Magyar, nem mondaná Keresztény, hanem keresztmény, vagy keresztvény.

3.) Ellenben, a Christianusból igen természetesen tsinálta a deáktalan Magyar elébb a Krisztiánt, mint ma is mondja a köznép, Kirisztus, Kirisztina: azután a vocalisok változtatásával (mellynek a Görög *η*, és *ι* betűk keveréséből, Othographiai okát is tudnám adatni az akkori Görög Papokkal) Keresztiánt; mert ő a him vocalisokat himekkel, s néha hosszú *nóstények* kkel; ezeket pedig hasonló neműekkel gyakran tserélgette; Diaconus Dékán, Colomanus Kálmán, Armenius Örmény; s így lett a Christiánból Keresztyén, Sebastianból Sebestyén, és talán a deák Crux-ból, tsinált volna-e Keresztényt, vagy akár Keresztet? mivel az *u* vastag kan vocalis; inkább Kurusztot; mint néha napján a Cruciatust valósággal kuruczna hivaták.

4.) De régi igaza is van már ehez a tyén végzethez e szónak. Én megpróbálom leszámaztatni lételetét az ismerősebb irott hagyományok kezdetitől fogva a literaturánk kiderüléseig: próbáljon a R. Úr, ellenkezőt keresni, mert én nem a győződelmet, hanem az igazat vadászom: A 16-ik (kivált

ha a Pétsi tudósítás szerint 15-ik) Század közepin már így írja Literatus Sebestyén: Keresztyén hlyteth az kyk vallotok; és méltán építhetünk példáján, mert ő Literatus, Deákos ember is volt, és Sebestyén is, a maga nevéül kellett tudnia az ilyen tóldás törvényét. Azon alúl 1568-ban Melius Péter — Szerelmes Atyámfiay Keresztyénc; majd 1582-ben Bejthe István: Keresztyén Gyülekezetben és 1584-ben első Vasár: Evang. Keresztyéni Hitnek ágazati. — 1588. Fél-egyházi Tamás: Keresztyéni igaz Hit. — 1591. Pétsi Lukáts: Keresztyén Szűzeknek koszorúja. — 1593. Vizaknai Gergely: Keresztyéni tudomány articulusi. — 1593. Gyarmati István: Keresztyén Felelet. — 1602. Magyar István Nagyságos Vitézlő Keresztien Urnak, és Sidó Keresztyéneknek. — 1615. Debreczeni János: Valósággal való igaz Keresztyén, 1629. Péter-Váradai Péter: Keresztyéni szeretet, Keresztyén olvasó. — 1632. Samorjai János: Mi Keresztyén emberek. 1640. Keresszegi István: Keresztyéni Hitnek rövid Summáját. — 1645. Gelei Katona István: Keresztyéni titkos tudomány. (nálam kéz-írásba is így van 1701. M. Vásárhelyi István írta le) 1646. Dobrai Bálint, halotti pompa: itt a Keresztyénc. — 1648. Turkovitz Mihály: lelki ism: akad. p. 105. Keresztyéni szeretetnek itéleti. — 1657. Gyöngyösi László: Keresztyéni Vallás Fundamentomi, és Medgyesi Pál, (hárm: böjt. pred.) külön ülő Keresztyén. — 1670. Csapkés Komáromi: Magyar Keresztyénség. — 1675. Némethi Mihály, Domin. p. 431. új Keresztyének, és Czeglédi István: A Magyar Hazának Keresztyén Urai. 1679. Felvinczi Sándor: ama Fanaticusok, eszelős emberek és új Keresztyének. — 1693. Debreczeni Kalotsa János, Ének: én: magy: p. 169. az igaz Keresztyénekben. 1697. Illyés István: Keresztyéni tudománynak kezdetibe. 1701. Molnár Albert de Summo bono p. 411. A Keresztyéni Religio, és tudomány (és még életébe 1611-ben a Szótárban Keresztyén, Christianus) 1698. Pariz Pápai Ferentz. Pax Sepulcri, Praefat. Keresztyénül élni (így van a Kolozsvári 1760. kiadásba is) ismét 1705. a szótárjába: Keresztyén, Keresztyéni, Keresztyénül. — 1710. Pax Crucis: a Keresztyénségben-be-vött. — 1715. Pariz Pápai Imre, Keskenyut p. 92. Keresztyén Atyától, Anyától született. 1724. Rajtsáni János, proba kő: A Keresztyén Olvasóhoz. — 1727. Martyrok koronája: Nürnbergi kiadás (Szőnyi Nagy István, 1675-ben írta) pag. 25. az egész Keresztyén Vallás. — 1741. Igazság Pai'sa, praefat. az egész keresztyénséget, — 1752. Házi kints Keresztyéni Hit Fő ágazatinak, 1753. Ars beate moriendi: Keresztyén kegyes olvasó, — 1760. lásd Pax Sepulcri. 1764. Szabó István S. I. Praedik. a Keresztyén Hiveknek. — 1769. P. Orosz Ferencz: Magyar Keresztyének. 1772. Vajda Sámuel Apát Úr, Kristus élete: Keresztyének Füleiben. — 1779. Molnár János Praed. p. 36. Keresztyén Hivek, — 1783. Lethényei János, Sidók Szertertási: Keresztyén Hitnek gyarapítására. 1791. Magyar Placette: Keresztyén ember segéllésére. 1793. Katekizmusból szedett Keresztyén tudomány, és Alaxai, a szent Vinczében Keresztyén isteni tisztelet sat. (a melly könyvben ritkábban találkozik a Keresztyén szó, a lap számát is kitétem).

5.) De talán az egész magyar Keresztyénség sem venné

jó neven, hogy egyéb Keresztyén nemzetek a Krisztusról nevezik magokat, és csak ő a Keresztről: hanem. ha talán a Keresztelestről, mint Beavató Sácramentumról: de edgy az, hogy akkor, nem Keresztények, hanem Keresztelmények vólnának: más az, hogy ha a Keresztből lett a Keresztelés, ők azt a Crux-ról inkább Kurusztolásnak hívták volna, mint már mondám: mert, való ugyan, hogy a Magyarok megtérésekor, már kiavult a valóságos Bemártás, vagy Beförösztés (Baptisma), és az a helyett vagy azzal edgyütt még a IV-dik Században kezdődött Szerterások közt legszembetűnőbb lévén, a háromszori kereszt vonás, mellyet a Pap a Beavatott Keresztyén homlokára tett, lehet hogy adtak a Keresztelestlenek tsúfságából is a Keresztelteknek Kurusztolt nevet, de ott ugyan nem lehet keresni az ény, hanemha mény tóldaléknak eredetit. Meg kell hát inkább fordítani a dolgot; hogy minekutánna az egész nemzet bé vette a Kristus tudományját, s elvállalta a Christianus nevet: abból lett előbb Keresztién, azután a Crux-ot, mint jelt, szebb hangal Keresztnak nevezték.

Petri-Keresztur, május 17 1818.

Horváth Ádám.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Mint a feltámadás, mint az új élet, mint az élet szerény hirnöke lépjük át azokat a küszöböket, hol e szent, ez örök hit megingathatatlanul ma is él és élte. „Élek én örökké: feltámadunk!” Ezt a hitet elgyengülni, ne engedjétek. A mindennapi kenyérnél drágább, becsesebb! Föl-emel a földről, szárnyakat ad lelkünknek, szállani a megnyilatkozott egék felé; letörli könnyeinket, megsokszorozza erőinket, lehozza szívünkbe az örökkévaló istent, hogy megdicsőítse erejét a mi nagy erőtelenségünkben, és ha megnyílik a sir, szól hozzánk: „ha a halál árnyékának völgyében jártok is, ne féljétek, mert veletek vagyok mindörökké!” Feltámadunk! Nyugodjatok csendesen megsiratott kedveseinknek elhaló porai, a kegyelet örökös felettetek és mi is új életre kelve, növeljük az új életnek lelki virágait. Üdvözöljük olvasóinknak a husvétii szent ünnepeket!

— Szép, és a maga egyszerűségében, valóban, lélekemelő ünnepély folyt le külmagyarutcai templomunkban, virágvasárnapján d. e. 11 órakor, a rendes istentisztelet után. A földmivesekből alakult és mintegy nyolcvan tagból álló egyházi énekhar mutatta be a téli tanulásnak sikeres eredményét. Énekeltek zsoltárokat, himnuszokat és szavaltak. Lelki gyönyör volt, hallgatni a nép egyszerű fiait, hogyan hevélnék a szépért, a nemesért és a dal mivelése és szeretele által, hogyan munkálnak közre az erkölcsök megnevesítésére. A templom zsufolva volt minden rendű és rangu hallgatósággal, és midőn vége volt, és midőn a jelenlevő püspök aa. meleg és lelkesítő szavakban jelentette ki megelegedését és buzdította a tovább haladásra: nem volt egyetlen egy szív, mely meg nem mozdult volna; és egyetlen ajak, mely forrón ne óhajtott volna, hogy a szép kezdet teremje meg gyümölcseit! Ne sippal, dobbal, zajjal és üres lármával szolgáljunk isten országának, hanem a valódi szépnek szeretetével. Dicséret illeti Tóth Tamást, külmagyarutcai templomunk énekvezérét, hogy nem lan-

kadó buzgósággal fáradozik e háládatos téren; és teljes tisztelettel illetjük külvárosi polgártársainkat, hogy egész szeretettel követik a jó vezért. Isten tartsa meg őket együttesen és külön-külön, hogy sokáig munkálkodhassanak egyházunk javára, isten dicsőségére!

= **Kaizler Imrének**, a zilahi kollegium buzgó al-gondnokának halálát jelenti a kollegium előljárósága és tanári kara. Folyó hó 25-én zárta le szemeit az örök-álmorra az a férfi, ki életében a köztiszteletnek, halálában a kegyeletnek méltó tárgya volt. Az a hetven esztendő, melylyel megajándékozta a gondviselés, általa nem pazaroltatott el, hanem nemes tettei által feliratott az örökélet könyvébe. Em-léke legyen áldott!

= **Ismeretlen kézből** vettük a következő sorokat: „Nagytsizt. Szerk. ur! A „Prot. Közl. 12. számának 103. lapján közölt „Unitarius idegesség“ adataiból kima-radott, hogy midőn osztolni kell a Br. Baldácsy-alapból, akkor „protestánsok“ és beszámítják magukat a 11. protes-táns püspök közé. Eddig szólnak a résznek versei, aláírva egyetlen betűcske. Őszintén kijelentjük, hogy szándékosan hagyjuk ki a különben hatalmas adatot. A testamentumot hagyó szabadon rendelkezik egyfelől és az előtt kegyelettel meghajolni, kötelesség; másfelől, teljességgel kerülni akartuk még látszatát is annak, hogy ránk foghassák, a mint rende-sen szokták, hogy mi irigyeljük tőlük e jótéteményt. Mi meg-győződésből szellemi harcot vivünk: személyes és anyagi kér-déseket nem vegyítünk e dologba. Ennyit a dolog érdeméért

= **Hálás köszönet**, Főtiszt. Szász Domokos, püspökne-ő nagysága, magyarókeréki ref. egyházunk iránt való szere-tetének többször adván jelét, közelebről, március 15-én, mi-dőn a múlt évben szintén általa ajándékozott 15 frt-hoz, ujjalag 15 frtot ajándékozott az egyház templomába egy veendő philharmoniumra. Kedves kötelességemnek tartom ezért a kegyes adakozónak, egyházzam nevében, hálás köszö-netet mondani. Adjon a gondviselés hosszú életet a nemes lelkű püspöknek, ki mikint főpásztorunk, buzgolkodik egy-házaink felvirágoztatásán. Magyarókeréke, márc. 20, 1888. Barabás Árpád, ref. lelkész.

= **Nyilvános köszönet és számadás**, A maros-szent-királyi ev. ref. egyház temploma javára február hó 11-én zártkörű táncmulatságot rendezett. Ez alkalommal felül-fizettek: Kone Elek 1 frt. Tischler Hermann 1 frt. Székely Sándor 50 kr. id. Bodó Károly 1 frt. ifj. Bodó Károly 1 frt. Nagy Elemér 1 frt. Szabó Demeter 1 frt. Bortnyik Sán-dor 1 frt. Volf Miksa 1 frt. Szilágyi János 1 frt. Kelemen Albert 50 kr. Bakó András 1 frt. Agyagási Péterné 1 frt. Tischler Izidor 50 kr. Tischler Károly 50 kr. Bitai Mihály 50 kr. Bitai János 1 frt. Zudor Géza 1 frt. Éder Károly 4 frt. Fridrik István 1 frt. Sipos Sándor 2 frt. Muzsnai Pál 1 frt. Adi László 1 frt. Tavasz József 50 kr. Török Ferenc 1 frt. Horváth Sándorné 1 frt. Tiszta jövedelem 29 frt. Az adakozók fogadják e helyen is egyházzam nevében hálás köszönetemet. Maros-Szent-Király, 1888. márc. 12. Szalma Lajos, ev. ref. pap.

Nyilvános köszönet.

a segesvári ev. ref. templom és papilak javára befolyt kegyes adományokért.

Húszadik közlemény.

A 381. sz. iven: Pongrác Samu Székely-Keresztúrról 2 forint.

Kónya Miklós miklósvári járási főszolgabíró 1528. sz. ivén Grégus János, Kis Sándor 1—1 frt; id. Balázs József, Máthé Gedeon, ifj. Boc József, ifj. Boc Áron, Porzsolt Mik-lós, Cseh Ignác, András Péter 50—50 kr; Nagy József 30 kr; Gáspár József 25 kr; Nagy Tamás, Boda Áron, Tőkés János, Nagy Károly, Benedek György, Nagy Mihály. Boc Elek, Katona Márton, Sebestyén Jákob, ifj. Nagy Áron, Be-nedek András. id. Nagy Áron 20—20 kr; Kozma István 15 kr; Kozma Dénes, Mikó József, Tana István Kisgyörgy Áron, Tana András, Benkő Gergely, ifj. Sebestyén Sándor, Boc András, Kovács András 10—10 kr; Benedek Dénes 5 kr; összesen 8 frt. 55 kr.

Az 1921. sz. iven: Nagy Gyula kir. erdőfelügyelő 7 frt.

Az 1952. sz. iven Hegedüs Sándor orsz. gyűlési kép-viselő, 10 frt.

Horváth László kir. tanfelügyelő 2. sz. ivén: Gróf Hal-ler Jenő 10 frt; Gyarmathy Zsigmond, Gyárfás Lajos, 3—3 frt; Takács József, Molnár Albert, Székely János, Wientd Lajos, Gáspár György, Szacsva János 1—1 frt. összesen 22 forint.

Benkő Ferenc, szent-erzsébeti ev. ref. lelkész, 362. sz. ivén Benkő Ferenc, Szakács Miklós 50—50 kr; Kone Imre 30 kr; Hajdó József, Balácsi József, Szabó György, Szakács József, ifj. Szabó Mózes, Ambrus Bálint, Gergely Mihály 20 kr; Hajdó Miklós, Puja Tamás, ifj. Szabó József, Tordai Sámuel, id. Egyed Mózes, Szabó Ferenc, Tordai Pál, Tordai József, Kone Mózes, Gál Mózes, Furi Mózes, ifj. Gál Mózes, ifj. Szakács Mihály, Bertalan Péter, id. Szakács Mózes, Sza-kács József, Mátéfi János, Egyed Mózes 10—10 kr; Ambrus Mihály 5 kr; Nagy Józsefné 8 kr; összesen 4 frt 63 kr.

Péterfi Ferenc, marosvécsi ev. ref. lelkész, 249. sz. ivén: Br. Kemény Kálmánné 5 frt

Hegy Elek botfalvi ref. lelkész 329. sz. ivén Hegyi Elek 50 kr; László Miklós, Bokor János 10—10 kr; apróbb adományokból 58 kr; összesen 1 frt 28 kr.

Szász Gerő, kolozsvári ev. ref. lelkész és esperes, 23. sz. ivén: Végh Bertalan Szász Gerő 5—5 frt; összesen 10 forint.

Az 507. sz. iven: Az abavári ref. egyház; Kis Lajos ref. lelkész 1—1 frt; összesen 2 frt.

Császár Lajos, máramaros-szgeti járásbíró, az 1999. sz. iven 1 frt.

Hetyey Gábor, dévai tan. képezdei igazgató, a 34. sz. iven 50 kr.

Révész Bálint, a tiszántuli ev. ref. egyházkerület püs-pökének adománya 9 frt.

Szász Károly nyárad-szeredai ev. ref. lelkész 280. sz. iven az ev. ref. egyház, Szász Károly, Sándor Lajos 1—1 frt; összesen 3 frt.

A jelen közlemény összege 85 frt. 96 kr.

A 19-ik közleményből toll-hibából az összeszámitásnál kimaradt 1 frt 55 kr.

A 19 első közlemény összege 2,280 frt. 28 kr.

Főösszeg 2,367 frt 79 kr.

Midőn az itt kimutatott összegeknek átvételét nyugtat-ványozni s a tisztelt gyűjtő és adakozó uraknak egyházköz-ségünk nevében meleg köszönetet mondani, szerencsénk van: mély tisztelettel kérjük mindazokat, kik gyűjtőiveinket még vissza nem küldötték, miszerint azokat, f. év március hó kö-zepéig visszaküldeni méltóztatassanak, hogy így a különben is szegénységgel küzdő egyházunk pénztárára nézve költséggel járó egyenkénti megkeresés szükségfelettivé váljék. Kiváló tisztelettel Segesvár, 1888. február 16.

Balázs Imre
ev. ref. lelkész.

Szilágyi Márton
pénztárnok.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.